

' מגוון / למעין-צבי. ספר אוטוביוגרפי '

כ' איו"ן / ג' מ' אנה / בוניסקי - אלון .

היתוכן:

8 - 1	דף	ילדות, נעורים
30 - 8		ארכיון-נוצרי, "על"ה
63 - 30		במחנה השלמה
85 - 63		צדקת - המוות, השמר
101 - 85		ביתנו, שני צליל, יקרא

ארכיון / ה'תשל"ב - מ'תש"ל

"מברלין למעין-צבי דרך אושוויץ"

דפים אלה מספרים תולדות-חיי עד שהגעתי למעין-צבי. הם בשום פנים לא רוצים להיות יצירה ספרותית, השפה העברית שלי דלה ולא תמיד נכונה. הם גם לא היו "כתובים" במקור, אלא מעובדים מאת טפים שעליהם שולמית ^{דאניאל} ראינה אותי ואני סיפרתי כמו שהייתי מסוגלת ^{דססו} ומה שזכרתי. תודה לשולמית, שהיא עזרה לי לשמור על זכרונות אלה ! הם הוקלטו בהתחלת שנת 1977. היום חלק מן הדברים אולי כבר לא הייתי זוכרת. - אך אז כמו היום דאיתי ועוד אני רואה חשיבות גדולה בשמירת מאורעות השואה, בכדי שהדורות ^{לכרונול} אחרינו ידעו על כך.

מה שיכולתי לספר - מסרתי גם עבור אותם החברים שלנו, שכבר לא הצליחו לדבר בעצמם.

אודה אלזוני, מעין-צבי -- קייץ 1985.

קאסטות 1
המראיינת: שולמית

ראיון ראשון -
יום הראיון: 27.1.77

אורה אלוני
ישיבה 1

005

שולמית: רצוני לבקש ממך לספר על תולדות חיך ונשמע מה חשוב בעיניך.
אורה: יש הרבה דברים, שבעיני כמובן הם חשובים, השאלה היא, מה חשוב מספיק, בכדי לשמור את הדבר למשהו אחר.
היית דוצה, שאציג את המשפחה שלי - את חושבת שזה חשוב? שולמית: מאוד חשוב לדעת מה הרקע של המוצא שלך, מה המקצוע של הורייך, אחים ואחיות, ואיך הגעת לתנועה.

אורה: בסדר, יכול להיות שזה יהיה די ארוך, אם אני אתחיל להציג את המשפחה, אני אתן גם - מה שטבעי, את הרקע של חלק מיהדות גרמניה, שהייתה מאוד מאוד מתבוללת.
אם כן כפי שכבר אמרתי אני מגרמניה. אני מבינה שאני צריכה לגלות את תאריך הלידה שלי. בינתיים אני מזמן חזרתי לתאריך האמיתי שלי, אלא שבהמשך עוד תשמעי, מדוע הצטרכתי לשנותו, ולא תמיד עמדתי על התאריך האמיתי. אם כן אני נולדתי בספטמבר 1914 - כבר לפני הרבה זמן...

רקע המשפחה

030

אורה: ההורים שלי היו מה שקוראים "במעמד בינוני טוב" ואבא שלי היה - איך אומרים זאת הכי טוב? - בתפקיד מטעם העירייה של ברלין. בעצם במעמד די גבוה. הוא היה מבקר - איך אתרגם זאת? מטעם לשכת הבריאות של עיריית ברלין, היה אחראי על המחלקה הכימית. הוא היה כימאי. הוא היה אז מיד עם פרוץ המלחמה בדרגה של קצין.

שולמית: באיזו מלחמה?

אורה: כמובן: - זה היה במלחמת העולם הראשונה, ב-1914. את זה אני יודעת רק מסיפורים ויש לי כמה תמונות מטושטשות ממנו במדים של קצין. הוא היה מבוקש ע"י עיריית ברלין כאחראי על כל חלוקת החלב בעיר ברלין.

מלחמת העולם הראשונה.

זה היה אז בהחלט איזה תפקיד חשוב מאוד. הוא בדרגה הזו נשאר - גם אחרי המלחמה - בעבודה הזו עד 1933. אבל עד אז זה עוד רחוק.

עכשיו אולי אני צריכה תיכף להוסיף, שלא רק בתפקיד הוא היה איזה פקיד "פרוסי", אלא הוא היה ככה גם בחיים הפרטיים, וכך התנהל גם משק הבית וכל המשפחה שלנו. אמא שלי היתה בת של רופא, חמה, מאוד חמה, חביבה, בזמן שאבא היה די מתפקד במשפחה כראש משפחה - בכל האוטוריטה, שהיתה נחוצה - לפי דעתו. יש לי אח יותר צעיר שחי עם משפחתו גם בארץ. היינו רק שני ילדים, זה היה רגיל בימים ההם במשפחה מהמעמד שלנו; חונכנו כילדים בצניעות ועם כל הערכים של העם הגרמני ובהדגשה לדיקנות. אבא היה איש המדעים המדויקים: היתה מאוד חשובה בעיניו גם הדיקנות הפרוסית ויחד עם זה היה חשוב כל הקשור לתרבות הגבוהה ועוד: לא צריכים להציג רגש - ולא צריך לפעול לפי רגשות, אלא רק לפי שקולים הגיוניים. זה היה הקו המנחה בדמות האב.

רוח ההתבוללות

היינו רחוקים מכל דבר שהיה יהודי. אני ידעתי על יהדות למעשה רק מבחינה זו, שבשאלון בביה"ס הצטרפו בהתחלת השנה לרשום לאיזה דת אננו שייכים ולמדתי בבית, שצריכים להגיד "מוזאי" - "מדת משה". שום דבר אחר לא היה מספיק נאה. המילה "יהודי" היה מאוד לא מקובלת אצלנו בבית, וגם חגים יהודיים בעצם לא הכרתי. הדבר היחיד שהיה מודגש זה היה שבדאש השנה וביום כפור לא הלכנו לביה"ס.

הלכתי ל"ליציאום כללי", ז.א. בי"ס תיכון כללי. היינו ארבע בנות יהודיות. עד ל-1933 למעשה לא חדר לי בכלל מה זה אומר להיות יהודי.

היה איזה ספור נחמד ואולי אספר אותו כאן, כי הוא נותן אור על כל ההשקפה הזו.

אמא גדלה באיזה עיירה קטנה בגבול של ברלין. שם האבא שלה היה חי כרופא מכובד - "סניטאטסראט" - הוא היה בידידות עם הרוקח ועם העורך דין שם, וכולם היו יהודים. אזי אמא שלי גדלה ככה, שחשבה "שהאנשים הטובים" הם יהודים והיא היתה משוכנעת שגם הקיסר, שהוא שייך ל"משפחה הטובה", שהוא גם יהודי. היא מאוד הופתעה כשהיא שמעה שהוא לא יהודי.

כפי שכבר אמרתי, בראש השנה וביום כפור לא הלכנו לביה"ס. לא הלכו גם לבית הכנסת, אך בראש השנה כדבר היחיד שהזכיר את היהדות שלנו התאספנו ^{התאספו} כל המשפחה, הדודים ובני הדודים לארוחה חגיגית אצל הסבים שלי.

ק' 101

108

אבל חוץ מזה לא ידענו שום דבר על ⁹⁴שנים חג יהודי. אחד השיאים לעומת זה בילדות שלי היה "חג המולד" אצלנו - עם עץ אשוח בוער, נהדר מקושט ועם מנגינות של חג המולד.

זה מציין אולי לא רק את המשפחה שלנו - אלא הרבה משפחות יהודיות בגרמניה בזמנים ההם. חוץ מזה חונכתי בהרגשה שלא חשוב לאיזו דת בן-אדם שייך רק שעושה משהו בשביל הכלל, הציבור כולו, בשביל התקדמות העולם ככלל אנושי.

שולמית: בשביל העולם, או גרמניה, הקהילה?

אורה:

לא, זה היה בהחלט "כלל עולמי" - הקהילה בכלל לא היתה קיימת.

זה היה "כלל אנושי". בכלל ההורים מאוד אהבו לנסוע לארצות דחוקות ואהבו לספר על זה והתעניינו בהחלט בתרבויות אחרות ושונות.

שולמית: מגוון "קוסמו-פוליטי".

אורה: נכון, זה תופס! וזאת יחד עם החנוך הפרוסי.

שולמית: הורייך נולדו בגרמניה?

אורה:

כן, אבא שלי אמנם בגבול הפולני, כמו כל הברלינאים הטובים בין היהודים. הוריו כבר לא הכרתי, אך היו לו הרבה אחים. אמא שלי, נדמה לי היתה דור חמישי בברלין. --

אני הלכתי לאותו ביה"ס וסיימתי שם את בחינות הבגרות. היה לי ברור שאמשיך ואלמד את תולדות האומנות וללשונות השפה הגרמנית, וזאת עוד היתה תוכנית עד לפני ל-1933 שנת עלייתו של היטלר לשלטון. מגיל צעיר כבר התעניינתי מאוד בשפת ימי הביניים של השפה הגרמנית - ונדמה לי, שאני יודעת עוד עד היום בעל-פה כל מיני שירים עתיקים מאותה השפה, והיום אני מצטערת שאז במקום זה לא למדתי עברית. זה היה הרבה יותר טוב.

11

160

הפער בין יהודי אירופה - ליהודי גרמניה "המערביים".

אני לא לגמרי בטוחה, האם לא אולי חלק מן הבעיות שיש לי עד היום ברכישת השפה העברית האם הם לא נובעים - אם להיות גלויה - מן ההתנגדות שספגתי מבית ההורים נגד ה"יידיש" - (נגד יהודי "מזרח אירופה") זה קורה עד היום שאם פונים אלי בעיד בשפה היידיש, אני עונה בעברית ואומרת שאינני מבינה. זה לא הולך לי. ואני די בטוחה, שהעברית שלי ^{שקט} ~~בגלל~~ לקויה, למרות שאני מאוד משתדלת להתגבר על זה.

חושבת אני בחזרה, מה הכל קרה לאבא שלי ב-1933, כשזדקו אותו מן התפקיד שלו בצורה די אכזרית.

זה היה כתוב בעתון, לפני שהוא בכלל עוד קבל מכתב פטורים. זה היה חודש אחרי עלייתו של היטלר לשלטון, בינואר 33. זה היה בערב בעתון ובבקר הוא בא למשרד שלו ומצא שם דק מכתב פטורים והוא חזר הביתה מדוכא.

הדחת האב מעבודתו ע"י הנאצים.

אחר כך קבל הצעה מהחבר שלו שהיה לו בית חרושת של כימיקלים. הוא בקש ממנו לנהלו, היה חלק בברלין וחלק בהמבורג. אבי עבד בברלין בבית החרושת וב-35 עברו ההודים להמבורג, כי אז החבר של אבא בקש ממנו לבוא לשם כי הוא בעצמו עבר לפלשטינה דאז, לא"י, ואבי ניהל את בית החרושת במקומו.

א1
198

מאז גם אבא כבר לא היה כל כך מתנגד לכל דבר שהיה קשור ליהדות והסתכל גם בעין קצת יותר אוהדת על א"י. כנראה שהשפיע עליו כשהיה בעצמו בפעם הראשונה בארץ ישראל ב-35 ואחר כך ב-37, אז אבי כבר חשב אולי זה יהיה בכל זאת עתיד בשביל הילדים שלו. לפני הזמן הזה הוא לא היה מוכן לשמוע אותי כשרמזתי שארצה להצטרף לתנועת-נוער ציונית.

שולמית: הוא חזר פעמיים לגרמניה ולא היה מודע לסכנות עבודו ולמשפחתו?

אורדה: כשהיה בפעם השניה בישראל, הוא כבר הזמין בשביל אחי, זה היה

כנראה הרבה יותר קל בשבילו לעשות את זה, מקום בבי"ס חקלאי, כי הוא חשב, שאותו הוא היה צריך כבר לסדר בארץ ישראל. בשבילי הוא לא חשב את זה לכל כך נחוץ. הודי אמנם לא חשבו לצאת לארץ ישראל - אלא לארץ אחרת. הסוף היה לדאבוני מאוד עצוב: בכדי לעשות את זה בקיצור: החברים של אבא, שכבר היו בא"י, ניסו להשיג עבור ההודים סרטיפיקטים אך לא הצליחו, היו חוץ מזה די הרבה אנשים שניסו לעזור להם לצאת מגרמניה. על סמך זה שהיו לאבי כמה המצאות ופטנטים, כנראה בדברים שהיו חשובים לפיתוח של נשק מבחינה כימית, הציעו לו לעבוד לנורבגיה. כך הוא ואמי עברו ב-40 לשם והיו להם שנתיים באופן יחסי טובות, אבל ב-42 הם נתפסו בנורבגיה.

א1
263

פרוץ מלחמת העולם השניה

שולמית: שם כבר השטלתו הנאצים והאנטיסמיזם הכבוש הנאצי? אורדה: כן. כשהנאצים נכנסו לנורבגיה הם הצליחו לתפוס הרבה יהודים. ז.א., לא את כולם. כמה הצליחו לברוח, בעזרתם של הדנים, אבא נעצר תיכף.

זה היה משבילי בכלל משהו חדש לגמרי ולמדתי הרבה באותן השנים.

בסמינר המורים

שם קבלתי הכשרה גם תיאורטית וגם פרקטית כגננת ומטפלת מכיל הגן וביה"ס. אחרי זה באביב 37 עברתי שוב לברלין, בכדי לבקד שם בסמינריון למורים, מורים לכתות יסוד. זה היה נקרא "סמינר למורים יהודיים לבתי ספר עממיים-יהודיים אבל התכנית היתה מותאמת לתוכנית לימודים הכלל-גרמנית. הצטרכתי ללמד על אמנות טיפולית וגם על הפילוסופיה הגרמנית, גם על תורת האריות. למדנו קצת על קצה המזלג ^{דק ליה} ~~עברית~~. בעצם הצטרכנו ללמד שלוש שנים. אך בינתיים נעשה המצב בגרמניה יותר ויותר אציני ואני כאן, נדמה לי לא צריכה לספר מכל מה שקרה ליהודים בזמנים האלה.

שולמית: אולי דק בכמה משפטים בשביל השומע או הקורא הצעיר, ששאולי אין לו אף הרקע ההיסטורי.

אודה: נחשוב דגע. זה התחיל בזה, שהצטרכנו להתיצב במשרד המשטרה,

א1 בתעודת הזהות הגרמניות קיבלנו כיהודים כל אחד את השם הנוסף 435 "שרה" או "ישראל".

בימים אלה הצטרכנו גם בפעם הראשונה לרשום את הרכוש שלנו. וזה בהדרגה חזר שוב ושוב. הצטרכנו בהתחלה דק לעשות את הרשימות ולאט, לאט הצטרכנו גם כל פעם למסוד משהו מן הרכוש לשלטונות.

קאס'1 אבל אלה דברים ידועים. אני בזמנים ההם, כמו שכבר אמרתי, הייתי

בסמינריון למורים בברלין. שוב - אני צריכה להגיד - או

שהשתדלנו או בלי שהשתדלנו ^{בימים אלה} היינו כל כך עסוקים עם כל

הלימודים, שכמעט שכחנו מה שקורה מסביבנו. שקענו בעבודה וזה

היה חומר רב מאוד. עבדנו עם ילדים צעירים וזה היה מ-37 עד

38. באופן יחסי זה היה בהתחלה עוד די שקט. ב-28 ¹⁹³⁸ הייתי אומרת,

כשהתחלנו גם לעבוד כמורים, כשהצטרכו ^{כך} לשבת כצד בכתות ולתת

שעורים לפני קהל של מפקחים, שהיו כמוזן גרמנים ובדרך כלל

נאצים. זה היה פחות נעים. ואנחנו הרגשנו שכל פעם היו פחות

ופחות ילדים בכתות, כי הילדים הוגלו ביחד עם ההורים שלהם. 022

זאת היתה הרגשה די כבדה. ביחד עם זה, אני המשכתי בעבודה

הסוציאלית שמקודם התחלתי ואני מוכרחה להגיד, שהתקופה הזו עם

העבודה הזו ועם הצעירים ועם צוות העובדים, שעבדתי איתם יחד,

היתה אחת התקופות - כמעט הייתי אומרת: היפות. שאלת אותי על

שנות הנעורים שלי - אלה היו הנעורים שלי.

ל'א

זה מנצח היה להגות נובמבר 38 וזה היה מה שקראו אחר כך "ליל הבדולח", התרגשתי מאוד ואני לא אשכח את הרגע כשהחבר שלי לקח אותי והביא אותי הביתה. זאת נשארה בשבילי ההתרשמות העמוקה מן החוויה הזאת. כשאחרי כמה ימים שמעתי מחברים, שאפשר שוב לגשת אל הסמינר, ראיתי שבאמת בית הכנסת לידו היה חצי הרוס וראינו את זה ושמענו זאת גם על בתי כנסת אחרים. הסמינר היה מסודר איך שהוא כך, שאפשר היה להמשיך ללמד וככה המשכנו עד לאפריל 39. נדמה לי שאז אמרו לנו - על סמך כל המצב בגרמניה וידעו כנראה שבקרוב תפרוץ מלחמה, שכבר לא כדאי להשאיר סמינר של מורים יהודיים והציעו לנו לבחור גלעשות את בחינות האסמכה יחד עם המחזור העליון של המורים.

בחינות חרום

אמנם יש לנו זכות ללמוד עוד שנה, אבל הם לא יכולים לתת לנו את זה והציעו, שאנו נוכל לעשות את הבחינות בתנאי שאנחנו מוכנים לא לגלות לאף אחד, שאנו בעצם עוד לא בתור. אז חצי מן הכתה שלנו, ואני ביניהם, החלטנו לגשת לזה - עם הריזיקו, שאנחנו ניכשל בבחינות. אך כולנו עברנו את הבחינות ב"מספיק". נבחנו באמת בכל המקצועות, שמקודם ציינתי כבר - הפילוסופיה הגרמנית, הגזענית ואני זוכרת עוד שהתרשמו, עד כמה שאני טובה במיתולוגיה הגרמנית.

?

נסגרת ה' 5 ירושלים

בהתחלה שאלו אותי מה היא התאוריה של רוזנברג וזה היה לי קשה מאוד - אחר כך היינו צריכים לתת שיעור לדוגמה בפני הפקידים - המפקחים הגרמניים בבית הספר היהודי. אך גם זאת כבר לא היה איכפת לנו ועברנו כולנו. אך אני רוצה לציין פרט אחר, שאולי מאפיין את המצב של כל התקופה. בכדי לקבל את האישור על מנת ללמד הצטרכתי להופיע לפני פקיד בכיר של מועצת החינוך בעיריית ברלין. אותו הפקיד נתן לי איזה מסמך וביקש שאני אחתום. הוא אמר: "בבקשה קראי מה כתוב שם" ושם היה כתוב שאני בכל הלב ובכל הראש שלי חותמת, שאני רוצה לדאוג לשם כבוד - ואינני יודעת מה עוד - של המנהיג הגדול והדגול, אדולף היטלר, שלי ושל העם הגרמני. אז הוא הסתכל עלי ואמר: "תראי, אני יודע, שלא כל-כך קל לך לחתום על זה. אנחנו נעשה הסכם שכל זמן שאת בגרמניה, לא תעשי משהו נגד

הצטרכתי להופיע לפני פקיד בכיר של מועצת החינוך בעיריית ברלין.

~~הצהרת אמזנים כפוייה להיטלר~~

הכל, אז זה יהיה בסדר בינינו". ואז אני אמרתי, שבתנאים האלה אני יכולה לחתום - וחתמתי. וכך קיבלתי את האסמכה.

שולמית: זאת אומרת - זה היה גוי הגון.

אורה: נכון, היו באמת כמה כאלה וזה היה די מאפיין בעיקר בין הפקידים

~~הייתה גבורה~~. יגניווק יתנו
אני עוד ^{לדמי} איזה רבע שנה, בתנאים איזומים. כי בכל יום פנים
אחרות היו חסרות, כי הילדים וגם המורים הוגלו, כל יום משהו
אחר היה חסר הצטרכנו באמת לקפוץ מכתה לכתה, בכדי למלא את החסר.
היו תנאים מאוד קשים. הילדים כמוכן היו לא שקטים ועצבניים, היו
כתות של 80 ילד. כתות שאי אפשר היה לראות את התלמידים - הם
היו אחרי עמודים ואי אפשר היה להשתלט עליהם, גם בשביל אנשים
מאוד חזקים זה היה בלתי אפשרי. -

עתה - אולי בכל זאת אעזוב את התקופה הזו ואעלה איך הגעתי
להכשרה. בברלין כמורה יהודיה, כבר לא היה הרבה לעשות. אחד
החברים שלי, שעבר יחד אתי את הבחינות להוראה אמר לי, שעתה קבל
את אהזמנה לבוא אל אחד המקומות של ההכשרה של תנועת הנוער, כדי
להיות שם מדריך. בכלל זקוקים שם למדריכים והציע: תבואי אתי!
אני שאלתי, מה ^{זכ} מדריכה, מה ^{זכ} הכשרה? לא היה לי שום מושג.

ב1
185

גייסוני להדרכה

אז הוא אמר לי: "תראי, זה לא צריכה לדעת. תלמדי את הכל.
תבואי אתי ל"משרד הארץ ישראלי" לסוכנות היהודית. תבואי לאלפרד
זלביגר!" שם זה, אז היה מלא משמעות וזה הוא בשבילי עד היום.
במקום אחד סיפרתי הרבה על אלפרד וכל הדמות שלו ואיך הוא נפל
קרבו לנאצים. אך זהו ספור לעצמו ^{הוא} וספור עצוב מאוד. אז הוא
היה חי ומלא חיים. כאשר החבר שלי לקח אותי אליו, לשם, הוא
הסתכל עלי ואמר, את אנליזה, ז.א. את אנה? טוב, בסדר. את תלכי
אתו ואתם תהיו מדריכים ב"ארנסדורף". אני לא ידעתי שום דבר, אבל
~~אני~~ אמרתי "כן", כי ~~אני~~ רציתי לצאת מברלין.

היעד מעתה א"י

הייתי מוכנה לכל, אמנם ידעתי, שבסוף של דרך כנראה תהיה ארץ-
ישראל, ז.א. "פלשתינה" כמו שאז בגרמנית עוד אמרנו. לא ידעתי
שום דבר אחר, אך את זה גמרתי בלבי, שזה כבר יהיה יעדי. - זה היה
סתיו 1939, וכבר פרצה המלחמה, מלחמת העולם השנייה. אולי אספר
עתה, איך הגעתי לא"י, כי בדרך כזו, נדמה לי, אף מדריכה
לא הגיעה.

ב1
215

שולמית: אולי תספרי מקודם מה זה "ארנסדורף".

תאורה של ארנסדורף ותולדותיה

אורה:

כן. ארנסדורף היה אז איזה מקום, מקום מקסים על יד ברלין על יד אורנבורג, מי שמכיר את זה. אני עכשיו לא זוכרת בדיוק, אך אני חושבת שהיא נמצאת בערך כשעה של נסיעה מברלין ברכבת ואחר כך עוד הליכה מה. שם היה במרכז מין ארמון קטן עם עליית מדרגות רחבת ידיים בחוץ כמו באחוזת אצילים "פריי-טרפן" בגרמנית. עליה בדרך כלל עמד המדריך, וזה קבלתי תיכף בירושה. שם עמד הודסט האופטמן ועוד כמה אנשים חשובים מן התקופה הזו. לקחו משם את ה"אפל" -

Appell

המפקד היום-יומי. בחווה זו היה אגם ובו כמה ברבורים וברוזים, שדות, גן ירק, ומין הר שקראו לו "הר העגבניות". אהבנו שם לבלות כמה שעות בימים וגם בלילות. זה היה רומנטי מאוד, כל אחד שהיה שם יספר לך על כך.

ב1

250

שולמית: מה היתה מטרת הרכוז של הנוער שם?

אורה:

נכון... המטרה הרשמית היתה, בימים האלה עדיין - ההכנה החקלאית לקראת היציאה לפלשתינה, א"י. אז השלטונות הגרמניים עוד היו בעד זה, כשאנחנו "נחזור" לפלשתינה. אחרי זה כשכבר היה אסור לעסוק בכל עניני היהדות ודציונות, הפכה החווה להיות הרכוש של ה"איחוד הממלכתי של יהודי הרייך הגרמני" Reichsvertretung der Juden in Deutschland

Reichsvertretung der Juden in Deutschland

והיא היתה אחת ממוסדות העבודה הגומניים. אלה שלחו לשם את האחראים שלהם, שהיו בעצם אחראיים על כל המקום ואנחנו הפכנו פשוט לחלק של ה"ארבייטס-עיינסטף" "גיוס כח למען גרמניה" ונשלחנו משם לאכרים או לגננים לעבודה, אלה שהיו בסביבה. אבל זה היה רק בזמן האחרון, כשארנסדורף עוד היה קיים.

שולמית: זאת אומרת ארנסדורף התנהל בימים "הטובים" עדיין כחווה חקלאית

בניהול חוואי שלימד אתכם כיצד לעבוד בעבודה חקלאית?

אורה:

כן. כך היה. היו שם סוסים ופרות ואני עבדתי, זאת היתה האמביציה שלי, ברפת וגם עם הסוסים והלכתי עם "ברידג'ס", מכנסי "שלושת רבע" מעבר לברכיים, ובמגפיים מעל זה, ככה גם עמדתי מעל המדרגות האלו ולקחתי את המפקד בבקר.

לבטי כמדריכה.

עד שלמדתי את הפקודות העבריות בע"פ זה היה רשום על פתקה, - ועד שאחד הבנים היותר מבוגדים לימד אותי את זה - זה לקח די הרבה זמן. אך אני תפסתי, שזה שייך לתדמית של מדריכה. חוץ מזה הכוונה היתה בעצם, ללמד את הצעירים את ראשית העברית. - מרכז ההכשרה הזה אז עוד היה שייך לעלית הנוער.

היה אז הצורך הדחוף להחליף את המדריכים, כי המדריכים, שהיו לפנינו, הלכו עם האס הא, 7 (sh7) ז.א. העליה הבלתי לגאלית, שהלכו עם ה"פטרייה" - לה קרה בסוף האסון הגדול. כך שכמעט לא נשארו מדריכים בגרמניה והחבר שלי ואני באנו, בכדי להחליף את המדריכים, שעבדו לפני זה. וכך אני הגעתי למעמד של מדריכה בלי לדעת שום דבר על זה. אמרו לי, שאני צריכה ללמד את הצעירים "ציונות" ואני אמרתי: "אני לא יודעת איך בכלל לעשות זאת". והחבר שלי אמר: "תראי, כאן יש לך ספר קטן, שנכתב ע"י הנס שטנרנברג". כל חברי מעין הוותיקים יודעים על מי מדובר, - זכרוננו לברכה. ואני לקחתי את הספר הקטן: "פרימוס ויורה דאינדן

פילוסופיה" וממנו לימדתי את תולדות הציונות! *Primum vivere deinde philosophari* (קודם לחיות, אחר כך לפלוסוף) שולמית: אמרתי למדת את תולדות הציונות?

אורי: אני חושבת, שלא כל כך הרבה למדתי, כי אני לא הבנתי אז הרבה מזה, אבל אני לקחתי את זה, ילדה טובה. המדריך אמר לי, תעלי למזכירות, שם ישנם עוד רשימותיה והזכרונות של המדריכה הקודמת. קראו לה איכהורנכן (סנאית") בגרמנית - היא היתה ג'ינג'ית במקצת, היום היא חיה במעין והיא החברה הידועה היטב בשם רות. ולאט לאט נכנסתי לתפקידי. בבקר עבדתי ברפת ועם הסוסים, והייתי מאוד גאה כשיכולתי בפעם הראשונה לנסוע בעגלה לבדי לכפר וכמעט התהפכתי - אך איכשהו יצאתי עוד בשן ועין מזה ואחר כך, נדמה לי, כבר לא נתנו לי לנסוע לבד.

למדתי איך לחלוב את הפרות. גם זה לא היה לגמרי בלי תקלות - אך איכשהואר זה הלך ואחר כך עבדתי בכל ענפי החקלאות שהיו לנו - להוציא תפוחי אדמה, לאסוף עגבניות. זה היה עוד לא כל כך רציני. ובערב ישבתי ונתתי שיחות על ציונות. זה היה זמן יפה מאוד. היינו רק 2-3 מדריכים. אחר כך הצטרפו עוד מדריכים אך אלה היו "זמניים", שנעלמו אחר כך.

ב1
357

(ישיבה

שניה: (קאס' 1, 358)

שולמית: ערב טוב, אורה.
אורה: ערב טוב.

ב1 שולמית: אנחנו יושבים בפעם השנייה הערב ואולי בהמשך חשוב להסביר מה היתה ארנסדודף מבחינה תנועתית. 360

"המכבי הצעיר" ואופי התנועה אז.

אודה: טוב. אני קצת, נדמה לי, כבר ספרתי על ארנסדורף, אבל שכחתי להגיד משהו מאוד חשוב, זה היה לי כל כך מובן מאליו שלא הזכרתי זאת במיוחד. ארנסדורף היתה חוות הכשרה של המכבי הצעיר". "המכבי הצעיר" היה תנועת נוער יהודית-ציונית, אחד מתנועות הצופים. כמו כל תנועות הנוער גם היא היתה כנראה מושפעת מאוד מזרם הזמן בכלל, מאוד קשור לסמלים. אנחנו מאוד שמנו לב לכל ההופעה החיצונית, ענין המפקד על דגליו, צופיות ומחנאות. אנחנו אמנם אמרנו, שזו כבר הכשרה ל"ארץ". אנחנו אמרנו בקצור "ארץ", את "חבצלת הצופים" לקחנו בכל מקום אפשרי לקשוט וגם לדגלנו כסמל. דגלנו היו משמעותיים מאוד בשבילנו ועליהם עוד אמסור בהמשך דברים מיוחדים.

ב 421 למעשה היו הימים בארנסדורף עוד ימים די טובים. אנחנו היינו חיים - בהשוואה לחיים בעיר אז ובהשוואה למה שבא אחרי זה, היו החיים באופן יחסי מחוסרי דאגה. 107 ב (המשך הישיבה ה-2 בערב 2.2.77 ק' 2 א) 431 החל מ006).

אנחנו השתדלנו במשך היום לא להרהר בדאגות, אלא לחיות את החיים שלנו כאילו כחיים רגילים בחוות הכשרה: אנחנו עבדנו ולמדנו.

קשי בהשגת אוכל

אנחנו בשלנו אמנם לא היה כל כך הרבה מה לבשל. היתה זאת כבר מלחמת העולם השניה - ניסינו לבשל מכל מיני חומרים, שבדרך כלל לא כל כך רצויים למאכל. ניסינו לבשל מהם משהו, כי אוכל היה כבר קשה להשיג ולא היה לנו גם עד כדי כך חשוב.

שולמית: כמה אנשים הייתם שם?

אודה: אני לא לגמרי בטוחה. אני חושבת שהיינו שם בין 20-30 צעירים, והיינו שניים עד שלושה מדריכים. היו לנו עכשיו דאגות לחברים בתנועה ולהורים, שנשארנו בעיר. שמענו שהם הצטרפו והוכרחו לצאת ל"מחנות העבודה". אז עוד לא היו הויכוחים הקשים, שאחד כך 2א 028-085 עלו, אם אנו צריכים להצטרף אליהם או לאו. אך זה כבר שייך לתקופה יותר מאוחרת.

שולמית: אולי תסבירי דקצת יותר בפירוט, מה זאת המשמעות בימים ההם: "הוצאו למחנות".

אודה: נדמה לי, שכבר הסברתי לפני זה, שהשלטונות בגרמניה קודם כל הביאו את האנשים, שהיו בלי נתינות גרמנית ובלי נתינות בכלל - עם פספורט רוסי-פולני ובלי פספורט בכלל, למחוז גבולות גרמניה.

ההוצאה למחנות

בדרך כלל אמרו: "למחנות-עבודה". היו עוד אפשרויות לצאת בכלל לארצות אחרות, למי שהיה בחו"ל בעל משפחה עשיר המוכן להיות ערב לו ומכסת הגירה לאותה הארץ.

או ההגירה המוגבלת לארצות אחרות.

כך שבסתיו 1939 היו עוד אפשרויות להגיע לארצות אחרות. אולי אני עוד אספר דבר: אם אני עכשיו חושבת על חוויות קשות שזעזעו את החיים של ההכשרה בארנסדורף, זאת היתה הידיעה באחד הערבים של אלפרד זלביגר. הוא היה אז לא רק האחראי בשביל עלית הנוער במשרד "החלוץ" בגרמניה, אלא הוא היה גם ראש ההנהגה של תנועות הנוער שלנו, של "המכבי הצעיר". ערב אחד...

שולמית: בן כמה הוא היה אז?

אלפרד זלביגר

קשה לי להעריך זאת. נדמה לי שהיה בהתחלת ה-30. כך אני חושבת. היה זה נדמה לי, במרס 1941. זה היה בזמן האחרון כשהחברה עוד היתה פחות או יותר שלמה בארנסדורף. הוא הגיע ערב אחד, ואסף אותנו למפקד חגיגי ומסר לנו על הגורל של העליה הבלתי לגאלית, שאז היתה מוכרת לנו בשם "S.H.7", העליה הבלתי לגאלית מספר 7. אנחנו כאן מכירים אותה כעלית "פתריה". - הוא ספר לנו, מה קרה אתם וזה היה בשבילנו זעזוע קשה ביותר. זה היה במרס. בחג השבועות 1941 כבר רוב החברים שהיו לפני זה בארנסדורף עברו למקום אחד או עזבו. נשארו עוד כמה בכדי להחזיק את המשק ובמשך הקיץ לאט לאט הצטמצמו. המעטים האחרונים הועברו גם כן למחנה הכשרה אחר, שנקרא "נויאנדורף". ב-1 באוקטובר 1941 הוחזרה חוות ההכשרה ארנסדורף לבעלים הקודמים שלה. ואני למעשה הייתי האחרונה, שעזבה. השתמשתי לעצמי בביטוי לפעמים, "המדריכה האחרונה של ארנסדורף". זה היה קצת עצוב, מאוד עצוב - כמעט הייתי רוצה להגיד.

זאת היתה פרידה מאוד קשה, כי אני הבנתי, שאני שם נפרדת לא רק בשמי אלא בשם הקבוצה, בשם התנועה ובשם כל אותם החברים שעברו את ארנסדורף, והכירוה באותם הימים הטובים והיפים, שעברו עלינו שם. חושבת אני כעת, מה לספר על נויאנדורף. שם בעצם היו עוד שנתיים גודליות ביותר בשביל אותה השארית של נוער יהודי שנשארו עוד בגרמניה עד לאביב 1943. קשה להחליט איפה להתחיל. אולי תסכימי אתי שולמית, שנתקדם בצורה כזו: יש לי איזה ספר קטן "זכרונות 1940-1943" והחלק העיקרי שם למעשה רשום.

24
085
142
092

פנקס הזכרונות

רשימותי נרשמו בשויצריה בקיץ 45 - בדגע הראשון לאחר שהגעתי קצת למנוחה אחרי "השיחרור". הזכרונות היו אז עוד די טריים והיה לי חשוב מאוד מכמה בחינות להביא את אותם הדברים על הנייר. זה כעין דוקומנט קטן, יבו באמת הדברים די אמיתיים ונותנים דקע גם לחוויה הפנימית. מה שהיה לי חשוב להציג, הן ההתלבטויות שלנו, גם ההצדקה בשביל זה, מה שעשינו או לא עשינו באותם הימים, וגם מה שעבר בהיסטוריה הגדולה יותר - מעל לראשינו. אולי את מסכימה אתי, שאנסה עכשיו לשחזר בעזרת הזכרונות הרשומים האלה ולספר על פי זה, כי זה יהיה הכי קרוב למציאות והכי אמיתי אם אנחנו נעשה זאת ככה.

שולמית: בהחלט!

נמוקי הרישום של פנקס הזכרונות

130

אני כתבתי אז את הזכרונות למעשה, בכדי - כדבר ראשון - לתת את התגובה האמיתית והאישית שלי לקורות. אני גם הצטרכתי להשתחרר גם היה רצון להצדקה בפני אותם החברים שהיו כאן בארץ. היתה לי כל הזמן הרגשה, שאני נשארת בודדה. חשבתי אז, שאולי אני היחידה מכל החברים האחראיים מכלל התנועה, שנשארה בחיים, מאלה שיצאו מגדמניה בזמן הזה.

2א

אז עוד לא ידעתי מי נשאר בחיים ומי לא נשאר בחיים, לדאבוננו היו הרבה שנספו. הרגשתי אחריות גדולה מאוד בנוגע לכל דבר שנעשה על ידינו בגדמניה ומה שלא הבינונו נכון, ז.א. כמובן לא הגיעו ענ"נים אלה עד אלי, לא הייתי במקום כל-כך מכריע, אבל אני ידעתי מה היו ההחלטות של "ההנהגה העליונה" שאנחנו בצענו ורציתי להצדיק את עצמינו. המניע השלישי אולי ואולי החשוב ביותר והעמוק ביותר: להזכיר זכרם של אותם החברים שלא הגיעו אתנו עד לארץ - או לאיזה שהוא מקום אחר, ונשארו בדרך...

17

שולמית: נמשיך אודה.

טוב, אני אנסה לספר דק בינתיים על החברה בנויאנדורף. חוץ מנויאנדורף היו בימים האלה שני מרכזים חברתיים. אנחנו עבדנו ממש יחד עם עלית הנוער, זה היה נקרא "הכשרה של הבינוניים" זאת אומרת הכשרה של המבוגרים יותר. בנויאנדורף התרכזו החברים של ההכשרות של המכבי הצעיר.

164

שולמית: איזו עיר גדולה יותר היתה ליד נוינדורף?

קשר בארגוני שלושת המרכזים שנותרו להכשרה.

אודה: אורנינבורג - לא סליחה, נוינדורף היתה בסביבה של פירסטנוולדה, בקרבת מגדבורג, בסביבת מרכז גרמניה הייתי אומרת. אם אנחנו רוצים לדבר על הרכב הקבוצות ולהגיד זאת בפשטות מבחינת ההגדרה הפוליטית: אלה בנוינדורף "הבינוניים" היו יותר "ימניים" והשמאלניים יותר - אלה היו בפדרבורן, המרכז, השני. כאן אני רוצה לזכיר שם אחד, זה היה לודוויג קוטנר, שהיה שם מדריך. המרכז השלישי היה בשטקלסדורף, זה היה בסילסיה, זו היתה ההכשרה של הדתיים. שמו של מדריךם: קורט זילברפפניג. שלושת המרכזים האלה קיימו ביניהם קשר טוב והדוק מאוד, וכולם כמובן גם היו בקשר עם המרכז בברלין. שלושת המרכזים היו רשמית כפופים לגרמנים והוכרזו על ידם כ"מחנות עבודה למען העם הגרמני". לא היינו כבר חופשיים לעסוק בעבודה ציונית או בהכשרה לקראת עליה, אלא הצטרכנו באופן רשמי לעבוד בשביל הגרמנים, וגם עשינו את זה במשך היום. עבדו עבודה גופנית קשה ביותר, הבחורים בבנין של פסי דכבת, כבלים וסלילת כבישים. והבחורות ~~גם~~ אצל איכרים ושם זה היה ^{אורי} תלמי אם התנאים היו פחות או יותר טובים. זה היה בדרך כלל ענין של מזל אישי. היו כמה, שהאנשים היו נחמדים אליהם וכאלה שהתיחסו אליהם לא כל כך טוב.

שולמית: בגלל זה שהיו יהודים?

אודה: כן, בהחלט. אני למשל, הצטרכתי לעבד אצל גנן. האיש שהיה אחראי מטעם הגרמנים לנוינדורף, הוא תפקד יחד עם מרטיין גרזון שהיה איש שלנו, לא מן הציונים, אך איש יהודי ומוכר בחוגים דתבים כחקלאי יהודי ואיש מאוד מאוד יעיל ומשכיל. אבל בימים האלה עוד לא היה לנו קל לחיות אתו. נודע לנו גם על איזו קבוצה של אנשים אחרים מאיזורים יותר מזרחיים של גרמניה. הם הובאו לגרמניה, בכדי לעבוד שם. הם כולם הסתכלו מאוד בחשדנות עלינו. הם ידעו, שאנחנו ציונים והם קראו לנו "הציונזים" ~~זה~~ ומאוד לא אהבו אותנו. זה היה מין סכסוך כזה פנימי, לא כל כך רציני, אך הוא היה קיים אז. אבל מה שרציתי לספר וזה אולי קצת מאפיין: הגנן, שעבדתי אצלו, אמנם לא נתן לי עבודה כל כך קשה, כי הוא ידע, שאני לא יכולתי לעשותה, אבל הוא קרא לי רק בשם "השרה הזאת". הוא נתן לי גם לעבוד בקור החזק ביותר בחוץ. זה היה כבר בחורף 42. נתנו מעט מאוד לאכול. במשך אחרי הצהריים אנחנו הצטרכנו להמשיך לעבוד שם, ורק בערב חזרנו לנוינדורף. אני זוכרת שגם הצטרכנו לעבוד במקומות אחרים.

20

הוצאת ידקות מתחת לשכבת קרח

הצטרפתי להוציא ידקות מתחת לשכבה של קרח ממש, בלי כפפות, כי הם
בדרך כלל התקלקלו. אך לא היה איכפת לנו כל כך באותם הימים. א
אנחנו ידענו, שזה הכל בשבילנו דק איזו הכשרה למען מטרה, כי 268
אנחנו נהיה באחד הימים בארץ ישראל, ואז הכל יהיה טוב.
ועכשיו אני צריכה להגיד, שאנחנו בערבים ישבנו ובלילות אנחנו 278
שוחחנו שיחות ארוכות מאוד. זה היה בחשאי, כי אסור היה לנו
לעשות עבודה ציונית. העברנו ממש שיחות על ידיעת הארץ, על מה
לעשות שם בארץ. הצטרפו יותר ויותר חברים בינתיים וגם אנשים,
שלמדו כבר לפני זה, ונתנו שעורים בעברית.

פעולה ציונית נסתרת

היה גם חלק של חברים, שבאו מבי"ס שהיה שייך לעלית הנוער. הם
כולם כבר ידעו את אותם הדברים ועזרו לנו באותו החלק של
העבודה, שקראנו לו החלק "התרבותי".
את יודעת, שולמית, גם אז כשרשמתי את הדברים, כבר היה לי ברור 298
שיש איזה שהוא ניגוד בין אותם הדברים שאנחנו ברכנו ושבתאיאודיה
חשבנו אותם לכל כך חשובים, ובין התהליך העצום של העולם, כאין
מכבש ההיסטוריה, שהתגלגל ממש מעל הראשים שלנו. אבל עכשיו
כמובן, אם אני מתבוננת בזה היום, הניגודים האלה היו עוד הרבה
יותר חזקים למעשה. כבר אז רצינו להסביר לעצמינו את הדבר.
ואני רשמתי לי שם: אף אחד מאיתנו לא היה יכול לדאות או להניח
או לצפות, באיזה מהירות ההרחשויות יעברו מעלינו. וכך כמעט כל
החלטה, שאנחנו החלטנו וחשבנו אותה חשובה מאוד, - כי בילנו
ערבים ולילות על בידורה, שחשבנו אותם לכל כך משמעותיים, הם
לפעמים כבר למחרת לא היו בכלל עוד בידינו. אנחנו גם לא יכולנו
להרגיש באיזו מהירות עצומה כל המתרחש מסביבנו התקרב לסוף
הקטסטרופאלי. אבל אולי בגלל זה, שאנחנו היינו כל כך בתוסר
אונים, הצטרכנו להציל מה שנתן היה להציל, ואנחנו האחראיים,
לכל הפחות לגבי הצעירים, - היינו צריכים לתת להם איזה הרגשה
של בטחון, שמבחוץ לא יכלו לקבלה. הצטרכנו לתת להם זאת מבפנים
ואולי זה נתן לנו, אפשר להגיד, אשליה, ששום דבר לא השתנה, כי
למעשה לא היה עוד שום דבר מוחלט, לא חיובי, אך גם לא לצד
השלילי.

המשחק המודע של קבלת החלטות.

ככה שאנחנו - ~~אנחנו~~ ולא דק אנחנו, אלא גם יתר החוגים היהודיים -
ניסו עדיין לעשות דברים, שלמעשה כבר לגמרי לא היו מתאימים.

Reichsvertretung der Juden in Deutschland

ה"התאגדות היהודים בגרמניה" עשתה עוד - וזאת היתה ההופעה האחרונה הצבורית של יהודים בגרמניה. היתה איזו תערוכה גדולה מאוד, זה היה ואני רשמתי זאת באפריל 1941. "אגוד היהודים הגרמנים" וגם מרכז העליה, והמשרד הארץ ישראלי, - "הפלשתינה-אמט" - התאחדו והיו להם שם ביתנים לתצוגות.

המשך הניהול של החיים הרגילים.

להחלוץ בעצמו היה לו שם ביתן גדול מאוד עם תבניות של חזות ההכשרות ותמונות יפות מאוד מא"י. גם בתי הספר של ההכשרה המקצועית, כמו "אורט" היו שם עם תצוגות יפות זה היה איזה דבר שלגמרי נשכח, כי כבר לא יכלו לספר על זה, כי כבר לא נשארו עוד אנשים...

שולמית: איפה נערכה התערוכה הזו?

אורה: בברלין. וזה היה מאושר ע"י הנאצים. "אגוד הרייך של היהודים

בגרמניה", זאת היתה עוד בימים האלה אגודה, שהיתה מוכרת ע"י הנאצים.

שולמית: והיהודים בתוך ברלין באו לראותה?

אורה: מי שהיה עוד חופשי, כן.

אבל אחרי זה הכל הלך מהר מאוד ותלול מאוד כלפי מטה, הייתי אומרת. אנחנו אמנם מצדנו ניסינו, עם כל הכוחות שלנו לשמור על אפשרות של עבודה חלוצית ועל המוראל, ועל חיי התרבות שם בתוך שלושת מרכזי

429 ההכשרה שמרכזם היה בברלין. אנחנו המדריכים נפגשנו עוד פעם מה שהיה

23 נקרא - במועצה, התכנסו וברדנו מה שקדאנו: שאלות השעה. אז דברנו כבר

001 על האפשרות של יציאה מגרמניה. איך זה נראה, לאן יישלחו אותנו. היה

לנו ברור, שנשתדל, שכולנו נשאר ביחד ואנחנו חשבנו, שזה יהיה תלוי

בנו. היינו מאוד מאוד נאיביים! אני בכלל צריכה להגיד, מה באחת

ההזדמנויות האלו, אלפרד זלביגר שעוד היה בחיים אמר וחזר על זה שוב

ושוב, "אל תשכחו שאנחנו לא רק חיים היסטוריה אלא אנחנו גם עושים

היסטוריה".

שולמית: למה הוא התכוון כשאמר זאת?

אורה: שאנחנו צריכים לעמוד בפני ההיסטוריה, שנחיה בתודעה, ובכבוד במה

שיבוא אלינו. אינני יודעת, אם כבר היה מנחש בראייה של העתיד, את

הצפוי אך אני חושבת, שאף אחד לא היה חושב, לא היה יכול לתאר, מה

עוד יקרה. זוכרת אני גם ולא ידוע לי היום, האם אמרנו את זה מתוך

026 נחמה, כמין הדגעה "בינתיים עוד חמש דקות לשתיים-עשרה". אנחנו נשארונו

בזה, כמעט עד לסוף. באוקטובר, כך נדמה לי, הלחץ מבחוץ נעשה יותר

ויותר חזק. אני כבר אמרתי שלאט לאט, מכל מקום פונו היהודים.

הראשונים בסביבות שלנו היו היהודים משטטין שהוגלו כבר בפברואר 1940.

חצי שנה אחרי זה יהודי בון, שנשלחו לגורז. ואז כתגובה לזה אנחנו החלטנו, - ועכשיו אני לא זוכרת אם זה רק היה החוג שלנו, אני חושבת כמעט שכן, כי היו כמה מן ההורים של החברים שלנו בין אלה, - החלטנו לצום יום אחד כתגובה לזה.

שולמית: צום מחאה? נגד השליחה לגלות?

לאן נשלחו, לגורז - איפה זה?

נחצק

בצרפת. אחרי זה היה נדאה, כי קצת נדגע, אבל לא להרבה זמן. יהודי

אורה:

ברסלאו רוכזו נמחנות, זה היה בסוף ספטמבר 1941 ואחרי זה כבר הופיע "המגן דוד הצהוב" ואנחנו כתגובה לזה עשינו מפקד חגיגי מאוד, וכמו

ב2

שהיה כתוב, וכמו שאמרו בכל מקום בין היהודים: "נשא אותו בגאווה את התלמי הצהוב". זה כמובן לא היה נוח ביותר. אפשר היה להכיר אותנו

051

בדחוב כבר מרחוק. אנו הצטרפנו לשאת את התלמי הזה על כל בגד חיצוני ואנחנו יכולנו למשל לנסוע ברכבת דק עם פספורט מיוחד, שקבלנו מן המשטרה המקומית. ואם מישהו מאתנו רצה לבקר למשל בבדלין בענינים

דחופים, אז הוא היה צריך בשביל זה אשור מיוחד. אם הוא נסע בלי אשור, מה שאנחנו עשינו מדי פעם, ואז נסענו בלי הפספורט ובלי התלמי הצהוב -

והיתה תמיד האפשרות, שמישהו יבקש את הניירות שלנו. לו היה מרגישים בתעודת הזהות שלנו, שאנחנו יהודים, אפשר היה ~~לשלוף/לגלות -~~ או לאן שהוא...

069

אנחנו ניסינו מאוד חזק לשכוח את הענינים האלה. לפעמים הרגשנו כאילו אנחנו חיים על איזה אי, שם בחוץ בנויאנדורף, ודי רחוק מכל הנעשה. אבל הנעשה התקרב, כמו סערה, המתקרבת ובהא. היה לנו די ברור, שהרבה זמן

כבר לא נוכל לחיות ככה. אמנם בינתיים המשכנו לחיות באמונה של "חמש דקות לפני שתיים-עשרה". ואנחנו ניהלנו שיחות, אם אנחנו נצטרך לצאת

077

ואם יהיה לנו עוד מעט מקום בתרמיל, נקח עוד זוג גרביים יותר, או נקח אולי בכל זאת איזה ספר. עד כמה שאני זוכרת, אנחנו כולנו היינו כמובן

בעד ספר שני. היינו מאוד נאיביים, כי לא ידענו, שנשאר כמובן בלי שום דבר לבסוף. אבל זה היה טוב מאוד שלא ידענו בימים ההם - איך העתיד

יהיה ויכולנו עוד להתווכח על כמה דברים ממין זה. אך יותר רציניים ויותר משמעותיים היו הו¹כוחים, האם ללכת אל הגלות במשלוחים עם ההורים,

או לא ללכת עם ההורים תוך רצון חופשי. התדבו המקרים, שנלקחו הורים, וכמעט כל שבוע, מישהו מן החברים שלנו -

- היו בינתיים כ-50 הייתי אומרת - בנויאנדורף - כמעט כל שבוע אחד החברים שלנו קבל הודעה, שההורים שלו צריכים לצאת בעוד יום יומיים או בעוד שבוע.

זב 097 זה היה תלוי במוסדות המקומיים, הגרמניים.

שולמית: זאת אומרת שמשלוחים אל מחנות עבודה, שהפכו אחר כך להיות מחנות השמדה.

אורה: זה היה בדרך כלל ככה. אך אף פעם לא אמרו לאן נשלחו. אצלנו היו שני

עקרונות: הראשון היה, הקבוצה נשארת ביחד. זה בא מ"למעלה" וזה לא בא מאתנו, וזה אחד מן הדברים, שאני לא אחראי עליו. זה בא מ"למעלה" וזה לא בא מאתנו, וזה אחד מן הדברים, שאני לא אחראי עליו. כי אולי, אולי אפשר היה להציל כמה מאלה, שלא נשארו בחיים, לו היה אפשר לשלוח אותם לפני כן עם הוריהם. לפעמים היו להם תנאים יותר טובים. אך בדרך כלל, לא. אך חשוב מאוד, שאלה שחיו ביחד, הלכו יחדיו. אבל יכול להיות שבמקרה זה לא או לא, אולי היה טוב יותר, לו היה הולך עם ההורים. ההנהלה מלמעלה אמנם התנגדה. רק כשהיו הורים חולים, או זקנים מאוד, החליטו הועד של החברה יחד עם המדריכים שבמקרה זה, ילד של הורים מוכרח ללכת אתם, כדי לתמוך בהם. דבר זה שחשבנו שאפשר לעשות למענם, על אף איסור מן ההנהלה שלנו. זה היה דבר אחד. - העקרון השני היה, שהיה אסור לצאת באופן בלתי ליגאלי מגרמניה, כי אנחנו צדיקים להתחלק בגודל היהודי, ואסור להתחמק ממנו! וזה אחד הדברים הנוספים, שבגללם שהרגשתי את עצמי מאוד, מאוד אשמה גם אם אני למעשה לא הייתי בין אותם האנשים, שהחליטו על זה, אבל אנחנו העברנו החלטה זו הלאה לחברה שלנו, - אמרנו "אסור".

אני זוכרת יפה מאוד ואני חושבת, שאני אף פעם לא אשכח את זה, שאמא של בחור אחד בקשה מאתנו לתת לו לצאת יחד אתם בדרכים בלתי ליגאלים. היום אינני יודעת אם הוא היה יכול להציל את נפשו - אך אני יודעת שהוא נהרג באושוויץ, לאחר שהוא הלך אתנו.

שולמית: וההורים?

אורה: לא יודעת מה קרה אתם.

142 זה היה אחד הדברים הקשים ביותר, מכל מה שקרה שם. דרך אגב אנשי החלוצים

כאן בארץ, לא מבינים מה קרה אצלנו. הם נתנו לכל הארצות הודאות מדויקות

142 להוציא את מי שרק אפשר להוציא. רק בגרמניה לא הבינו. - לאותם החברים,

147-208 שהלכו עם ההורים שלהם בהסכמתה של החברה, אנחנו ערכנו איזו פרידה

מיוחדת. וזה היה נראה כך...אני מנסה לשחזר את זה: זאת אחת התמונות

החזקות ביותר שעד היום עוד לפני העיניים שלי זה היה בבקר לפני שיצאו

לעבודה, ואנחנו עמדנו כבר בבגדי עבודה בחדר הגדול שלנו שבו אכלנו בדרך

כלל, כבר עם המעילים. אנחנו עמדנו ככה במעגל, בזרועות שלובות. אחד

המדריכים אמר כמה מילים ואנחנו שרנו אחד מן השירים העבריים, שידענו

ואחר כך, אחד מן המדריכים הוריד חלק אחד מן הדגל שלנו כדי לתת את זה,

(הפלברג ויסן, שנפגשו בנויאנדורף.) לא שייך, לא מתקשר, לאן (לא יוליאן)

למי שילך גורק ויו (לו 3 זגליט) (שלושת חגיגות יוליאן מאונסוולף)

ארכיון הקבוצה מעין צבי דאיון אישי עם אורה אלוני .. 19/

ידיעתך גלילי (9)

- כל אחד בא עם הדגל שלו. אחד מהם, עכשיו אני זוכרת איזה דגל זה היה - כן, אני חושבת שזה של ארנסט דורף, אנחנו חלקנו בין אלה, שהלכו בנפרד. כל אחד מהם לקח חתיכה אחת איתו, שיהיה לו משהו מן החברה... ואחר כך אמרנו עוד פעם כולנו "חזק". היתה זו הברכה של הצופים, עוד הפעם לחיצת ידיים במעגל, וכבר שוב התפזרנו לעבודה וזאת היתה שעת הפרידה. אלו היו שעות בקר די אפורות, מאוד לא קלות. אלו היו השעות הקשות. מתוכנו נסעו בכל זאת יותר ויותר, כי אנחנו החלטנו לגבי די הרבה חברים, שהם יצטרכו ללכת עם ההודים שלהם, והיו כמה שהיו עוד צעירים מאוד, גם לגביהם החליטו שילכו עם הודיהם.
- 179 אני כאן צריכה להזכיר, שהיתה עוד איזה חוויה, שעזרה לנו הרבה בשעות הקשות. נמצאו אצלנו שתי חברות ארץ ישראליות. אחת עם הבת הקטנה שלה. החברות הגיעו אלינו בדרך של החלפת שבויים. הן היו בפולניה בפרוץ המלחמה למען בקור אצל הודיהם. הן באו מ"פלשתינה" דאז ארץ ישראל. תיכף עם פרוץ המלחמה לקחו אותן הגרמנים כשבויים ואחר כך ניסו להחליף אותן נגד שבויים שלהם ולפני שהן יכלו לחזור לארץ החליטו לשמור עליהן באחד ממתנות העבודה, אבל בסביבה יהודית, ז.א. צדפו אותן אלינו. בשבילנו זה היה נהדר. בשבילנו זאת היתה חוויה בלתי רגילה: לדעת שיש באמת וקיימת ארץ כזו, וקיימים שם אנשים כה חביבים כמו אלו. ציפינו מאוד לכך שיום אחד תחזורנה באמת לארצן ושם תספרנה עלינו. זה בהחלט גם קרה. יום אחד קרוב לחנוכה 1941, הן קבלו סוף סוף את ההודעה שהן יכולות לחזור. נפרדנו מהן במפקד מאוד מאוד חגיגי ונדמה לי, שגם הן עד היום לא שכחו את אותן הימים. דרך אגב נפגשים אתן מדי פעם. אנחנו - אלה שעכשיו חיים כאן בארץ ו~~שכחנו~~... שומרים על קשר חזק מאוד. במשך כל השנים האלה נשמר הקשר בינינו - רוב החברים שלנו היום כבר סבים וסבתות, ואם יש שמחה במשפחה מזמינים את כל החבר'ה. החברות הישראליות, שאז היו אתנו גם כן תמיד מוזמנות. הן שייכות כביכול לחברה שלנו - וזה משהו מאוד נחמד. הן מזכירות לנו את אותו מפקד שבו כולנו התאספנו. גם זה היה בחשאי, אך זה היה בערב מאוחר ואנחנו קיווינו שאף אחד מן אנשי הס.ס. או מהמשטרה לא יהיו בדיוק בחוץ.
- 185 240
- אנחנו בכל אופן, אם כי זה היה בחנוכה ובגרמניה די קריר, יצאנו בחולצות לבנות וחצאיות ומכנסיים כחולות החוצה בשירה עם דגלינו, - בשירה לא כל כך אדירה, אלא קצת בשונים לא כל כך גבוהים ועם מין פואמה קטנה ושירים ועם עוד כמה מילים. חשבנו הרבה זמן, מה אפשר לתת להן. אנחנו עמדנו ברבוע מסביבן, ואז נתנו להן משהו, בכדי שתביאנה אותו לחברים שלנו
- 193 240
- אנחנו בכל אופן, אם כי זה היה בחנוכה ובגרמניה די קריר, יצאנו בחולצות לבנות וחצאיות ומכנסיים כחולות החוצה בשירה עם דגלינו, - בשירה לא כל כך אדירה, אלא קצת בשונים לא כל כך גבוהים ועם מין פואמה קטנה ושירים ועם עוד כמה מילים. חשבנו הרבה זמן, מה אפשר לתת להן. אנחנו עמדנו ברבוע מסביבן, ואז נתנו להן משהו, בכדי שתביאנה אותו לחברים שלנו

252 כמזכרת, שלא ישכחו, שאנחנו עוד בגרמניה ועוד מחכים להם - שהם יחכו לנו. - גזרנו מן הדגל השני חתיכת בד. הראשון כבר היה קרוע כמעט לגמרי ומחולק בין היוצאים שקדמו להן. נתנו להן, (לבחורות הישראליות), מהדגל השני את הסמל של חבצלת הצופים, את החלק האמצעי של הדגל. זה נתנו להן וזה הגיע ארצה. יחד עם חלק מהדגל הן הביאו איתן את כל הספור עלינו ישר לתנועת "גורדוניה - מכבי הצעיר" ושם זה נשמר די הרבה זמן. ניסיתי אחר כך לקבל את החלק אך זה נעלם באיזה שהוא מקום... טוב, לא כל כך נורא. מה שהיה חשוב:

שידעו עלינו בארץ

... שהבחורות אכן הגיעו ארצה ושידעו, שאנחנו שם, הן סיפרו וזה הופיע גם בפרטיכלים של "גורדוניה". שם קראתי את זה אחר-כך.

275 דרך אגב, אולי זה מעניין, אם אנחנו מדברים על תולדות חיי, בהזדמנות של הפרידה הזו קבלתי את שמי העברי. כשהבאנו אותן (הישראליות) בבוקר מוקדם מאוד לתחנת הרכבת, קטנה מאוד, עוד יותר קטנה מתחנת זכרון-יעקב, זה היה שתי דקות לפני שהרכבת באה, אחת מהן, חנה, -היו חנה וברכה - חנה פנתה אלי ואמרה: את יודעת, השם שלך כבר לא יהיה אנה, את צריכה שם עברי.

כינוני "אורה"

היא חשבה רגע ואמרה, מעכשיו - את תקבלי את השם אורה, כי את צריכה לעמוד באור ולא בצל. לא היתה לי כבר ברירה, כי כולם שמעו זאת אמנם החברים שלי, עד היום, קוראים לי אנה, אף אחד מאלה אינו קורא לי אורה.

שולמית: הן חברות קבוצים?

אורה: אחת היתה אז חברה של דגניה ב' - אבל בינתיים שתיהן חיות היום בעיר.

303 החיים הרגילים, ז.א. - הלא כל כך רגילים - בנוינדורף נמשכו. התחלנו להרגיש יותר ויותר שגם אלינו עוד מעט תבוא שעת הגורל. אנחנו התחלנו יותר ויותר להתכונן. אנחנו, המדריכים, הרגשנו, שאותם החברים, שהוריהם הצטרפו ללכת, בלי שהם יכלו ללוות אותם - היה להם קשה ביותר, מה שאפשר להבין.

אהבת מפקדים וסמלים

למצטרפים להורים וגם לעוזבים אותם שוב ערכנו מפקד חגיגי. ושם כמוכן שוב התבטאה האהבה שלנו לסימבוליקה ולכל הסמלים. אך אני חושבת, שזה גם עזר לנו במשהו. אנחנו אז נתנו לעצמנו את ההבטחה החגיגית, שאם אנחנו נגיע לארץ, לא מת שנגיע - כי היה ברור שנגיע... אז כל אחד מאתנו ישתול עץ על שם הוריו.

שתלנו עץ לזכר ההורים שלא הגיעו

אני לא יודעת מה עשו האחרים, אבל אני יודעת דבורה ואני שתלנו, כשהגענו הנה, ולא רק לזכר ההורים שלנו.

שתלנו כביכול בשביל כל ההורים של החברים, אשר... לא הגיעו.

שולמית: דבורה גולן?

אורה: כן, היא היתה באותה החברה. היא באה מן "יסן". היא נשלחה אלינו בכדי

ללכת עם ההורים שלה לטרזינשטדט. אז ידעו כבר, שהתנאים בטרזינשטדט

343 כנראה יהיו יותר טובים. היא היתה מאוד צעירה, ולכן היא נשלחה -

מטעם התנועה - לטרזינשטדט.

348 אנחנו בינתיים התחלנו בהכנות יותר אינטנסיביות. אנחנו צרפנו, כמה

חברים וחברות, שחשבנו שהם מסוגלים לזה, לאיזה קבוצה מיוחדת, לקבוצה של

"סדרנים", ואמרנו, שהם יהיו אחראים לכל, כל אחד לקבוצה אחת.

שמירה על קשר בין החברות

קאס'2

אנחנו היינו כל הזמן בקשר טלפוני עם החברים האחרים. פחדנו, שאולי כבר

360 מישוהו שלהם לא יהיה - אבל שלושה ~~החברות הגדולות~~ ^{החברות הגדולות} שלנו, שנתנהלו כ"מחנות

עבודה" עוד נשארו. ~~ומן החברות האחרות~~ - היו עוד כמה מרכזים קטנטנים,

365 שלא הכרתי אותם לפני זה, היו רק שניים או שלושה חברים שעבדו ככה

כבודדים, ואשר הצטרפו אלינו בינתיים.

378 זה היה קצת לפני פסח בשנת 1942, כשהודיעו לנו, שבועוד שבועיים יוגלו

חלק מאנשי נוינדורף. לא ידענו אם יוגלו מבינינו, מהחברה שלנו או אם

גם מיתר האוכלוסיה. בערב השלישי, אחרי שנודע לנו הדבר, היינו במתח

עצום.

הרשימות הגיעו

386 הגיעו באמת הרשימות. "הרשימות" - זה היה אז, בימים ההם מילה איומה!

זה היה איזה מין פסק דין.

שולמית: מי ישלח - ומי לא?

אורה: כן! הרשימות באו והם נקראו בערב בחדר האוכל. היו בהן שמות החברים

מסילסיה עלית, כל אלה, שלא היו להם פספורטים ואלה, שהיו פעם בפולניה.

האחרים עוד היו יכולים להשאיר שם, בנוינדורף. היו ביניהם, שנשלחו גם

411 שש חברות שלנו, שהיו גם פולניות בנתינותן או "בלי אזרחות". כמובן

שאנחנו תיכף חשבנו ובדקנו, אם יש איזו אפשרות לשמור עליהן ושעוד לא

יצטרכו לצאת. אבל הוחלט באותו הרגע, אם אין אפשרות שישארו יחד עם

הקבוצה - אז גם תלך יחד איתם קבוצה נוספת, ושאלה יהיו 4-6 מתנדבים. היו

423 הרבה יותר, שהיו מוכנים ללכת איתם, והמדריכים יחד עם ועד החברה בחרו

את החזקים.

הכרעות גודליות

434 יחד עם זאת שמרו, שישארו גם עוד מספיק חזקים בשביל יתר החברה.

סוף ק.ב' 107 אנחנו לא היינו בטוחים לגמרי, אם מותר לנו להרשות למתנדבים ללכת ל"הגלייה" בהתנדבות.

קאסטה 3 צד א'

001'א3 התקשרנו לאלפרד זלביגר, בברלין. בערב האחרון לפני שהיו צריכים לצאת והערב האחרון, שעוד כולם היו ביחד, - קבלנו תשובה מאלפרד בטלפון, שהוא לא מסכים, שמישהו ייצא בהתנדבות.

הוויכוח על הצטרפות מתנדבים "מלווים" למשלוח

אלה שהצטרפו לצאת נקבעו לפי הרשימות של הגרמנים. שם לא היתה שום אפשרות של זכות. אלה שהתנדבו, עשו זאת בכדי לעזור לבחורות, והיו 003 ביניהם גם חברים, שהיו קשורים באופן אישי לאותן הבחורות, אך אלפרד נתן את האיסור, שלא יתנדב אף אחד ללוות את אלה שב"רשימות". שולמית: הוא, אלפרד זלביגר, ידע מה שצפוי? אודה: אינני יודעת, שולמית, אף אחד איננו יודע. אולי הוא ידע קצת יותר, ~~מאשר~~ 020 אנחנו.

אלפרד זלביגר

עובדה שהוא חזר עם עוד כמה חברים מן הקונגרס בג'נבה, אינני יודעת בדיוק באיזו שנה הוא התקיים, נדמה לי ב-38-39. היו שם הרבה חברים מגרמניה ואחדים נשארו. הוא, אלפרד ועוד אחדים חזרו ואמרו, "המקום שלנו הוא בגרמניה" - את אולי זוכרת - ... זה היה גם הערב האחרון, שכולם, שהיו שייכים אז לנוינדורף, היו עדיין שם. זה היה "ערב סדר", וזה היה דבר מרגש ביותר. תוך כדי קריאת ההגדה, מתוך השידים של ההגדה, תמיד ניתנו ההודאות, שהיו שייכות כבר לפני: איך לסמן את התרמילים, איך לסדר את השורות. למית: הודאות הנאצים?

אודה: כן באמצעות המנהל שלהם, שישב אצלנו במשרד. זה היה משהו מזעזע ביותר. 033 ממני יש איזה שיר מאותו ערב שמתחיל כך: "החג מתקרב בצורה אכזרית ביותר...". אנחנו ישבנו, כל החברים יחד, כל הלילה ביחד. 034 מרטין גרזון, מנהל החווה היהודי, התקרב אלינו מאוד, מאוד. שבועות הוא בא וישב איתנו ואנחנו ידענו, שאם יש עוד איזו אפשרות לעזור ולעשות משהו, בכדי להשאיר את החברות שלנו, לפחות עד שאנחנו נצטרך גם כן לצאת, הוא יעשה את זה.

הוצאה מטרגנספורטים

היו שם ברשימה שש חברות שלנו, ובסוף הוא באמת הצליח... ביום המחרת, אחרי שהן עזבו אותנו - חזרו ארבע - -

048 שתיים הלכו יחד עם הודיהן, שהיו באותו הפרנספורט, והיה רצוי שילכו איתם. את הארבע הוא הצליח להחזיר. זו היתה ממש חגיגה אצלנו, כשהן חזרו. אנחנו אמנם לא ידענו לכמה זמן זה יכול עוד להיות, אבל בשבילנו היה כבר פנטסטי, שכולנו שוב נשארים ביחד, ז.א. מי שעוד נשאר שם. זה היה כמו עוד פעם אפשרות נוספת לנשום. יחד עם זאת המשכנו להתכונן. 054 סדרנו כל אחד את התרמיל שלו. -

מה לקחת אתנו?

לכל אחד היה תרמיל עם המון דברים. אנחנו סדרנו את הכל מה שהיה נראה לנו כחשוב: את שני הספרים, כמה זוגות גרביים, בגדים טובים, ובגדים לעבודה, חזקים מאוד. אמרנו גם, שכל אחד ילבש, מה שרק אפשר. אנחנו כבר הבינונו, שרק יכולים לקחת, מה שאפשר לקחת ביד. 064 בינתיים גם הכנו בשביל כל חבר איזה לוח. את זה עשינו במזכירות. זו היתה מתנה מהמדריכים בשביל כל החברים. נתנו לכל אחד לוח שנה עם כל החגים וכל ימי ההולדת של כל החברים, שיהיה להם דבר מה, שיכולים לשמור - מן החברה.

כתובות חשובות

רשמנו לכולם כתובות, חשבנו: שחשוב, שתהיה להם כתובת של נתן שוואלב בג'נבה. כתובת של חברה שלנו בשבדיה ב"החלוץ", באיסטנבול, שאחר כך ישב שם עקיבא לוינסקי. לא ידענו את השם הזה ולא הכרנוהו. שלושת כתובות אלה רשמנו בלוחות, אך יחד עם זה גם אמרנו שכדאי, שכל אחד ילמד אותן בע"פ. 075 חשבנו שהלוח יכול אולי ללכת לאיבוד. - לא חשבנו, שיקחו לנו את זה, חס וחלילה.

079 מה עוד? - באותו הזמן היתה מאוד פעילה קבוצת חברים, שעבדה בברלין, אשר היו בחלקם מבה"ס של עליית הנוער. ביה"ס הזה כבר לא פעל, אבל הם היו פעם תלמידים בו והיו ביניהם כמה חברים שהיו מרכזיים שם.

הקבוצה שעדין בברלין

הם הצטרפו לעבוד בג'נבה, לבתי חרושת, אך גם הם לאט, לאט התפזרו. לקחו אותם, הגלו אותם. אחדים נשארו שם בברלין, אחרי שהגלו אותנו. הם פשוט ניסו אחד כך לחיות נגד צו התנועה - בצורה בלתי לגאלית. כמה מהם ניצלו. היו גם בנים מנשואי תערובת, שיכלו באופן לגאלי להשאר יותר זמן. 092 הקייץ עבר, קייץ 1942. הקייץ היה בשבילנו תקופה של התדרדרות תלולה נוספת.

התדרדרות קייץ 1942

הסימן אולי הרציני ביותר היה, שהחברים של שטקלסדורף, של הקבוץ הדתי הוגלו וזה היה יחד עם גל חדש של עצירות, הגליות ומאסרים רבים.

התדרדרות קייץ 1942

109 קבלנו גם את ההודעה, שחברי "שטקלסדורף" הוגלו. זה היה תוך יומיים המדריך שלהם שמו היה קורט זילברפניג. הציעו לו (כנראה מטעם הגרמנים) להשאר עוד, כי הם עבדו כולם, נדמה לי, בבתי חרושת אופטיים. אבל הוא אמר: לא, הוא ילך עם החברה. הוא עם המשפחה שלו, אישה ושניים או שלושה ילדים קטנים, גם כן הוצאו.

חברי שטקלסדורף מהחלוץ הדתי - לאושוויץ

126 אנחנו קבלנו את דרישת השלום האחרונה מהם על גבי איזו גלויה, שהם זרקו כנראה מן הרכבת. משהו מצא אותה ושלח את זה הלאה. הם כתבו, - וזאת היתה הפעם הראשונה, ששמענו בכלל על דבר כזה, שהם נוסעים בכיוון "אושוויץ". אחרי זה לא שמענו שום דבר מהם, לא אני וגם לא החברים, שעבדו אחרי כן בתוך המשרדים של אושוויץ - אצל הנאצים. היו לנו חברות, שעשו זאת והיתה להן אפשרות להגיע לכל הכרטיסיה. הן חפשו את השם שלו, אך לא מצאו אותו. שמות יתר החברים לא ידענו. אבל דבר מאוד עצוב, שכן מצאנו, כשעבדנו במכסה של ה.ס.ס., מצאנו בין הבגדים שם גופיה, שהיתה מסומנת בשמו של קורט. אך בינתיים אנחנו עוד נשארנו בנויאנדורף ומחכים 144 ואנחנו נעשים בכל זאת פחות ופחות שקטים. אנחנו שומעים שבברלין יותר ויותר אנשים (יהודים) נאסרים במיוחד האנשים, שעובדים במוסדות ובמשרדים של הארגון היהודי. נורא פחדנו, שלאפרד (זלביגר) יקרה משהו, כי ידענו, שהוא חשב כחובתו, להשאר שם, בכדי שעד כמה שעוד אפשר היה, לדכז את עניני ההכשרה.

אלפרד זלביגר ומשרדי מוסדות יהודיים אחרים שבסכנה בברלין

בקשנו ממנו הרבה פעמים לעבוד עם אשתו הצעירה אלינו להויאנדורף, כי חשבנו, שהוא בכל זאת יהיה בתוכנו יותר מוגן. גם כבן-אדם, אשר עובד עבודה גופנית, לא יהיה כל כך "חשוף". אבל הוא אמר, שמקומו בברלין, כי הוא חושב, שהוא יוכל לעשות שם יותר למען הכלל וכדי להשפיע אולי יותר 161 גם לטובת ההכשרות. כך הוא נשאר שם. - זה היה בימי חנוכה 1942, אנחנו 166 ניסינו פעמיים או שלוש להתקשר אליו באופן טלפוני וכל פעם קבלנו את התשובה, שאי אפשר לדבר אתו, מבלי שאמרו לנו מדוע. אנחנו קיוונו מאוד, שהוא אולי דק חולה. יומיים אחרי חנוכה קבלנו את ההודעה הסופית מברלין, שהוא יחד עם עוד שבעה פונקציונרים של העבודה היהודית - נהרג - הוצא להורג.

הרצחו של אלפרד זלביגר

אני חושבת, שאולי, ואינני יודעת, אם זה היה הזעזוע החזק ביותר, - אבל בשביל כולנו זו היתה מכה איומה ואני זוכרת, שאני הייתי כשיכורה, לא יכולתי בכלל לחשוב על משהו אחר.

נדמה לי, שכולנו לא יכולנו להתגבר על המכה הזו יחד עם כל המתח, בו היינו נתונים ועם כל האי שקט וכל הצרות וכל הדאגות להודים, - אך הרצח של אלפרד, זה היה משהו, שאנחנו לא יכולנו לשכות. אנחנו לא יודעים את יום מותו, אבל ביום הראשון של חנוכה עשינו לו יום אזכרה - אפילו בתנאים של אושוויץ הצלחנו לעשות זאת בצורה נסתרת ועם כל הסכנות, שהיו כרוכות בזה, אנחנו הקדשנו איזו שעה לאזכרה לאלפרד. סיימנו בשיר, אותו הוא אהב ביותר מכל, "שירת הנוער". כן...אשתו וההודים הזקנים שלו הוזמנו זמן קצר ביותר אחרי שהוא נהרג, ל"מחנה איסוף" ברחוב "גרוסה המבורגר" ומשם גם הם הוצאו למחנות ריכוז. 216

שנת 1943 מבצע ההגליה של עובדי בתי החרושת היהודיים

בסוף פברואר 1943, שמענו ^{שם} "וינקל" ו"סקבי", שם היו עוד כמה בודדים בהכשרה, שהם הוגלו שבוע אחרי זה - זה נקרא "פבריך-אקציון" (מבצע בתי החרושת), ושהוצאו עוד הרבה יהודים, שעדיין עבדו בבתי החרושת - וביניהם היו הרבה חברים שלנו מהתנועה בגרמניה, נוסף לכך שבוע אחרי זה קבלנו את ההודעה, שגם חברים מפדרבורן, המרכז הגדול השני של ההכשרות, הוגלו. כאן שוב עמדנו לפני השאלה: אולי אנחנו נלך אתם? אנחנו מבין החברים של המזכירות שלנו, זאת אומרת, המדריכים עם כמה חברים מרכזיים, ישבנו ביחד וניסינו לחשוב, האם כדאי ללכת איתם. הם אולי יותר מבוגרים, יותר חזקים. אולי שתי חברות ביחד יכולים להתגבר יותר טוב. בכל זאת החלטנו: לא! אולי אסור לעשות משהו כנגד הגורל. יותר טוב לשבת ולחכות ואולי גם לא טוב להסב את תשומת הלב של ה"גסטאפו" אל נוינדורף, כי ישנם חוץ מאתנו עוד אנשים, ואסור לנו גם לפעול למענם. אנחנו יודעים בינתיים שלו היינו הולכים יחד אתם, היינו בודאי סובלים מאותו הגורל, ממנו הם סבלו. כשאנחנו הגענו לאושוויץ - זמן לא רב אחריהם, חבר אחד מכל אלה, מפדרבורן, היה עדיין בחיים, גם מהם קבלנו עוד גלויה שנשלחה מן הרכבת הנוסעת... על הפסים, גם בה היה כתוב: כיוון אושוויץ. 241 244 269

מותם של חברי המרכז להכשרה מפדרבורן באושוויץ

לודוויג קוטנר, המדריך שלהם כותב: "במועקה אבל מלא תקווה אנחנו נוסעים לקראת גורלנו"... אנחנו הגענו כחודש אחריהם לאושוויץ. בינתיים - שלושה שבועות הינו עוד בנויאנדורף. אנחנו כבר עומדים כל הזמן תחת סימן של פרידות. אנחנו יודעים, שעכשיו זה כבר לא יכול לקחת הרבה זמן. במשך שלושת השבועות - מצליח מרטין גרזון לדחות עוד פעם בשבוע את הוצאתנו, ז.א. ארבעה שבועות אחריהם הוגלינו. אנחנו כמובן מלאי שמועות, חשדות, תקוות וצפיות. 278 299

אנחנו לרא יודעים, אם אנחנו יכולים ללכת בקבוצות, אם נוכל לבחור מי ילך עם מי ואם נוכל ללכת כחברה אחת. ולמעשה יש בלב כולנו דק תפילה אחת - להשאר ביחד! זה מה שאנחנו כל הזמן מאוד מאוד מקווים.

גז"י שבועי באפריל 1943 חיסול נויאנדורף

הרשימות" בשבילנו מגיעות בשבועי באפריל 1943 ובהן נמצאות השמות של כולם, רק לא של אלה, אשר יוצאי נשואי תערובת. אלה היו בסך הכל ארבעה חברים וחברה אחת, ונשאר עוד מרטין גרזון עם המשפחה שלו, שאחרי כן נשלחים לטרזיאנשטדט, - יותר מאוחר נשלחו משם למוות.

שולמית: מה היה התפקיד, שהוא מילא דשמית?

אורה: הוא היה המנהל הכללי והחקלאי של החווה, חוות ההכשרה, של נויאנדורף. אחר כך הוא היה רק מנהל חקלאי בלבד על יד המנהל של ה"גסטאפו", אותו הכניסו לו מתחת לאף.

שחרור מהמתח העצום בקבלת "הרשימות" ליציאה לטרנספורט.

320 בהגיע "הרשימות" להגלייה - עוד עד היום אני מדגישה, שכולנו היינו "משוחררים". את יודעת איזה מתח עצום זה, עצום...עצום, כמעט במשך שנים, ועוד עלה בחדשים האחרונים ובשבועות האחרונים, כמעט היה בלתי נסבל - ובבוא "הרשימות" - הודגש כמעט שחרור, חלילה.

שולמית: סיום המתח.

אורה: אנחנו סדרנו את הקבוצות לקראת ההליכה. כל אחד מקבל מספר. ראשוני המספרים, שקבלנו במשך כל הזמן אחרי זה. והתחילו כל הבקורות. אנחנו צדיכים היינו למסוד כסף ודברי ערך, מה שעוד לא מסרנו. את החלק הגדול ביותר ממילא מסרנו כבר כולנו לפני כן. שמרנו על דברים, שכבר לא היו דברי ערך, אבל היה להם ערך סנטימנטלי, הייתי אומרת.

גזילת כל הכסף ודברי הערך

דברים קטנים, שכל אחד עוד שמר לעצמו. זה היה דבר מחוכם ביותר מצד הגרמנים במשך כל השנים: קודם כל היה צריך לרשום, אחר כך לפי הרישום למסוד ולבסוף אנחנו מסרנו את הכל בערך, הצטרכנו לחתום על טוטפס שבו כתוב, שאנו פעלנו כ"אויבי המדינה הגדמנית" ובגלל זה צדיכים למסוד את הרכוש שלנו ולצאת לגלות! אמנם מענין, שזה אז בכלל לא עשה דושם עלינו. אנחנו כמעט ממש זרקנו להם - כל מה שעוד נותר לנו, - לפני הרגליים, כי היה לנו עוד התרמיל שלנו עם הדברים החשובים לנו ביותר.

367 הגיע הערב האחרון של החברה ביחד בנויאנדורף. בחוץ היה הכל מלא "גסטאעפו" ואנחנו בפנים ואסור לנו להיות בחוץ בחצר, ובכל זאת אנחנו עוד פעם נכנסים למפקד ואנחנו כולנו בכחול-לבן. בכלל לא איכפת לנו - אם הם שומעים אותנו או לא, כי כבר לא יכול לקרות לנו הרבה.

אנחנו שרים את השירים שלנו ומביאים את הדגלים. אחד הוא כבר קטן מאוד, מפני שכל פעם, כשאחד נפרד, הוא לקח איתו משהו, ומהדגל השני חסר החלק האמצעי, שהחברות לקחו לישראל.

ועכשיו את הדגל הזה, שממנו חסר הלב, לוקח אחד המדריכים ומחלק אותו לשנים עשר חלקים. את אלה הוא מחלק בין שלוש החברות וארבעת החברים אשר יהיו האחראיים בכל קבוצה ולחבר, שיהיה האחראי על אלה, אשר הושארו עוד כבני תערובת בגרמניה וחלק אחד לכל אחד מארבעת המדריכים!!

חלוקת הדגל בחתיכות

ו באותה ההזדמנות הבטחנו אחד לשני, שאנחנו כלנו נשמור על החלק הזה וככולנו נהיה ביחד בישראל, אז אנחנו שוב נרכיב את החלקים לדגל אחד. החלק היחידי - חוץ מן החלק האמצעי, שהחברות הישראליות הביאוהו לארץ - עד כמה שידוע לי ולחברים שלי, החלק היחידי מכל אלה, שחולקו אז, הוא החלק, שאני הבאתי, והוא הגיע ארצה - בדרכים לא דרכים, דרך כל הבקורות במחנה שנעשו על כל הגוף, - ואיך הם חיפשו - זה לא יאומן בכלל... אך

436

אני הצלחתי להביאו. זה היה לי חשוב ביותר ומצאתי את הדרכים להסתירו כל פעם. זה היה בשבילם רק חתיכת בד - ובשבילי הרבה, הרבה יותר.

ף10

ק'3א'

מסירת הדגל ל"יד ושם"

קאס'

ב'3

את החלק של הדגל הזה מסרתי, שנים רבות אחר-כך, כאשר החברים בקשו אותו - והם מסרוהו לנשיא המדינה דאז, שזר. בקשתי רק גם לדאוג, שיהיה שמור ב"יד ושם" - ביחד עם היומן, שרשמתי אז. היה לי הרושם, שזה המקום הנכון בשבילו.

004

020

כן...עכשיו...אחרי שחלקנו את הדגל, למעשה הכל הלך מהר מאוד. אנחנו שרנו, הצדענו, עוד פעם שרנו ואנחנו חזרנו לחיים רגילים - לא רגילים. נתנו לכל חבר את הלוחות שהכינונו כפי שספרתי לפני זה, סדרנו עוד פעם את התרמילים, אכלנו - ובחוץ כבר מחכים לנו אישמוצרי-משא. אנחנו נוסעים עד לתחנת הדרכת הקטנה. כמעט אין לנו זמן להגיד שלום לאלה, שנשארים.

C

קופסת בשמים כמתנת פרידה

הם נתנו לנו מתנת פרידה, כמזכרת, קופסת בשמים להבדלה. ההבדלה היתה שייכת לאחד המנהגים, הטקסים, שהיתה לנו חשובה כמו "עונג השבת" - קבלת השבת, ואנחנו בעצם כבר התחלנו להביט לאחור. תפסה אותנו מאין נוסטלגיה על הימים היפים, שהיו לנו שם, על הנעורים שלנו, שהיו מאחורינו.

בת כמה היית אז, אם מותר לשאול?

למית:

בהחלט מותר - ב-1943 אני הייתי בת 29 והאחרים היו בין 18 ל-20 והיו גם כמה עוד יותר צעירים.

ורה:

אנחנו נוסעים - מרטין גרזון נוסע איתנו - זה נותן לנו הרגשה טובה מאוד. הוא בא איתנו לברלין ונשאד איתנו עוד. בברלין - קצת לפני ברלין, באחד הפרברים של ברלין, נכנסים בפעם הראשונה סדרנים, סדרנים יהודיים, שכנראה שלחום.

הובלנו לבית-כלא להמתנה להגלייה

אבל אחרי זה באו אנשי ה.ס.ס. והם צועקים עלינו. זה הבהיל אותנו למרות ~~אז~~ שהיינו רגילים מן החווה.. איפוא שהיו בחוץ משטרה ו.ס.ס., אך לא היינו רגילים לצעקות כאלו ולהמונים כאלה. זה היה די מבהיל וזה נתן לנו איזה טעם ראשון, ממה שמחכה לנו. בברלין אומרים לנו, שצדיכים לצאת ולהסתדר בחמישיות, ואנחנו הולכים דרך הרחובות בשורות של חמישיות. על ידינו, לפנינו ומאחורינו - אנשי ה.ס.ס. אנחנו מתפלאים, שאנשי ברלין בכלל אינם שמים לב. כנראה שהיו רגילים לזה. הולכים עד לרחוב "גרוסה המבורגר" ושם בתוך בית גדול מאוד, נפתח שער ונסגד מאחורינו. לנו ברוד, שאנו בפעם הראשונה אסירים. אנחנו נכלאנו באיזה בית גדול ומלא מאוד, מלא אנשים. בתוך כל קומה - אנשים הסגורים מאחורי גדרות, סורגים, והם כולם

אנשים, אשר כביכול מחכים, שיוגלו. ההרגשה, שעלתה... קצת צמרמורת. אנחנו גדים ביחד בתוך ארבעה חדרים בקומה אחת. אנחנו הגענו בערב של יום שישי, כך שאנחנו - אחרי שאנחנו קצת הסתדרנו, כבר שרים בכל המקומות "שיר המעלות" ושוב לא איכפת לנו, מי עוד שומע אותנו חוץ מאיתנו. יש שם בבית אוירה מוזרה מאוד. זה מעורב מיאוש, מחוסר תקווה, וסרקזם. אני זוכרת, שאני נזכרת במין "ZAUBERBERG" ("הר הקסמים" של תומאס מן)... איך קוראים לספר זה בעברית?... את יודעת בוודאי, למה שאני מתכוונת.

בבית-הכלא בברלין לפני "המשלוח"

את האוירה את יכולה לתאר לעצמך, כשיודעים שזה נורא קרוב לסוף, משתדלים להיות ציניים ולעשות, כאילו שלא איכפת ובכל זאת בלב זה הכל נורא כואב. אנחנו החלטנו וקבלנו אשור מה.ס.ס. שאנחנו מתעמלים בהתעמלות בוקר. ויש איזו אינה קטנה, ששייכת לבית הזה, ואנחנו מגלים, שעל יד זה יש גם בית קברות עתיק מאוד וקטן ושם נמצא גם קברו של מוזס מנדלזון, מה שבאמת כמעט אירוניה של הגודל. אנחנו עושים גם בשביל כל "תושבי הבית", כדי להרים קצת את המורל, - כעין שירה בציבור. רוב השירים היו כמובן בגרמנית - כמה שירים בעברית, בכדי לעשות רושם, אבל כמה שירים כבר ידענו?!... והם שרים איתנו.

שירה בצבור בבית הכלא ומקהלת דיבור

הגסטאפו עומד על ידינו ושומע וכנראה קצת צוחקים על כך שאנחנו עדיין כל כך גאים, אבל אנחנו לא נותנים להרגיש, שלא כל כך טוב לנו...

אנחנו שרים את השיר מההמנון - הוא כזה: "אנחנו המייסדים של דור חדש וחזק, אנחנו רוצים את הכבוד היהודי, אנחנו לוחמים בעד חרות, שוויון וצדק". טוב, הם בוודאי צחקו מאיתנו, אך העקר, שאנחנו הרגשנו באמת את אשר שרנו. כל הערבים אנו יושבים אחד על יד השני על המדרגות ושרים ויכול להיות, שגם קצת עזרנו לאחרים, שהיו שם, וזה היה הדבר החשוב ביותר. אנחנו, בסוף, במוצאי שבת, עשינו בשביל כולם איזו חגיגה גדולה במוטו "אף על פי כן", ונוסף לכך גם הבאנו לשם מקהלת דיבור.

אני סיפרתי, נדמה לי, שערכנו בזמנו עוד מועצת תנועה - בימים הטובים של חברי ארנסדורף ונויאנדורף - איזו מועצה, שבשבילה כתבתי איזו מקהלת דיבור גדולה. ליאו בק (הוגה רוח וממנהיגי הרבנות בברלין

ובגרמניה דאז ובכלל) בעצמו מאוד מאוד התרשם מזה, שיהודים צעירים 136 היום עוד מסוגלים ליצור דברים גדולים כאלה, זה באמת היה יפה. מוזר לי לפעמים, שאני כבר כמעט שכחתי את המילים, אבל החברים שלי עוד יודעים את הרוב בע"פ. הם לפעמים מצטטים בנוכחותי חלקי המקהלה.

בבית הכלא עוד פעם חזרנו על מקהלת הדבור הזו מן המועצה דאז בברלין. 141 הרעיון היה בעקר, שאנחנו צריכים להתגבר, כל הנעורים שלנו לא יפוצו בלי שום תועלת. כל אחד על המקום שלו וכך הלאה והלאה. ביום האחרון

אנחנו עוד פעם נפרדים. יום ראשון בערב יש עוד פעם בקורות. מסדרים 148 ובודקים את חפצינו. אנו צריכים עוד הפעם למסור, האם אנחנו אולי עוד לא העברנו את כל דברי הערך שלנו או הכסף. אנחנו עוד פעם עומדים במפקד שלנו, ועוד פעם אומרים אחד לשני: תהיו חזקים והלואי ונוכל להשאר ביחד! וככה אנו יורדים במדרגות, עוד פעם אומרים שלום לאותם האנשים שנשארים שם. הדלתות עוד פעם נפתחות לפנינו. שוב יש משאיות, אחת אחרי השניה מתמלאות.

בדרך לרכבת, מבצע המשלוח

אנחנו יוצאים מאחת התחנות הקטנות של רכבת ברלין ברכבת משא - קרונות של בהמות עם חלונות למעלה - קטנות מאוד. על הרצפה קש ואנחנו מסתדרים. החברה שלנו מסתדרת בשלושה קרונות. אנחנו רואים את מרטין גרזון וזאת הרגשה ממש טובה, לראות אותו עוד פעם. אנחנו רואים אותו עוד מרחוק, עם ראשו הלבן כשלג והדבר האחרון שאנו רואים מברלין, אלה עצי הפרי בפריחתם האביבית הראשונה בלילה.

ליל הסדר בקרונות משא לבהמות

185 זהו "ליל הסדר"; בכל אחד מן הקרונות אחד משלנו מספר את סיפורי ההגדה. אנחנו שרים את השירים הישנים ומרגישים, שמשהו מן ההגדה קורה לעצמנו. החג באמת אכזרי וקרוב מאוד. אנחנו עוברים את ברסלאו.

185 אנחנו נוסעים די מהר ובלבנו כמעט רק שאלה אחת כל הזמן: האם יפרידו
 196 בינינו או לאו. גם אנחנו כמו אלה, שקדמו לנו בסרנספורטים, "רציניים
 אבל מלאי תקווה" אנחנו בעד החלונות רואים נוף משתנה. יש הרבה הרים
 בלי ירק - ארץ מאוד, מאוד עצובה ועלובה.

האטע ברעכט דורך מצר-אירופה - למערה בלתי ידועה

מעט אנשים שעובדים, ליד הרכבת, כמה מהם עם "הכוכב הצהוב", וגם כמה עם
 מדים של אסירי מלחמה. אנחנו שואלים אותם, אם הם אולי יודעים את מסרת
 הרכבת שלנו. הם מושכים כתפיים, אחד מראה לקראת השמיים. אנחנו לא
 מבינים... עכשיו אנחנו נוסעים לגמרי לאט, וזה שאנחנו עוברים ליד
 תחנת-רכבת, שם יש שלט, שכתוב עליו "אושוויץ". זמן קצר אחרי זה אנחנו
 שוב עומדים. אנחנו מרגישים שפותחים קרון אחרי קרון. עכשיו זה התור
 שלנו. אנחנו קופצים החוצה. בכלל לא נשאר זמן להגיד שלום. מבחוץ
 שומעים צעקות: "בחורים לכאן" - "נשים לשם". זה כמו דקירה בלב, ואנחנו
 כבר רואים, שהחברים שלנו עומדים בצד השני וכל הפסים בינינו וביניהם.
 לפנינו יש משאית גדולה מאוד.

האירוד "האדיר" לחלשים למרגבלים

האנשים מן הס.ס צועקים: "מי זקן? - מי בהריון? - למי יש ילדים?
 למי הרגליים כואבות? - להם מותר לנסוע. עד כמה שהם נחמדים!
 והזקנים והאנשים עם הילדים והחולים - וגם העצלנים - רצים לשם ומספסים
 על המשאיות. ואם אחד מתמלא, הוא נוסע והשני בא. שוב צעקות וצווי חדש:
 להשאיר את כל החפצים - כל הבגאג' - "יביאו לכם את הכל...". אנחנו
 כבר מסתדרים בשורות של חמש, החברות, מאוד, מאוד קרובות אחת לשניה, יד
 ביד. מאחורינו יתר נשי נויאנדורף. אנחנו צריכים לעבור עוד פעם שורה
 של אנשי ס.ס., שמסתכלים עלינו בעין בוחנת. מי שמתחת לגיל 14 או מעל
 40 - או מי שנראה להם חלש, הם שולחים אותו אל האוטר. "תחכו", הם
 אומרים, "תחכו קצת", אם מישהו אינו רוצה להיפרד מן האחרים, "אחר-כך
 אתם כבר תהיו ביחד". בזמן שאנחנו הולכים, מלווים אותנו נשים במדים של
 ס.ס. ומכולם קדימה הולך איש, כנראה קצין של הס.ס. ואנחנו הולכים
 בשורות של חמישיות. הזרך לא ארוכה. פתאום אנחנו רואים שער עצום
 ומסביבו אנשי ס.ס. עם כלבים ואנחנו עוברים דרך השער הזה, מאוד זקופים
 ולמעשה בלי שאנחנו יודעים לגמרי בהכרה, שנכנסנו למחנה "אושוויץ",
 283 מחנה הריכוז, מחנה ההשמדה. היום הוא ה-20. באפריל 1943.

דוד-שייח על הקדושי ביכולת השייח צודד מעתה

שול: אורה, היום אנחנו יושבים בישיבתנו השלישית, ואני עוד מתחת הרושם החזק של הדברים, שסיפרת בסיום ישיבתנו השניה. לך הזכות הדיבור... אורה: כן, שולמית, עכשיו אני בעצמי אינני יודעת, מה יוצא מזה בהמשך, כי עד עכשיו הדברים היו בחלקם רשומים. שיניתי קצת, הוצאתי משהו מזה. אבל הם היו מסודרים בראשי. החלק הראשון שהיה על תולדות חיי עד להגיעו של היסלר לממשל, זה לא היה כל-כך מסובך. עכשיו אנחנו מגיעים לאידו תקופה, שלמעשה אף פעם עוד לא סיפרתי באופן סדיר עליה, לפעמים לאנשים מעטים סיפרתי קטעים מאוד מובחרים, ואני בינתיים עוד לא יודעת, מה אני אצליח לספר, איך אני אספר ומה יוצא מזה. אני מציעה לך, שאנחנו פשוט ננסה, אני אתחיל ונראה. אנסה לעשות זאת באופן כרונולוגי, ולך שולמית, כל הזמן לשאול אותי, אם משהו לא ברור. את יכולה לשאול אותי כל דבר, שאת חושבת, שהוא חשוב למען העניין.

325 הרי אני אמרתי כבר, שנכנסנו ב-20. באפריל, 1943, למחנה "אשוויץ". אז ראינו את השלט על יד הרכבת. נסענו הלאה והגענו לאיזה מקום שהיה מכונה בשם הרומנטי מאוד "בירקנאו" ("אחר עצי האילנות"). זה היה מחנה הקבלה, (בהקלם) של אושוויץ, מחנה הסינון הראשון.

340 אנסה לשחזר את הימים הראשונים שעברנו שם. אמנם, עד כמה שידוע לי, קראתי, לא שמעתי, אלא קראתי בספרות - לפעמים בצורת רומנים ובצורה דוקומנטרית יותר - אותם הדברים. יכול להיות, שעל אותם עניינים ישנם די הרבה דברים, שכבר רשומים. אך יכול להיות, שיש לזה בכל זאת צורה אחרת, אם מספרים זאת אישית. נכנסנו הלאה להדגיש זאת - בלי שידענו לקראת מה אנחנו הולכות.

המצאתו הרדחני - הרגא שחזר לך ארתור

ידענו, שחשוב, שנישאר ביחד, החברות של המכבי-הצעיר עם האידיאלים שלנו, עם המסרה שלנו, להגיע יום אחד לארץ ולהביא את החלקים של הדגל שלנו, לשם. זה ככה עם הנאיביות שלנו, חשבנו שזהו העיקר של כל מאמצינו. עוד לא ידענו בימים הראשונים שזה יהיה בהחלט שאלה של חיים ומוות, ואולי היה טוב, שלא ידענו. ביום ראשון עברנו בבירקנאו שלב אחר שלב של עניינים, שאני חושבת היו שוברים אותנו לולא היינו ביחד, לולא היו לנו אידיאלים גדולים, לולא היינו עסוקים במחשבה באידיאלים האלה, שהחזקנו בהם - והם החזיקו בנו וחזקו אותנו... התרכזנו בהם כל-כך, שכל יתר הדברים כבר לא היו ניראים לנו חשובים, - הכל מה שקרה לנו.

388 הם העבירונו לדרך "סנון" עוד פעם בהסתכלות מאוד חריפה דרך אנשי ה.ס.ס., את החברות שלנו, כולן, שלחו הלאה.

האיזורים לאסדר הכל - עד הפרט האחרון

אחר-כך הכניסו אותנו לאיזה אולם, עוד פעם נשאלנו, אם אנחנו כבר נתנו את כל דברי הערך שלנו, במקום זה, אני זוכרת טוב מאוד, שהוציאנו באמת הכל... כי הם אמרו לנו, שאצל מי שעכשיו עוד יימצא משהו, יהיה לו עונש גרוע ביותר. אף אחד לא רצה להסתכן והוצאנו את כל המזכרות האחרונות, שנשארו לנו, בדרך-כלל היה לנו עוד איזה דבר קטן, סנסימנטאלי יותר, סבעת מכסף או צמיד - איזו שרשרת קטנה, שאנחנו עוד החזקנו והדבר היה לנו יקר מאוד, גם אלה עכשיו הבאנו. עד היום אני זוכרת באיזה כאב-לב מסרתי רצועת-שעון מוכזבת שחבר, שמאוד יקר היה לי, - נתן לי כשנכנסנו לקרונות, אחר-כך אמרו לנו - להשאיר את החפצים שלנו, אך כבר לפני זה עשינו כך. רק היו לנו עוד דברים, שהיו לנו עוד על הגוף.

הצד להתפשט ערובאים באולם גדול

אחרי זה הביאו אותנו לאיזה אולם גדול, ואמרו לנו שנשאיר שם את כל הבגדים ונתפשט לגמרי ערום וזה היה לפני העיניים של הס.ס, אבל זה לא עשה רושם עלינו. אני אחר-כך קראתי ושמעתי, ששם האנשים כבר נשכרו.

הלכנו דרך כל העניינים, כאילו שזה לא היה נוגע בנו בכלל.

אחרי שהיינו ערומים הם גמרו וגזרו לנו את השיער,

425

436

109

ק"ב 3

שול: אנחנו, אורה, נמצאים בישיבתנו השלישית בראשיתה.

היום 23. בפברואר, 1977.

הזכרונות, שאת מעלה, הם הזכרונות המרים של ראשית דרכם במחנה ההשמדה "אושוויץ".

אורה: התחלתי להגיד איך גזרו לנו את השיער, ושאנחנו לא כל-כך נבהלנו מן

העובדה, מה קרה לנו, רק איך האחרים היו נראים.

ז.א. הבנות היו נראות אנחנו כולנו כמוכן נראות לגמרי אחרות,

בלי שיער. אני צריכה עכשיו לפרס. במשך הזמן מצאנו כל מיני אמצעים,

כיצד לשפר את העניין הזה. היו לנו אחר-כך מספחות-ראש, אז לא ראו כבר

את הקרחת האלו.

גילוח שערותינו באופן מתמיד -

ואחר-כך גם גדלו השערות קצת, אבל כאשר היו בערך שוב שניים או שלושה

ס"מ קצרו לנו אותן. אבל זה עכשיו כבר לא כל-כך חשוב.

נחזור ליום הראשון ..

שול: מה היתה הסיבה למעשה גילוח השערות ?

אורה: נדמה לי שהיו לכל הפחות שתיים, אחת היתה בודאי החשובה ביותר, זה היה

עניין של השפלה, אחר-כך גם עניין של כביכול הגיינה.

אם הם רצו באיזו מידה לשמור על הגיינה, הצמרכו לעשות את זה, כי בתוך

המחנה תפסו כל אפשרות של מחלה ושל מזיקים, שאפשר היה בכלל לחפוס. אז

ברור, שגם בשלבים היותר מאוחרים אנחנו סבלנו מאוד מעניין הכינים,

כינים ופרעושים ומה עוד היה שם. אז אני מתארת לעצמי, שגם זה היה עוד

קצת משחק. אך העיקר היה ההשפלה.

השלב הבא באותו היום היה הסאונה המפורסמת. אך אצלנו זה היה באמת רק

סאונה ואני אחר-כך אגיד מדוע אצלנו באמת רק סאונה, מקלחת חמה, יסודית

בהשתתפות של אנשי ס.ס. ונשי ס.ס. הגברים כל הזמן הסתובבו בינינו,

התרגלנו לזה מהר מאוד, חשבנו כל הזמן, שאם להם אין בושה בזה, אז לנו

בטח שלא. זה היה כאילו שהם לא קיימים בשבילנו.

זאת היתה מהרגע הראשון למעשה התגובה, אני חושבת של כולנו, אנחנו לא

ראינו אותם כגברים. בשבילנו הם לא היו קיימים.

שול: זאת היתה הרגשת קבוצתכם במיוחד ?

אורה: כן.

שול. : /ז/ או גם של יתר האנשים ?

אורה: לא, אני חושבת שהיו הרבה, שסבלו מזה, אבל לנו הייתה מן גאווה כזו, ומין לא-איכפתיות על הכל מה שקורה מבחוץ, כי היה לנו מפנים ההתלהבות הזאת ומה שקראתי בקיצור ואולי בפשטות, איזאולוגיה חזקה מאוד, שכל היתר, מה שקרה בחוץ, לא היה לנו כל-כך חשוב.

שול. : מה היה גודל הקבוצה של הבנות שלכם ? כי אני מבינה, שלא היה לכם כבר שום קשר עם הבנים ?

אורה: היינו בערך עשרים, אולי עשרים וחמש, ויתר בנות - נויאנדורף, שלא היו שייכות לקבוצה הציונית, הם הצטרפו אלינו, זה היו בערך עוד פעם חמש-עשרה, ככה זה, שזה בערך היו בין שלושים לארבעים ביחד.

שול. : מה זאת אומרת, הם הצטרפו אליכם ?

אורה: הם הלכו ביחד איתנו. זה רק היה ביום הראשון, אחר-כך הכל התפרק.

הסדר המפליא ביום הראשון

בהכנסת ל"אזרודיץ"

זה היה ביום הראשון, שגוד השתדלנו להשאיר ביחד. זה היה בתהליכים הראשונים של הסתדרות ביחד. וזה היה באמת פנטסטי איך שזה הלך שם, זה היה עם סדר פנטסטי. עמנו, דרך אגף, - עם הקרונות שלנו, עם המרנספורט שלנו, באו כמה נשים מבוגרות מאוד, שנתכרר לנו אחר-כך, היו נשים מנישואי-תערובת, כנראה גם כן היו מוצמדים למרנספורט שלנו. מראש שמרו אותן בשביל איזו מסרה מסוימת.

היעוד הציוני של מרנספורט שלנו

ע"י הנאצים

אני אגיד את זה אולי כבר עכשיו, המסרה הייתה להכשיר אותנו לעבוד ספיציאלית בשביל הס.ס, ורק הרבה יותר מאוחר, שנים רבות, אחרי שכבר יצאנו מהמחנה, שמעתי שכבר מראש המרנספורט שלנו היה מוגדר לעבודה הזאת וידעו שאנו עוד אנשים צעירים, שהם רגילים לעבודה גופנית על-ידי העבודה, שעשינו במסגרת של, מה שקראנו "הכשרה" והם קראו זאת "משרדי העבודה בשביל העם הגרמני". אבל לא חשוב: הם ידעו שאנחנו עוד צעירים ובאופן מעשי עוד בכושר מלא, ובגלל זה כבר מראש הציעו למרנספורט שלנו הנאים מיוחדים. אבל הצטרכנו קודם כל איזה שבוע ימים לעבור את התהליך של "בירקנאו", כל האסירים בעצם עברו, אם לא תיכף הביאו אותם, מה שעשו עם הרבה מרנספורטים, אל מקלחות הגאזים אל המוות. לנו נתנו "שאנס", נגיד ככה, אחרי שבוע ימים אנחנו נגיע לזה, הצטרכנו להוכיח את עצמנו.

069

קיעקוע המספר על זרועותינו

ביום הראשון הזה, אחרי שהיינו ערומים, בלי שיער, אחרי מקלחת, הביאו אותנו לאיזה חדר מיוחד. זאת היתה תחנה ל"קיעקוע".

עמדו שם כמה בחורות, כל אחד עם איזה מין מחס, ובדרך הקיעקוע העבירו מספר, אני חושבת בן חמש ספרות, על הזרוע שלנו, בגודל די רציני, ועל יד זה עוד איזה סימון, לנו היה משולש קטן.

המשולש נשאר לי, יתר המספר בינתיים הוציאו לי ע"י ניתוח.

החברות שלי כאן בארץ, כמעט כולם הולכים עם זה עוד. דרך אגב, גם אני לא רציתי בעצם, שיוציאו לי את זה, רק אחרי שהייתי בערך שלוש או ארבע שנים בארץ ובאוסטובוס יום אחד, איש שאל אותי, ילד מסכן, מה עשו לך? אז אמרתי לעצמי, מספיק לי, אני לא רוצה את זה כבר.

טוב, אבל גם שם, אני זוכרת, שהבחורות שטיפלו בנו, אמרו אחת לשניה, תראי, הם צוחקים אפילו, הם בכלל לא בוכים! זה היה כנראה בכל זאת גם דבר, שהיה צריך לכאוב, כי זה היה כל פעם דקירה במחס. המספר היה מחוברי מנקודות קטנות. לנו זה לא עשה שום דבר.

מצאנו את זה בנתיים כמעט מצחיק.

טוב, זה רק היה כדי לציין את כל הגישה שלנו לסטרטורות שעברנו. אחרי זה, נדמה לי, שזה היה הדבר האחרון, שעשו לנו.

112

הכיסוי לאפרואינו ד"ר לזומאציות

הגדף "התכרפות"

אחרי זה הביאו אותנו לאיזה מחסן גדול מאוד, לכל אחת זרקו לה, אני חושבת, תחתונים וגופיה, מאיזה כותן גם מאוד, מין שמלה עם פסים כחולים, כמו שזה שייך לאנשי בית-סוהר, או משהו דומה. הדבר היחיד, שהיה מותר לנו, להשאיר בשביל עצמנו, אלו היו הנעליים. זה היה דבר חשוב מאוד. כי אני למשל בתוך הנעליים מתחת לסוליה - זה חיכף תפסתי, באותו הרגע, שהצטרכנו להתפשט, - שמתו את החלק של הדגל שלי, שהיה לי נורא חשוב, לשמור באיזה מקום בטוח. ושם זה נשאר די הרבה זמן.

ולפעמים, אם אחר-כך היו, מה שקראו: "ו"ויזומאציות", ז.א איזה בדיקה יסודית מאוד של גופינו, אני העברתי את זה למקומות אחרים, כי ידעו אנשי הס.ס, כמובן, שאפשר להסתיר כל מיני דברים בתוך הנעליים.

חשיבת המאפלים

לי היו אז מגפי עור, כמו שזה היה אז נהוג ב"מכבי הצעיר", כי היינו, כידוע, מילטאריסטים קצת, והיינו גאים על זה. שם, זה היה מאוד טוב, שהיו לי נעליים מתאימות לעבודה. אם אני עכשיו מסתכלת אחורה, כשיצאנו מאותם הפרקים עם התלבושת הפנמסמית שלנו ובלי שער - ראינו לפנינו איזה מחנה.

מראה המאחנה בתוך הבוד

אם אני רוצה לשחזר את התמונה, אני רואה לפני שבילים של בוך, הכל היה צבע של בוך. אומנם זה לא היה רך, זה היה כאילו, שנעשה קשה, צבע בין אפור לחום, יותר חום-צהוב, וצריפים ארוכים, ארוכים ארוכים מאוד.

כלובי המימדת של אדשדורץ

הביאו אותנו לאחד הצריפים, ושם כל אחד, שראה פעם סרט מ"אשוויץ" בודאי ראה את זה, מה שנקרא שם "בונקר". אלה היו שתי קומות של מימדת, מימדת כביכול כעין כלוב, שלכל אחד נכנסו תמיד שמונה אנשים, 8 למעלה ו-8 למטה ואנחנו בינינו הסתדרנו. זה היה, אם אני זוכרת נכון, עם שקים של קש, זה הוא. על זה שכבנו ואחרי שהצטרכנו להיות צפופים, זה לא היה כל-כך קר. נשארנו שם. אני חושבת, שהגענו בשעות המוקדמות של הבוקר. עד שנכנסנו לשם, זה היה בודאי צהריים ונשארנו שם עד לערב.

159

חלוקת "אדכל" ומים לשמילנות

במדרים עצומים

בערב קיבלנו איזו חתיכת לחם כל אחד, קצת מרק, אני כבר לא זוכרת. אך אני חושבת, שכל שמיניה כזאת היתה צריכה לשגר בחזרה אחת, שקיבלה איזו קערת מרק. מיס נדמה לי, עוד לא היו. בבוקר הבא אמרו לנו, שיש בחוץ אפשרות לקבל מים, וזה היה שוב איזה תור עצום, ואחת קיבלה שוב, גם כן בשכיל השמיניות, איזו קערה קטנה עם מים. זה היה גם לשתייה וגם להתרחץ וגם לשטוף את הפה. בבוקר קיבלנו משהו כמו מרק, קצת לחם, ואז אמרו לנו, שאנחנו צריכות לצאת לעבודה.

אנר עובדים ב"קרויטר-קומנדו"

יצאנו, מה שנקרא ל"קרויטר-קומנדו", איך אפשר לתרגם את זה, "הקומנדו לאיסוף עשבים", אחרי שהיתה המלחמה וממאלה לא היה הרבה לאכול, אספנו "סירפד" ומזה עשו כל מיני מאכלים, מהירק הזה, אנחנו כמובן לא קיבלנו ממנו, זה רק היה בשכיל אנשי ה.ס.ס. בשבילנו זה היה יותר מדי טוב. נדמה לי, אני כבר לא זוכרת, הלכנו עם שקים, תמיד שניים עם שק אחד, ואספנו לתוך זה.

שול: סירפד שורף ?

אורה: כן, כן. בודאי. התרגלנו לזה, מאלה... ואמרו לנו, שזאת עוד העבודה הקלה יחסית. היינו כל היום בחוץ ועשינו את זה.

אני זוכרת עכשיו, שיום אחד שלחו איזה "קומנדו", אולי עשרים בחורות, לאיזה מבנה, שהיה בנוי מחדש. זה היה צריך להיות בית-ספר באיזה כפר בסביבה, בכדי לנקות שם שמשות.

חלום הנריקהר על השמשות בבית שלי

אני זוכרת לפעמים, כשאני צריכה עכשיו לנקות אצלי בבית את השמשות, שאז חשבתי, אוי הלואי ויכולתי פעם לנקות את השמשות באמת בשביל עצמי, בבית שלי, וחשבתי שזה חלום שאף פעם לא יתגשם. אחרי השבוע הראשון, או בתוכו, עשינו הכרות ראשונה עם אסירים אחרים.

205

ה"קאפוז" הסלובאקיות

היו שם ה"קאפוז" המפורסמים, אלו היו נשים בדרך כלל סלובאקיות, כי גברים היו רק אנשי ס.ס. הסלובקיות היו הקאפוז שלנו, ז.א. הן היו אחראיות עלינו, והן היו לעתים קרובות לא כל-כך נעימות. הן די הרבה צעקו עלינו, אבל היו גם אחרות, שמיהרו ונתנו לנו כמה עיצות, שהיו מאוד חשובות. הם אמרו לנו למשל: להיות זהירות מאוד עם שתיות מים, ולא לשחות מים זורמים, אלא רק מה שמבושל ומה שאנחנו מקבלות כאוכל, אחרת מקבלים בקלות סיפוס. שצריכים, כמה שאפשר לשמור על ניקיון, שצריכים להשתדל, עד כמה שאפשר, לאכול את הכל, מה שמקבלים, כי אחרת זה יהיה פחות מדי אוכל ובאופן מיוחד, סיפרו שכבר ניסו אסירות להגיע לסיגריות בכל מיני דרכים ע"י חילופים עם הלחם שלהם למען סיגריות, אך לא לעשות את זה.

קבלת מידע למען הישרדות

האנשים שהגיעו לפנינו ושהכניסו אותנו לתוך סודות המחנה ואיך להסתדר שם אנחנו הצטרכנו בעצם להודות להם, כי הם לימדו אותנו כללי האפשרות להמשיך ולהישאר בחיים. אחרי שבוע ימים אמרו לנו, שהיום יהיו בדיקות. לפני זה שאלו, מי מאיתנו יכול לנגן, על איזה כלי או שיודע טוב לשיר. היו בקבוצה שלנו חמישה או שישה, שתיכף הצביעו, ואנשי ה-ס.ס. שמו אותם במקום לחוד, ואחר-כך הלכו ובחרו כמה בחורות, שהיו באופן מיוחד יפות. שאלו, אם הם אולי יכולות לעבוד בפקידות ולכתוב במכונה, וכולם אמרו, כן, כן, - וגם אותם השאירו לחוד.

252

"בדיקות" מירון לחרים ולמדות

ואת כל היתר שמו בשורה ארוכה ובדקו. בדקו, ז.א. הסתכלו מלמעלה למטה. למי היה כבר איזה כתם אדום בעור, ולמי שהיה חום, שמו אותו הצידה. מהר מאוד, מלמעלה בתור עד למטה, מסרו הלאה; להיות זהירים, לא להכניס את מד-החום ממש, אלא רק כאילו, - כי התברר אחר-כך שלכולנו כמעט היה כבר חום. אז כולנו לא שמנו את מד-החום ממש, חוץ מכמה, שכנראה, או לא תפסו, שהיו כבר כל-כך חלשים, שכבר לא היה איכפת להם. מהקבוצה שלנו, לפי שאמרתי מקודם, היו עם בחורות האחרות, כשלושים וחמש. השאירו, אני חושבת, חמש או שבע, אז בבירקנאו. הם מהר מאוד אחר-כך לא היו יכולים פשוט להמשיך לחיות בתנאים אלה, זה היה בלתי אפשרי, ואנחנו אף-פעם לא שמענו מהן.

מהאחרות - חמש ה"מוזיקאליות" נכנסו לתזמורת המפורסמת של אושוויץ והן הצטרפו, בתנאים יחסית טובים, להיות ע"י השער ולנגן כל בוקר וכל צהריים, אם ה"קולונות" יצאו וחזרו, וחוף מזה היו להם חיים באופן יחסי קלים. והיו עוד כעשר מן היפות, אלו שידעו לכתוב פחות או יותר על המכונה, שהעמידו אותן הצידה, שיהיו פקידות לאנשי ס.ס. אחר-כך הרבה יכלו לעזור לאחרים, כי הם ישבו כביכול ב"מקור".

בדרך-כלל היו להם יחסים די טובים אם אותו איש הס.ס., שעבדו בשבילו. דרך-אגב, בדרך-כלל בלי לזרוש מהן יותר, מאשר שיעשו את העבודה שלהן בסדר. היינו בערך 20 חברות, נדמה לי, שעברו את הבדיקות, הביאו אותנו בשורה, - עשרים מהקבוצה שלנו ועוד הנשים היותר מבוגרות, שלפני זה דיברתי עליהן, הן גם הועברו אלינו, ככה שאולי היינו חמישים נשים.

301

מצב דבר עם אנשי הס.ס. בלב אושוויץ

העבירו אותנו לתוך מבנה עצום של אבנים במחנה אושוויץ בעצמו ולאמצע הלב של אושוויץ. - אמרתי: "לב של אושוויץ" - אך זה מגוחך להגיד "לב" - למחנה-השמדה אין לב! שם היו גרים אנשי ס.ס. לנו נתנו קומה אחת. זה היה בשביל האסירים שעבדו בשביל הס.ס. שם נתנו לנו לגור. רק אחר-כך הבנו, שזה היה כביכול איזו "הבטחה עצמית" בשביל הס.ס., כי הם חשבו, שאולי אם יבואו האויבים של גרמניה, שרצו להתקיף את אושוויץ מן האוויר, ידעו יפה מאוד, שיש אסירים בתוך המבנה, ולא יתקיפו שם. אך כן עשו את זה, לא ידעו שיש שם גם-כן אסירים, וכנראה שלא כל-כך היה איכפת להם. קצת יותר מאוחר אולי אני עוד אספר על זה. ככה עברנו, למה שנקרא "שמבט-גבוידה", בנין המטה, של מחנה אושוויץ ממש.

והיינו צריכים לעבוד למען אנשי ה.ס.ס. - כמובן שחנאי-המגורים שם היו יותר טובים מבחנה-הצריפים.

עכשיו, שולמית, אני נזכרת פתאום, כשאמרתי: "התקפות אוויר", בכל התקופה, שאני מקודם סיפרתי עליה, באהרנסדורף ובנויאנדורף, אני לגמרי שכחתי, שאנו באמצע מלחמה, כי היינו כל-כך עסוקים עם הציונות שלנו, עם ההכשרה ועם המחשבות שלנו לקראת העליה ואולי על האפשרות של הגלייה, שבכלל לא בא לי הרעיון שזה באמצע המלחמה.

353

הרגשת יגד האנדורף בזכות בעת התקופות להגדרת יגד

אנחנו כל הזמן היינו שם באיזו תערובת של הרגשות, אנחנו מצד אחד כמוב מאוד לא אהבנו את ההתקפות, יחד עם זה, עם כל התקפה חשכנו, טוב, ששוב לגרמנים יהיה רע, אבל אני זוכרת יפה מאוד, שלא היה כל-כך נעים, שזה היה לפעמים לילה אחרי לילה. בנינדורף לא היו לנו ממש מקלסים, בלילה הצטרכנו להסתתר בחוץ. כשהשומר נתן איזה אות לי כמדריכה אחראית, הצטרכתי תמיד להעיר את כל היתר, ותמיד שמעתי את האוירונים כבר לפניו או בכל אופן ביחד איתו, וכבר עמדתי מלובשת, כשהוא בא. אני מהר מאוד הוצאתי את כולם מן המיטות וכולנו הצטרכנו לרוץ כחמש דקות עד שהגיענו לשדות ולהסתתר בין התעלות. אלו לא היו ממש תעלות, אלא שקעים או גומות, שנחתו בין העצים. זה לא היה משהו מסודר, אלא רק להיות בשדה ולא מתחת קורת-גג. זה היה עוד בגרמניה, בהיותנו כביכול תופשיים. ועכשיו בזמן הראשון, כשהיינו באושוויץ אנחנו לא הרגשנו שום-דבר מהתקפות. - נחזור ...

יגד עובדות במכבסה של ה.ס.ס.

ביום שעברנו לעבודה החדשה הכניסו אותי ועוד חברות למכבסה עצומה בשביל אנשי ה.ס.ס. זו הייתה מכבסה, שהכל היו צריכים לכבס ביד, כל החולצות החומות, כל המכנסיים החומות, את התחתונים - ואת הגופיות ואת הגרביים של אנשי ה.ס.ס. זאת הייתה עבודה קשה. שבוע ימים עמדנו בזה.

413

היה לנו די קשה, אמנם התנאים היו בהחלט יותר טובים מאשר בברקנאו. עבדנו בחילופין, משמרת-יום ומשמרת-לילה ותמיד הייתה לנו, לשתיים ביחד, מיטה. זה היה לנו די נוח. אחת ישנה בלילה, ואחת ישנה ביום, לפי המשמרות שלנו. היינו בתוך איזה אולם גדול, אולי בתוכו היו כשלושים מיטות, היינו חמש בחורות מהחברה שלנו באהרונסדורף והיו עוד חמש בחורות בנויאנדורף. היינו בדרך-כלל כעשר או שתיים-עשרה בחורות והשתדלנו גם עד כמה שניתן, לעבוד באותה המשמרת, ולהשאר ביחד.

442

סוף אחרי שבוע ימים הצד אני הרגשתי מאוד לא טוב, גם עוד שתי בחורות הצד וביחד הלכנו, - היה שם ממש באיזה מין מרפאה - אל הרופאה הפולנית.

004 היא היתה מתוך סיבות פוליטיות שם. היא היתה יכולה להיות איומה, ועם כולם היא היתה מאוד עצבנית, אבל אף אחד לא לקח את זה כל-כך ברצינות. העיקרון היה לשמור על האנשים, שעבדו בשביל אנשי ה.ס.ט., כי הם נכנסו לתהליך של עבודה ואנשי ה.ס.ט. השתדלו בכל זאת לא כל-כך הרבה להחליף אותם. בגלל זה קיבלנו גם אוכל קצת יותר טוב ולא הצטרכנו לעמוד בסורים כה ארוכים.

האירופים

בכל אופן הלכנו אליה. היא הסתכלה על שלושתנו ואמרה: אחן, יש לכן טיפוס, ברור לגמרי. אתם צריכים ישר ללכת אל מבנה החולים. יש לכם מזל עצום, אחרת הייתן כבר הולכות לחדרי הגז. אבל לאחר שאתן כבר שבוע כאן, אתן יכולות עכשיו ללכת לחדרי-החולים ויטפלו בכן. אמרו לנו לאן ללכת. זה היה מקום במקצת נפרד. אני כבר לא יודעת איך הגיענו, כי אנחנו כבר לא יכולנו לעמוד על הרגליים. שמו אותי לאיזו מיטה. אני כבר לא יודעת איך הגעתי לשם. אני חושבת, שאיבדתי את ההכרה. זה היה בערך איזה שבועיים או שלושה שבועות - כך עשיתי בערך את החשבון - שהייתי כנראה רוב הזמן בחוסר הכרה ועם חום גבוה מאוד. כשהתעוררתי אני כבר כמעט לא ידעתי לדבר. זה היה איזה טיפוס, שבו מתבלבלים. לא מצאתי מילים, לא ידעתי בדיוק לאן אני שויכת ואיפה אני.

026 היתה שם רופאה יהודיה, שקצת, קצת ניסתה לעזור לנו. אך היא היתה גם כן כבר כל-כך מסכנה, שלא יכלה לעשות הרבה. אני כל הזמן, עד היום, לא מבינה, איך יכולתי להבריא, כי לא קיבלנו תרופות. את התרופות המועטות, שהיו הבחורות, שעבדו בחדרי-החולים, מכרו למישהו בשביל עוד מנת-אוכל. כך, שבדרך-כלל החולים לא קבלו את זה. זה היה ענין של מזל.

ההחלמה

037 ויום אחד, אחרי שלושה או ארבעה שבועות ששכבתי, הרגשתי שאני כבר קצת יכולה להכיר את הסביבה, ראיתי לא כל-כך רחוק ממני, חברה אחת מן החברה שלנו ובצד שני גם כן חברה שלי.

וזה באמת אחד מן הדברים המוזרים. שלושתנו קשורות עד היום. שתיהן כאן בארץ, אחת בכפר-המכבי, השניה באיזה משק של הקיבוץ הארצי. בכל אופן, בכל ההזדמנויות שיש, אנחנו מזמינות אחת את השניה. לשלושתנו, יש לנו תמיד קשר מיוחד, מפני שהיינו ביחד אז בחדרי-החולים עם הטיפוס.

בערך באותו זמן התחלנו שוב לחיות והחלטנו: אנחנו צריכות לצאת מכאן ולחזור לעבודה. זה תפסנו מהר מאוד, אם נשארים יותר מדי זמן בחדרי-החולים, יש גם כן סיכוי, שיום אחד יסלקו אותנו, יגידו, שזה מקרה של חוסר תקווה ו - ולגז. התחלנו לעשות תרגילי-הליכה, תמיד אחת, תתמוך בשתיים האחרות. ניסינו קודם ללכת בצד אחד מן המיטה, אחר-כך מסביב למיטה, וככה לאט, לאט יכולנו כבר ללכת שני סיבובים מסביב למיטה וכך הלאה.

שול.: סילחי לי, מתי נתחווך לך, שיש דבר כזה כמו חדרי גז ?

מה היא המשמעות של חדרי הגז
מת' תפסנו ?

אורה: אני חושבת בשבוע הזה, כשנכנסנו, בשבוע הזה, שחלינו, עוד במכבסה, מהעובדות שם. אמנם עד היום אני עוד לא יודעת, מתי תפסתי את המשמעות ממש, כי בדרך-כלל דיברו רק ברמזים, אף אחד לא אמר את זה בפה מלא אחת. עכשיו אני חושבת, שזה היה עוד לפני שעברנו לעבוד במכבסה, הלכנו בין הצריפים ומצאנו אחת מן הבנות, - אני חושבת שכבר סיפרתי, מפדברורן. כמעט לא הכרנו אותה, כי היא הייתה נראית כמו שלד. היא אמרה: האחרים כולם כבר מזמן, הלכו לחדרי הגז. ואז לא הבנו, והיא אמרה: "אתם יודעים כבר מה זה, אני גם כן אלך עוד מעט." וגם ממנה יותר לא שמענו.

שול.: וזה לא אמר לכם עדיין מאומה ?

אורה: לא אמר הרבה, אבל כל אחד אמר משהו, ואחר-כך אנחנו בכל זאת חיברנו כל אחת לעצמה ובשיחות בינינו התחלנו להבין. אני יודעת, שאצלי באופן אישי, זה לקח המון זמן, עוד לפחות שבועיים אחרי שכבר יצאתי מחדרי-החולים. עד שתפסתי באמת מה יש שם כי פשוט לא רצינו להאמין. שול.: גם אז לא ?

אורה: גם אז לא. - כהגנה עצמית, אני בסוּחה. אני חושבת, שאצל האחרים, זה לא היה אולי כל-כך חזק. בינינו כמעט לא דיברנו על זה. אנחנו - גם זה היה בוודאי הגנה עצמית - דיברנו פשוט על דברים אחרים. אז, במבני-חולים היה לנו רק חשוב לחזור לעבודה, כי ידענו זה יותר טוב, כי הבנו, שזה תמיד ענין של חיים ומוות, זה היה לנו כבר ברור. איזה מין מוות, על זה לא כל-כך חשבנו. שיש משהו כמו "סלקציה" גם כן הבנו, ושזה נורא חשוב, שנהיה בסדר בעת סלקציה. נורא השתדלנו, ואני זוכרת, שאני כל הזמן לא יכולתי לאכול וגם לא קיבלתי משהו לאכול, אני לא יודעת ממה בעצם נשארת בחיים, זה עד היום אני לא מכינה... אבל נשארת... אחד הניסים. והיו עוד כמה ואני אספר אותם כאן. אלה היו הדברים המוזרים, הנפלאים... איניני יודעת, איך לכנות אותם.

בכל זאת נותנים כל פעם כעין זרק-אור, תמונה מן הזמנים האלה, כל החוויות הקטנות האלה.

094 אני זוכרת, שהיתה שם איזו בחורה הולנדית, שעבדה בתוך חדרי-החולים, אסירה כמובן כמונו, אבל במצב יותר טוב, כי לה היה תפקיד מכובד מאוד. והיא אמרה: "עכשיו אני רואה, שאת כבר מסוגלת לאכול, עכשיו תראי, אני מבינה שאת לא יכולה לאכול את המרק ואת הדברים, שבדרך-כלל נותנים לחולים. זה יותר מדי ואת לא תאכלי את זה, - "לי היה ממש גועל מהאוכל הזה, ואמרתי לה: בהחלט שלא. ואז היא אמרה: "תני לי את האוכל הזה ואני אביא לך, מה שכן תאכלי".

סנדוויץ' הדילקטס שבוע לדוד

יכולתי לחזור לחיים

אמרתי לה, כן, והיא הביאה לי לכל ארוחה סנדוויץ' קטן מאוד, אבל עם דברים פיקנטיים, שעד היום אינני יודעת מאיין לה, כנראה היו לה גם הקשרים שלה, פעם עם קצה של צנון או עם מלפפון ופעם עם קצת עגבניה, ומעט מרגרינה מתחח לזה. זה היה באמת כמו דילקטס ואלה היו דברים שכן יכולתי לאכול אותם. וככה אני חושבת, שהיא עשתה את שלה, כדי לעזור לי לחזור לחיים. וככה גם לחברות שלי. ואנחנו שלושתנו באותו היום הוחזרנו ל"שמאבס-גבויזה" שהוא בנין המסה. אני זוכרת יפה מאוד, שלא ידעתי יותר להגיד את המילה "שמאבס-גבויזה". המילה הזאת היתה לי כל-כך קשה לבטא, שתמיד שכחתי אותה ואם נזכרתי בה, לא יכולתי לבטאה. זה היה הסימן והתוצאה של מחלת הסיפוס שלי. אצל חברה שניה זה היה עוד הרבה יותר גרוע. היא דברה כל-כך הרבה שטויות, שבשבילנו כבר היה קשה לסבול אותה. אבל גם היא חזרה שוב לגמרי לאיתנה - וביום אחד אנחנו שלושתנו, אמנם חלשות נורא, הצטרפנו לשורה שלמה של אלה, שהוחזרו לעבודה שוב ב"שמאבס-גבויזה" וחזרנו. וחשבתי, ... אוי ... מחר אני צריכה לעמוד במכבסה, אני לא יודעת איך אני אוכל לעבוד. אבל הצטרכנו להופיע שם, האחרות, שעבדו שם, ניסו עד כמה שאפשר לכסות אותי, שלא יראו אותי כל-כך, כי אני הייתי תלויה ממש מעל הכיור. בערב קרה הנס שני. אני ישבתי על המיטה עם חברה ביחד, אנחנו תמיד קיבלנו איזו חתיכת לחם ואני כבר לא זוכרת מאיין היו לנו סכינים.

135 היו לנו לשישה ביחד שלוש מיטות, האחת בקומה העליונה והיה לנו - נדמה לי - סכין אחד. אנחנו חתכנו את חתיכת הלחם תמיד ככה, שנשאר לנו עוד משהו לערב והחלק הגדול ביותר למחרת הבוקר זה היה חשוב.

הסתרות הכדש מתחת למזרון

זאת הסתרנו תמיד מתחת לראש, שלא היה לנו איזה כרית או משהו, אבל מתחת למזרון בחלק של הראש, דרך אגב, את המגפיים - גם כן תמיד הסתרנו שם, כי הצטרכנו גם במקום המכובד הזה של ה"שמאכס-גבוידה" לשמור על הרכוש, שלא יגנבו אותו, האסירים עצמם, איש מרעהו.

144

הנס השני

אם-כן שם הסתרנו גם את הלחם, ושם קרה לי, שחתכתי לי בין הבהן והאצבע המראה, רואים עד היום את הצלקת, החתך פגע כנראה באיזה עורק והדם נזל. אני הייתי ממאלה היסטורית, נבהלתי ורצתי, רצתי אל המרפאה הקטנה ובה הרופאה הפולנית, היה לה כנראה יום טוב, היא ראתה אותי, לקחה אותי, שאלה אותי, מה קרה לך? אמרתי, אני כרגע חתכתי לי ב... אז היא לקחה קודם את כל היד שלי ועשתה לי תחבושת גדולה, לקחה את היד עוד פעם, הסתכלה מכל הצדדים ואמרה: ילדתי, איפה את עובדת? אמרתי: במכבסה, אז היא קראה לכל האחיות ומי שעוד היה, ואמרה: "הסתכלו עליה, התסכלו על היידיים האלו, איך היא יכולה לעבוד ביידיים כאלו במכבסה, אני לא אסכים, אני אדבר עוד הערב עם האחראית לכל הבלוק, זאת היתה דרך אגב מריה המפורסמת, שכל פעם מדברים עליה - היא היתה טובה מאוד, נוצריה ו"פוליסית" - "אני אדבר עם מריה, זה לא בא בחשבון. את כבר לא תעבדי במכבסה, ביידיים כאלה לא עובדים במכבסה." והיא באמת דאגה לזה, ואני מהיום הבא - מריה בעצמה באה ודאגה לזה, עבדתי בחדר התפירה, זה בהחלט היה נס, כי לא הייתי מחזיקה מעמד במכבסה.

176

עם השמירה על הצורה החיצונית

שמירה על המוראל

במשך הזמן למדנו כיצד להסתדר, מתוך הכביסה ומתוך הדברים, שהצטרכנו לתפור, הגענו לזה, קצת יותר טוב לסדר לנו את הבגדים, קצת לתפור לנו, מה שהיה יותר מדי ארוך, קיצרנו קצת, להיראות יותר נחמדות. זה היה נורא חשוב, שמרנו בכל זאת כל הזמן יחד עם הצורה החיצונית על המוראל. זה היה אחד מהדברים שאנחנו תוך החודשים הראשונים שם ב"שמאכס-גבוידה" למדנו מהאחרים, קיבלנו זאת מהר, כי ראינו שזה חשוב.

מכתבים הראשונים לך הבחורים.

189 אחר-כך מה שהיה אולי עוד יותר חשוב, קיבלנו קשר עם הבנים שלנו, עם הבחורים ע"י ה"קאפוס", כעין שוטרי מחנה הריכוז ואסירים בעצמם, בצד של הבחורים, הם הביאו לנו את המכתבים הראשונים. זה היה דרך אגב תמיד סכנת חיים.

שול.: בשביל מי ?

אורה: בשבילי, שמצאו אצלו משהו כתוב ובשביל זה, אשר כתב.

שול.: אז, איך ה"קאפוס" הסתכנו ?

אורה: הקאפוס קיבלו בשביל זה... מנות אוכל, סיגריות. לפעמים גם סתם, בכדי לעזור.

שול.: מאיין היו לכם סיגריות ?

אורה: לנו לא היו. אבל הבחורים שלנו, שעבדו בבתי התורשת של "בובה" (.....?) היו להם מקורות משלהם, והבחורות שלנו, שעבדו כפקידות, הן קיבלו מתנות.

הגיד המידה של מדושי לאדאל והם אחרים

ואחר-כך היו כל מיני דברים,ככה... תראי, אני כאן אולי צריכה להגיד פעם, וזה צריך הרבה פעמים להגיד בקול רם, שאסור למדוד את כל הדברים שקרו בין האסירים ובין אסירים לאנשי ס.ס. עם קנה-מידה של מושגי מוראל בדרך-כלל. המוסריות, יש לה קנה-מידה כל כך אחר, אם זאת אפשרות להישאר בחיים או אפשרות להציל מישהו אחר. אז אני חושבת, שהממדים, שאנחנו צריכים לשים לעצמנו ולאחרים, הם אחרים לגמרי.

אני בגלל זה גם לא הייתי מוכנה אף פעם לכתוב על המחנה. ביקשו ממני ושאלו, מדוע את לא כותבת ? ואמרתי תמיד, אני צריכה לכתוב שם דברים, שאף אחד לא יבין, ואני לא יכולה להסביר אותם, אם אני רק אכתוב אותם, בלי להסביר ובלוי לתת את כל הרקע, זה יישמע איוס. ואני לא רוצה את זה, כי אף אחד לא יכול להבין את זה. גם ביקשו ממני להיות עדה על כל מיני אנשים, יהודיים וגם אנשי ס.ס., ואני כל הזמן אמרתי: אני לא מוכנה ! יש אומנם דברים ששמעתי, אבל שום דבר שאני בעצמי הייתי נוכחת, אני לא עושה את זה. אני לפי שמועה לא אתן עדות וגם לא אשתתף במשהו כזה. היתה איזו בחורה, שאמרו שהיא לקחה מן האחרים בשביל עצמה, אני לא יודעת בשביל מה היא לקחה ואני לא הייתי מוכנה... וכך הלאה.

218

231 והלאה. דרך-אגב, אני רוצה לספר כי לאחת מן החברות שלנו היתה מין ידידות עם איש ס.ס., ידידות "דרך הגדר." כל ערב הוא בא לראות אותה ואמר, אחרי המלחמה אני אתחתן איתך.

היא אמרה, זה אף לא יהיה, כי אתה נוצרי ואני יהודיה, ואני לא אתחנן איתך. לא איכפת לי, אני אתחנן איתך, כי אני אהב אותך מאוד. אז, היא אף פעם לא אמרה, שהיא אהבת אותו. אך הוא כל פעם שלח דרך מישהו מן ה"קאפוס", שהם יכלו ללכת בין השורות, ודרך הגדר, הוא שלח לה מתנות, גם סיגריות וגם אוכל נוסף, שלכולנו היה חשוב מאוד. זה היה למעשה דבר לא מוסרי, אך זה עזר לנו נהדר. אז ככה, שבאמת הגבול שם מאוד, מאוד דק, והיו אחרים גם כן, שאני לא יודעת, אם זה תמיד היה כל כך פלסוני, אם זה מה שסיפרתי, היה רק דרך הגדר. שם אני במקרה יודעת זאת, כי הייתי כל הזמן ביחד עם אותה החברה.

אנחנו דרך הקאפוס קיבלנו קודם כל את השמות עם המספרים של כל החברים. הם שלחו לנו ממש רשימות, איפה כל אחד עובד, וגם מכתבים אישיים. זה היה נורא חשוב לנו. זה היה לנו, אנחנו - ממש זה היה כמו חיים חדשים, ששמענו מהם. גם עם החברות שהיו בתזמורת היה לנו בדרך זאת איזה מין קשר, לא כל-כך הדוק. אבל עם הבחורים, היו לנו כמעט כל יומיים, ששמענו מהם משהו. אנחנו אחר-כך ביקשנו מן הבחורות שלנו, שעבדו בשביל הקצינים, היו כמה, שישבו במקומות די גבוהים, שהם יחפשו ברשימות.

הקצינים הרבה פעמים יצאו מן החדר. אז הם יכלו להסתכל ברשימות יפה מאוד, ולבדוק מי עוד בחיים ומי לא בחיים. אז אנחנו מהר מאוד, ז.א. תוך רבע שעה ידענו, מי מהחברה שלנו עוד חי ומי לא. כי הגרמנים היו

מאוד סיסטמאטיים ורשמו את הכל. זה אמנם היה מכה רצינית מאוד, כי אנחנו עד אז חשבנו בכל זאת, שכמה אמנם נעלמו, אבל שהם אולי עוד יעבדו באיזה מקום אחר או שיעבירו אותם לאיזה מחנה אחר. לא ידענו, שהם נהרגו בחדרי הגזים של אושוויץ. אך אז שמענו, אני חושבת, שזה היה טוב, שבמשך רבע או מחצית השנה אספנו את כל המידע, שבכלל אפשר היה להשיגו. ואחר-כך השארנו די בקונטקט עם הכל.

ח"ה "התחברות" בלילות

אולי אני אספר עוד קצת, מה שעשינו בלילות בחדר-התפירה. הצטרכנו באופן רשמי לתקן, ביד כמובן, את הכל, גרביים של אנשי ס.ס, הגופיות והתחתונים שלהם. זה היה משעמם מאוד. מלבד זה ששוחחנו הרבה, גם סיפרתי לחברות, - רובן באמת היו החברות שלנו ועוד כמה בחורות צעירות, סיפרתי להן, אני חושבת את כל המיתולוגיה היוונית והלטינית. עד היום הם יודעים את זה מצויין. סיפרתי להם בלי סוף התוכן של רומנים, של סיפורים, אז היה לי עוד זיכרון נהדר. ידעתי המון שירים בע"פ. הייתי מדקלמת אותם. הייתי מספרת להן הצלות, והיינו גם מציגות הצלות. לי היה חשוב להוציא אותן קצת מהחיים של יום-יום, וגם להכניס בהן קצת תרבות כללית.

תרבות יהודית לא יכולתי לתת להן הרבה, אבל תרבות כללית כן. ועד היום
 הן מספרות לי לפעמים: "למדנו זאת מצלך, בחדר התפירה."
 332 אחר-כך היו לנו גם כן "קאפוס" מסלובקיה, הן היו די נחמדות. הן היו
 עסוקות בדרך-כלל בעבודות פרטיות בשביל נשי ה.ס.ס. לתפור להן משהו
 נחמד ויפה.

הבנות בודדות

יום אחד כשאחת מהן לא כל כך הסתכלה, ולא היתה לנו כל-כך הרבה עבודה
 והיו לנו המון שאריות של בד, מאוד זקזק לי באצבעות והתחלתי לעשות
 בשביל אחת החברות, היה לה יום-הולדת או משהו כזה, איזו בובה קטנה.
 אז כולן התלהבו, קיבלתי מן הקאפוס שלנו אישור רשמי לעשות בשבילן
 בובות. עשיתי בובות. זה עוד היה טוב. אחר-כך זה התחיל להיות מאוד
 לא .. טוב. כל לילה, בשעה מסויימת באה אישה של ה.ס.ס. ישבה קצת אצלנו,
 שתתה תה. קיבלנו בלילה תה, אני חושבת, יש לי הרושם, ששתינו משהו.
 אשת ה.ס.ס. היתה, דרך-אגב, מאוד מאוד פרימיטיבית, כל-כך פשוטה וטיפשה.
 לילה אחד, אחת מן הקאפוס שלנו הראתה לה, מה שעשיתי. אז היא אמרה,
 נהדר, היא גם רוצה בובה כזאת. לי לא נעם לעשות משהו בשביל נשי ה-ס.ס.
 ואז היא אמרה, שהיא מצווה עלי. אז לא היתה לי ברירה.
 אמרה לי: את יכולה גם לבחור לך מה שאת רוצה מבדים. אמרתי, לא, אני
 יכולה לעשות מכאן. לא, היא לא רוצה בובה פשוטה, היא רוצה בובה יפה
 מאוד. אז היא הביאה לי באמת בדים יפים ואני תפרתי לה משהו.

356

מלאך המוות של אדשורדיץ

ואחר-כך באה, לילה אחרי זה, או שני לילות אחרי זה, יחד עם אחת הקאפוס
 שלנו, קצינת ה.ס.ס., שהיתה מפורסמת. פחדו ממנה נורא וקראו לה "מלאך
 המוות של אושוויץ". היא תמיד היתה הולכת עם כמה כלבים. היא היתה
 איומה. היא אמרה, שהיא רוצה לראות את הבת שעושה את הבובות. הציגו
 אותי. היא אמרה, שהיא מצווה עלי, שעד לחג המולד אעשה גם בשבילה בובה.
 יפה, משהו עדין מאוד עם הרבה ריקמה, עם הרבה קישוטים ועם תלתלים
 צהובים. אמרתי שאני חושבת שאין לי מספיק חומרים. היא אמרה, בואי
 איתי. פתחה לפניי אחד המחסנים. ראיתי במבט ראשון, שזה אחד המחסנים,
 שלתוכם זרקו את הרכוש של האסירים. היא אמרה, תבחרי מכאן. השאירה אותי
 שם לבד וזה היה משהו איום ונורא. היא אמרה, את תבחרי מכאן, אני אקח
 אותך אחר-כך ושוב אסגור אחריך. זה היה אחד מהרגעים הגרועים ביותר,
 שאני עברתי שם. אבל הבנתי, שאין לי ברירה. לקחתי כמה זכרים, בלי
 להסתכל ממש, רק קיוויתי, שמהר תוציא אותי משם. היא באה ושאלה:
 יש לך כל הבדים שאת צריכה ?, כן, עניתי.

היא: עכשיו התלתלים הצהובים - בואי אותי והיא לקחה אותי למחסן אחר, פתחה דלת ואני עמדתי לפני ערימה גבוהה, גבוהה של שיער מכל המינים, מכל הצבעים... תפסתי את עצמי ואמרתי: לא, אני לא יכולה להשתמש בשיער אמיתי - זה יוצא יותר טוב עם חוסי-רקמה. - ואז היא החזירה אותי לחצר התפירה,

עשיתי גם לה את הבובה הדרושה ולעוד כמה נשים כאלה. זה היה איום בכל אופן. מאוד השתדלתי לשכוח את זה, אבל לא יכולתי.

אנחנו בשביל אותו חג-מולד החלטנו בשביל האסירים לעשות משהו. לאחר שממאלה בלילות היינו עסוקים בקצת פואיזה, עשינו, ז.א. אני כתבתי

בעיקר, איזו מין הצגה. היתה שם בינינו גם אחת, שלא היתה שייכת 421 לקבוצה שלנו, נשלחה לאושוויץ מהולנד. היא היתה רקדנית. ואני איתה

ביחד, עיבדנו אגדה. אני לא יודעת, זה הושפע מן היצירה "חלומות ליד האח הצרפתי" מאת פולקמן ליאנדר, אני זוכרת. אהבתי אגדה זו מאוד.

עכשיו אני זוכרת את זה שוב, אני חיברתי את המילים והיא עשתה את כל 104 הכוראוגרפיה. עשינו את זה בשביל האסירים. 4 ב

ק" 5 א'

וזאת היתה המסרה, להוציא אותם לשעה קלה מן החיים האפורים. אבל שוב קרה משהו בלתי צפוי. 001

הצגת אדוּס

אנשי הס.ס. שמעו מזה ודרשו, שנציג את זה גם בפניהם, והם רוצים לבוא עם הילדים והנשים שלהם. ושוב לא היתה לנו ברירה אלא לעשות לפי פקודתם, מה שדרשו, כי אחרת אני וואי לנו. ואז עשינו באי רצון את הדבר. גם זאת היתה חוויה מאוד לא נעימה. קיבלנו הרבה מחיאות-כפיים. נורא נהנו ואנחנו נורא לא נהנינו. למדנו להיות זהירים יותר. יחד עם זאת היה לנו חבל לקפח את האסירים האנשים שם. אבל לא היו גם יותר הזדמנויות לעשות משהו בקהל כל-כך גדול.

עֶרְבֵי שַׁבַּת בַּחֲשָׁאִי

מה שכן עשינו, ערכנו עונג-שבת. זה עשינו כמובן, מאוד בחשאי על המיסות שלנו, כשידענו, שבקרוב כנראה לא יבוא מישהו מן אנשי הס.ס. ואנחנו בינינו, ואולי פעם אחת אם הקאפו או ה"בלוק-אלטסטה" (קשיש הבלוק) באו, ידענו, שהם כביכול לא יראו את זה.

התכנסויות השאלות

021 אנחנו בחנוכה 1943, ז.א. באותה השנה, שבה נכנסנו לאושוויץ, עשינו ממש איזה מין אזכרה, ישבנו ביחד, כל החברות, באמצע הלילה, איזו שעה קלה, לזכרו של אלפרד זליביגר. שנה למותו, עם שירה מאוד, מאוד חרישית, ועם כמה מילים, שדיברנו, ועם זכרונות שהעלינו. אפילו ביום הכיפור קיימנו צום ונפגשנו לאיזה מין מפקד קטן. גם כן באמצע הלילה, בלי שמישהו הרגיש בזה. במשך הזמן למדנו, איך להיות זהירים ועד כמה שאפשר, שלא ירגישו בזה. היה לנו בזה בהחלט מזל. אלה היו תמיד עניינים, שלא מישהו היה תופס אותנו, אז זה היה יכול להיות הסוף, כי התכנסות אסירים היתה אסורה כמו התעסקות בציונות, עשינו דבר עוד הרבה יותר מסוכן:

אני סיפרתי על האישה מן ה.ס.ס., שהיתה כל-כך פרימיטיבית וסיפשה, שהיא עשתה אצלנו שמירה, כאשר עבדנו במשמרת-לילה. היא בדרך-כלל היתה מאוד עיפה. ידענו שהיא תיכנס באמצע הלילה אצלנו. היא בדרך-כלל ישנה איזה חצי-שעה בחדר התפירה. הוא היה קצת מחומם והיא כנראה הרגישה שם טוב. אז היא ישבה על-יד השולחן שליזו תפרנו וישנה.

שמיעת רדיו תוך סכנת נפשות

046 עשינו משהו, שאיננו מבינה עד היום, איך עשינו את זה. על קצה האצבעות, שחיס או שלוש, יצאנו מן החדר, מישהו עמד בחוץ, בכדי לעמוד על המשמר, כי היו עוד אנשי ס.ס. בתוך הבניין. קיווינו, שאף אחד לא יבוא. ירדנו למטה לחדר, שהוא היה החדר של אותו בן-אדם, שהיה על המשמר, כמו עכשיו זאת, שהיתה יושבת וישנה אצלנו. הדלקנו את הרדיו, חיפשנו את ה.ב.ס.י. ושמענו את החדשות. נורא רצינו לשמוע כבר, שהרוסים, האנגלים או האמריקאים יבואו לשחרר אותנו. באמת היינו בני מזל, ולא קרה לנו שום דבר. אף אחד לא תפס אותנו. שמענו באמת את החדשות, אבל גם, שהן לא היו כל-כך מעודדות באותם הזמנים ולא יכולנו לספר הרבה חדשות טובות לאחרים.

056 לפעמים באמת קשה מאוד להבין, מה בעצם היה, אם אנחנו בכלל רוצות לחשוב, מה היה, איננו יודעת, המוטיבציה של אנשי ה.ס.ס., לפי מה פעלו.

ניצוצות של הישגים

ואנחנו יודעים, שהבחורות, שעבדו עם קצינים, אמרו לנו, שהם במשך הזמן יותר ויותר שתי, ובלי בושה אמרו לבחורות שלנו: "אנחנו, לולא השתיה לא היינו יכולים בכלל לסבול, מה שאנחנו צריכים לעשות". היו כמובן אחרים, שעשו את זה כנראה די בתענוג. אצל אחרים היו פתאום איזה ניצוצות של גישה אינושית, שהתפלאנו ממנה. אני זוכרת איזה רגע, שהלכתי עם מישהי, ונפגשנו באחת הקצינות, שהיתה מאוד חריפה וידועה לשמצה. שאלה "אותנו", איפה בעצם הסל עם הכביסה. אני מחכה פה כל הזמן, מדוע בעצם הסל עם הכביסה לא בא ? אמרנו, כן, אנחנו כבר הולכים לקחת אותו. אז היא אמרה, "לא, לא, אתן לא תלכו, אתן קטנות מדי, חלשות מדי. לא אתן לכן ללכת. תחכו, אולי יבוא מישהו אחר." לא בא מישהו אחר, בכל זאת אמרנו, תיראי: לא בא מישהו אחר, אנחנו הולכים לקחת אותו. אז היא אמרה: "לא, לא אתן לכן לבד, אני אלך אתכן." והיא הלכה איתנו, לקחה צד אחד של הסל ונתנה לנו לקחת ביחד את הצד השני. תגובה זו היתה בלתי צפויה מצידה.

תלייה פרמבית של שלוש בחורות

ואני חושבת, שזה היה שבוע אחרי זה, שהיא היתה אחת מן הקצינים, שהיו בראש הצוות, שפקד על תלייה של שלוש בחורות, שתפסו אותן, זה היה אז ענין גדול מאוד. הן ניסו, רצו להתקומם ולברוח, תפסו אותן ותלו אותן בצורה איומה, באמצע החצר, וכולנו הצטרכנו להסתכל על זה. גם זה היה. ולא תמיד היה כל-כך, כפי שזה אולי נשמע מהסיפור שלי. השתדלתי קצת להביא עיניינים יותר הומוריסטיים.

092

חלינו תלויים בחורגו נאשי

למעשה לא שכחנו כל הזמן, שהחיים שלנו היו תלויים בחוס של משי. כל בוקר בעצם שמחנו מאוד, שהיינו עוד בחיים, ולא ידענו, אם בערב עוד נחיה. זה היה תלוי בכל-כך הרבה דברים, וידענו, שאף אחד לא יכול לראות, מה יביא היום הבא ומה תביא אפילו הדקה הבאה.

חודשת השאלות

אמנם, במחנה כזה, מתהלכות שמועות עוד הרבה יותר, מאשר בחברה רגילה. כל פעם היו שמועות על התקרבות רוסים ואמריקאים, ועוד מעט, עוד מעט הם יבואו הנה ! כל פעם שוב סיפרו שהגרמנים נכנעו. למעשה לא הרגשנו מזה וכל פעם שוב הציפיות שלנו התבדו.

112

עברה בינתיים שנה שלמה, חיכינו כל השנה, 1944 למעשה, חיכינו וציפינו ושמענו שמועות. אולי הס.ס הביאו לכמה מן החברים ומן החברות "שלהם" כמה עיתונים, מה שהיה אסור בהחלט. סיפרו על התוכן הלאה. כמובן, שהעיתונות הגרמנית לא אמרה, שלפעמים, משהו לא היה כל-כך ורוד. אז היה הכל עוד טוב עבור הגרמנים, עד כמה שאני זוכרת.

ההתקפה חזקה מהצד ירי, על אדשורדיץ

127 עברנו התקפה אחת מן האוויר, שהיתה מאוד חזקה, היא גרמה לכולנו לשוק רציני. היא היתה מכוונת למרכזת של אושוויץ, ודווקא למבנה שלנו. כנראה שלא היה איכפת לבנות הברית או שלא ידעו מספיק, שיש בתוך המבנה גם הרבה מאוד אסירים, פצצה אחת נפלה כמה מטרים מן המבנה שלנו, שם היה אחר-כך מכתש אחד גדול מאוד. נדמה לי, שאחד או שניים מן האסירים נהרגו, כולנו נשארנו כמובן במיטות שלנו. בין אנשי הס.ס היתה איזו עצבנות עצומה... עצומה אבל עד כמה שאני זוכרת, היתה זאת ההתקפה הגדולה והיחידה מן האוויר. בזמן שהיינו במחנה בכל אופן.

עובדי דורגור

150 היינו יכולים לקבל דואר באופן תאורטי, אבל לא קיבלנו. הודיעו לנו או סיפרו, שאנחנו צריכים לקבל חבילות מן הצלב האדום, אבל לא הגיעו. יכולנו לכתוב גלויות מבירקנאו, נדמה לי, שאלה נשלחו, כי אחרי המלחמה, קיבלתי בחזרה אחת מהן, ששלחתי להורים שלי. גם לשוויצריה, לנתן שכלב שם היה בשבילינו המרכז. הגיעה גלויה שלי. ראיתי אותה אחר-כך ועוד שתיים או שלוש הגיעו לאותם האנשים שדיברנו עליהם, ולמדנו את כחובותיהם בע"פ. אך זה היה רק, כמה שאני זוכרת, בשנת 1943.

158 אחר-כך נתנו כל חודש איזו גלויה עם החותמת של הצלב האדום. יכולנו לכתוב כמה מילים. אני חושבת, שזה אף פעם לא נשלח. זה היה יותר איזה דבר סימבולי, כדי להרגיע את האסירים. לא שמענו אחר-כך, שאי פעם מישהו קיבל משהו מאיתנו. אנחנו אף פעם לא קיבלנו דואר. בינתיים שמענו גם ממחנות אחרים. אסיריהם הועברו דרך מחנה אושוויץ. שול: אולי את זוכרת, שילדי סיריזיאנ-שטדט באו ונשלחו תיכף לחדרי-הגז. זה שמענו מרחוק. לא היינו בטוחים, אך אז כבר היינו מוכנים להאמין בזה. יחד עם זה, אחרי שנה, בסוף 1944, התגברה גם אצלנו ההרגשה, שעוד מעט בכל זאת יהיה באיזו צורה הסוף. מאוד, מאוד ציפינו לרוסים.

הבטחנו לעצמנו הרבה, הרבה מן הרוסים, או שאולי לא יהיה לנו המזל הזה, ויום אחד אנשי ה.ס.ס. לא יכלו יותר לקיים את המחנה ואז יצטרכו לגמור איתנו. לא יכולנו יותר לתאר לנו, שהם יכולים עוד לקיים את המחנה ושנחנו נוכל להתקיים בתוך המחנה עוד הרבה זמן רב יותר.

תחילת היציאה

- 192 עם התחלת שנת 1945 נעשינו כולנו פחות ופחות שקטים. בלילות לא ישנו בשקט, כי תמיד היה מדובר, שבאחד מן הימים נצא. "נצא זה היה אומר, שלא נצא לחופשי, אלא שהגרמנים שוב יוגלו אותנו, כדי שאנו לא ניפול לידיים של הרוסים. ככה זה היה נראה לנו לפי ההגיון. יחד עם זה, היתה בנו הציפיה, אולי בכל זאת הרוסים יצליחו לבוא עוד לפני שהגרמנים יצליחו להוציא אותנו. ושהרוסים יוכלו לשחרר אותנו עוד בתוך המחנה.
- נורא לא היינו רוצים לצאת מאיזה מקום שהכרנו. למדנו בכל זאת באופן מעשי איך להסתדר שם וחשבנו, שזה עוד הכי בטוח. נורא לא רצינו לצאת. 211 באותו הזמן, ידענו או ציפינו, - אינני יודעת איך בדיוק להגדיר את זה. באיזה מקום היינו די בטוחים, ששעת השיחרור כבר לא כל-כך רחוקה ויוציאו אותנו מכאן. כמעט כמו שאז בנויאנדורף, התכווננו אפילו בתוך האפשרויות המצומצמות שהיו לנו, בחדר התפירה תפרנו לנו בחשאי בדים, שנשארנו לנו, אני כבר לא יודעת ממה, כל אחת איזה תיק, שאפשר לשמור שם קצת אוכל. ניסינו לאסוף אוכל מן הבחורות שעבדו בחדרי החולים. נתנו להן מנות אוכל, וקיבלנו מהן כדורים לדרך. מה שהיה לנו חשוב, נגד שלשול ועוד ויסמינים. ויסמינים אז חשבו, שנורא חשובים לדרך.
- 236 בוקר אחד, זה היה ה-18 בינואר 1945, זה התחיל עוד לפני זה, כבר בלילה, אני התעוררתי, כשראיתי ... הרגשתי, שהאחראית על הבלוק יחד עם אחת מנשי ה.ס.ס. נכנסו אצלנו עם פנס כיס ודברו משהו על זה, שכבר בלילה הזה מתחילים להוציא מכמה בלוקים את האסירים להתחלת הסרנספורט. אחר-כך הבנתי, שהם קודם כל הוציאו אותם אנשים, שכבר לא היו עובדים, ז.א. שלא היו בתהליך העבודה, שעוד לא היו מסודרים או שהיו חולים. אלה הוציאו כראשונים. את האחרים השאירו עד כמה שאפשר יותר זמן בעבודה. וזה הזכיר שוב את הימים של היציאה מנויאנדורף. גם אז היו הציפיות והפחד, הכל מעורב ולא ידעו אם יהיה טוב. שוב נורא קווינו, שלכל הפחות אנחנו הבחורות יכולות להישאר ביחד. כבר החלטנו, שנחזיק חזק, חזק אחת את השניה בידיים, שלא יכולות להפריד בינינו. זה כבר הבנו, שחשוב שנשאר ביחד. כי ידענו, שרק אנחנו יכולות לעזור אחת לשניה, ושלא יהיה טוב, אם ניהיה בין אחרים.

277 אנחנו ביום 18 בינואר, בבוקר עוד... היה קר מאוד בחוץ ושלג.
 יצאנו, אני כרגע מנסה לשחזר, מדוע יצאנו? אה, אני כבר יודעת, כבר
 290 לא היינו גרים באמצע השמאבס-גבוידה, הועברנו כחודשיים מקודם לאיזה
 בלוק אחר. הלכנו לעבודה לשמאבס-גבוידה. כי אני רואה אותנו ללכת דרך
 הכביש באושוויץ. כל הזמן, שהיינו גרים בשמאבס-גבוידה, כמובן לא יצאנו
 בכלל החוצה. - הלכנו בחוץ דרך שלג ופגשנו איזה איש זקן, לא אסיר, אלא
 אחד מן האנשים, שעבדו שם, וכבר מרחוק הוא קרא לנו, משהו כמו: "אתם לא
 צריכים לדאוג, עוד מעט הרוסים יבואו" ! וזה נתן לנו איזה תקווה
 עצומה, שעוד מעט באמת כל הסבל שלנו ייגמר. הגענו למקום העבודה וכבר
 באה איזו פקודה, שנחזור שוב מהר לצריף שלנו. חזרנו וידענו,
 שעכשיו בכל זאת כנראה היציאה תקיים. כשהגענו, אמרו, כולם צריכים
 להתייבב לקבל אוכל לכמה ימים, שם התחילה עירבוביה איומה ושוב היינו
 החלשים ולא החזקים, כי שם היו בחורות ונשים הרבה יותר חזקים.
 אני בעצם שכחתי להגיד לפני זה ואולי אני אגיד כאן, היהודים היו רק
 חלק, אמנם חלק גדול, בין האסירים בתוך המחנה. היו שם גם אלה, אחרים,
 שאפשר היה להכירם על פי סימון הצבע עליהם, בכגדים. הצטרכנו ללכת עם
 מגן דוד הצהוב, שהיה מורכב ממשולש אדום וממשולש אחד צהוב ובאמצע היה
 כתוב "יודה". היו אסירים "פוליטיים", גויים, שהיה להם... אני כבר
 לא זוכרת, טוב שאני כבר לא זוכרת, - איזה סימון. אני זוכרת באדום;
 היו הומו-סקסואליים, שהיה להם, נדמה לי ורוד, והיו "ביבל-פודשר",
 חוקרי מקרא מלומדים. זאת היתה גם כן סיבה רצינית מאוד לשים גם אותם
 למחנה-ריכוז. את שואלת, מי הכל היה כלול בין האסירים הפוליטיים?
 אלה היו אנשים, שידעו שהם קומוניסטים, ואלה שהתבטאו באופן רשמי או לא
 רשמי נגד השילטון של היטלר, והיו גם כאלה, שהרגיזו משום מה איזה איש
 ס.ס. עוד בעירם. אלה לא היו קומוניסטים, לא חוקרי מקרא ולא היו
 הומוסקסואלים, תמיד אפשר היה להגיד, שהם "פוליטיים". היו שם אנשי
 מדע, אנשי רוח, פילוסופים גדולים, עיתונאים שכתבו משהו, היו בהחלט
 גם סוציאליסטים טובים מאוד, שהיו אנשים חיוביים מאוד, והיו שם גם
 375 ממש קרימינאליים. שכחתי לספר, לפני זה, זה כמעט קוריוזום, היום כבר
 כמעט אפשר לצחוק על זה. כשהייתי ב"בנין-החולים", כשהתעוררתי מן
 ה"קומה", העילפון והעדרות ההכרה הממושכת, עקב מחלת הטיפוס, שכחתי עם
 שתי נשים, שכמובן לא הכרתי. התחלתי קצת לדבר איתן. התברר, שאחת היתה
 שם, כי היתה "פרוסטיטואירסה" פרוצה, הכניסו אותה לשם, והשניה היתה
 מבחינה מקצועית "גונבת אופניים".

שול.: כמקצוע? אורה: כן, כמקצוע.

שול: היית בחברה "טובה".

אורה: בהחלט. הן היו די נחמדות. זאגו לי, עד כמה שהיה שם אפשר לדאוג. הייתי בין שתי אלו, והן היו די ככה קולופים, שתיהן, זה היה די מצחיק. ועכשיו, כל אלה עם הצדדים הלא טובים, וביניהן גם יהודיות, לא היו 399 כל-כך עדינות. כשהתחילו לחלק את המנות האחרונות, הצידה לדרך, זה היה קרב ממשי, אני זוכרת, שאחת מיפסה על השניה, אחת תפסה איזה בקבוק וזרקה אותו על השניה, יצאה לה עין. זה היה כל-כך גרוע, שבסוף החלטנו, שאיננו יכולים לעמוד בזה. מושהי מאיתנו תפסה קצת לחם והחלטנו שנסתפק בזה, איננו יכולות אחרת, קצת לחם, והיו לנו הכדורים של הויסמינים והיה לנו קצת סוכר, איזו מתנה ממישהו, אני כבר לא זוכרת.

היציאה

עמדנו בשורה, חיכינו יפה מאוד, אנשי הס.ס, היו מאוד עצבניים. הכרנו אותם עכשיו בכל מיני מצבים. הרגשנו, שהם היו מאוד, מאוד לא שקטים ובטוחים. כנראה, שגם אצלם כבר הפקודות לא היו כל-כך תקינות, ולא היה כל-כך מסודר, כמו שהם היו רגילים. כנראה שכל אחד היה די עצמאי. בכל אופן, הם מאוד השתדלו שהיציאה תתבצע בצורה מסודרת. 440

הם סידרו אותנו בשורות של חמש, ושוב החברות שלנו היו ביחד, 509

ק' 5 א'

ק' 5 ב'

היינו, אם אני זוכרת נכון, שלוש שורות של חמש, סה"כ 15 בחורות, שהלכנו ביחד, שורה אחרי שורה. התחלנו ללכת באותה התהלוכה, שאחר-כך החפרסמה תחת השם "תהלוכת המוות", צעדת המוות, היציאה מאושוויץ דרך כל גרמניה. אני עוד אספר יותר במפורט על זה. עכשיו, אולי אגיד רק עוד ... אנחנו, וזה שוב רגע בלתי נשכח ... 004

עכשיו יצאנו בכיוון הפוך דרך השער, ששם היו כתובות כתובות המילים המפורסמות: "עבודה משחררת". 009

גורמי ההשקדה שלנו

ואם היום אני רוצה לתת לעצמי דין-וחשבון או מישהו שואל אותי וכמובן שאלו, איך הצלחתם לצאת בחיים מן המחנה, מחנה הריכוז, מחנה-השמדה, איך הצלחת לצאת משם, אני אולי יכולה להגיד ככה: נדמה לי, שהדבר מכוסס על שלושה גורמים עיקריים: הראשון, אני חושבת, החזק ביותר, הוא הגיבוי ההדדי שנתנה לנו החברה, בכל צירוף שהיינו, בכל אופן היינו בתוך החברה שלנו. תמיד היינו אחד בשביל האחרים, והרגשנו שהאחרים בשבילנו. גם אם לא תמיד היינו כולנו ביחד, הרגשנו תמיד, ששייכות ביחד וגם היינו תמיד, אף פעם לא לגמרי לבד. אלא לכל הפחות שתיים, שלוש ארבע או חמש ביחד. זה מאוד, מאוד עזר, באופן מעשי ובהחלט גם באופן נפשי. זה נתן לנו הרבה כוח, ונוסף לזה, אצלי גם שיחקה הרבה הרגשת האחיות, שאני מוכרחה לעשות את הכל, בכדי להגיע לאיזה מקום שהוא, שממנו אני יכולה לראות, מי נשאר בחיים ושוב לנסות לאסוף את החברה, ואם אפשר לעזור להם להגיע ל"ארץ". הגורם השני: זאת היתה בהחלט התקווה, והציפיה, - שאי-אפשר היה לזעזע אותן, שיום אחד יהיה טוב, ונגיע לארץ, שצריכים להיות שם. זה התבטא בכל מסיבה קטנה, בכל עונג שבת, ביום כיפור, אינני יודעת, בהבטחות, שבטאנו אותן בסימבולים, ששמרנו עליהם בשבע עיניים, בדגל, שאני הלאה, חתיכת הדגל, הלאה סחבתי איתי. והגורם השלישי: שאולי יותר מורכב, הייתי אומרת: כוח מסויים של אישיות, ששייך לזה ותגובות מותאמות ומהירות, לפעמים בהחלט נחוצות, גם מזל. אני חושבת שזהו.

051 שול: שלום לך אורה. היום אנחנו יושבים בישיבתנו הרביעית, ביום אביב יפה, בין ט"ו בשבט לפורים והתאריך הוא 25 בפברואר 1977. רציתי בהמשך לשאול אותך, איך וכיצד צפים הזכרונות ואיך את מסוגלת לצרף את הדברים, שהם כה רחוקים כבר מן היום הנוכחי. אורה: זאת שאלה, כמובן במקום, אבל לא כל-כך בקלות אפשר לענות עליה.

העלאת הלבדות

068 אנסה ... חלק מן הדברים עלו בהחלט בזמן שהתחלתי לדבר ולפני זה לא היו לי ברורים לגמרי, שהייתי יכולה להזכיר אותם. לפעמים עלו אצלי בזיכרון דברים בזמן ובדרך של אסוסציה, כשהתחלתי לדבר. חלקם היו דברים די ברורים, כי אלה היו דברים, שמדי פעם סיפרתי וגם היו דברים, שלגמרי בהתחלה סיפרתי. אלה היו דברים, שהיו נרשמים בספר הזכרונות שלי, בצורה מצומצמת אמנם, שהופיע פעם. הרגשנו אותו גם לכל החברים, עקיבא לוינסקי דאג לזה. הוא כתוב בשפה הגרמנית.

077 עקיבא רצה את החוברת הזו של זכרונותי למעשה, כדי להראות לתנועות הנוער בארצות דוברות גרמנית: גרמניה, שוויצריה ואוסטריה, איך היתה תנועת-הנוער שלנו מאז, עמדה באותם הלחצים החיצוניים ואיך השארית נסתה להתגבר על אותן הבעיות, שהיו לנו מכחוך באופן מיוחד, אך גם מכפנים. הוא הציע לי להשתמש באותם הזכרונות שרשמתי, כעין יומן, באותם הרגעים שהיו הראשונים, שהייתי שוב במקום בטוח ובנחת, אחרי שהגעתי לשוויצריה. רשמתי אותם ב-1945 בקיץ. זה היה באופן יחסי מרי מאוד. זה אותו חלק, שמספר על החיים של החברה עד ליציאה מנויאנדורף. במחנה לא רשמתי שום-דבר. אף פעם לא העליתי דברים על הנייר, חוץ משיר אחד קטן.

שול.: מה הסיבה לדעתך, שזה כך ?
 אורה: ברור לגמרי. שאלו אותי הרבה פעמים וביקשו ממני לעשות את זה, ואמרתי לכל אחד ולעצמי, אפשר לעשות את זה בצורת רומן, ולא רציתי לעשות את זה. יש מספיק רומנים מסביב לנושא הזה. ולו הייתי רוצה לעשות את זה בצורה דוקומנטארית, היה לי אסור להשמיט דברים, שהצמרכו לשפוך גם אור לא כל-כך חיובי על חלק מהאובלוסיה שלנו, על יהודים אחרים, שהיו ביחד איתנו, ולפעמים, אפילו גם עלינו. נדמה לי, וגם זה אמרתי לכל אחד ששאל אותי, שאסור להרשות לעצמנו, גם לעצמי ולכל אחד אחר, לשפוט אחרים, בזמן שהיו במצב שכל צעד היה יכול להביא להתלססה על חיים ומוות. היה זה בלתי אפשרי לשפוט על-פי אותם קני-המידה, שאנו רגילים בחיים הרגילים.

117 זה בלתי אפשרי. בגלל זה, גם אף פעם לא הייתי מוכנה להיות עידה במשפטים, שהציעו לי. אמרתי, שאין לי זכות מוסרית לתת עידות, שיכולה להשפיע על משהו בנוגע ליהודים, שסרחו לשם.

124 אני עומדת בזה עד היום.

שול.: סליחה, רגע - במשפטים נגד נאצים ? או לבדיקת מצב לגבי יהודים, אז ?
 אורה: גם לגבי נאצים - וגם - נגד "הקאפוז", בשני המקרים לא אוכל ולא ארצה להעיד היום. למרות שהוזמנתי בארץ להעיד נגד קאפוז בניסיון לעמידם עתה למשפט.

נגד ה"קאפוז" (שומרי מחנות הריכוז יהודיים, אשר מונו ע"י הנאצים שהפכו למכשיר בידיהם. שול.) נגד הקאפוז העלו בהחלט טענות כבדות מאוד, ... אך עמדתי בסרובי.)

מלקוד התמיכה לזכרונותי

- 129 יש עוד מקור אחד, שממנו קיבלתי תמיכה בזכרונותי. ספרון קטן, אשר כבר הראיתיו לך. הספרון אשר עשוי מנייר פשוט מאוד. שני דפים מחוברים יחד, כך שהצד החלק עדיין - הוא בחוץ. זה היה סופס של רישום העבודה של הגרמנים, - מסודרים כמו תמיד, - ובחוץ העטיפה של מחברת רגילה. קיבלתי את זה כספר מחובר בחוטים מאחת חברותנו, נדמה לי, שהיא נתנה לי אותו כמתנה בחג החנוכה האחרון שלנו באושוויץ. היא בעצמה היתה בתזמורת. ושם היתה להם אפשרות אפילו להשיג עפרון ונייר. לנו היו עטים. קיבלנו אותם מן החברות, אשר עבדו אצל הקצינים כפקידות. היא קיבלה את דפי הנייר בוודאי מהמקורות שלה, ורשמה לי שם את השיר של ריינר-מריה רילקה, אינני יודעת איך התרגום בעברית נקרא. אם אני מתרגמת חופשית, זהו "השיר על אהבה ומוות של קונרס כריסטוף רילקה". השיר היה אהוב ביותר על תנועות הנוער בגרמניה, וגם על התנועה שלנו. אני זוכרת, שציטטתי מזה דפים שלמים בע"פ בלילות, שבהם ישבנו ועבדנו בחדר-התפירה. היא כנראה מצאה באיזה מקום שהו את הספרון והעתיקה את השיר עבורי, כי ידעה, שאני אורבת את זה מאוד. קיבלתי את זה כתוב רק בצד אחד, ואחרי זה מילאתי את הצד השני עם כל מיני זכרונות.
- 157 רשמתי אותם השירים, שאני או אחרים חיברו, בכדי לא לשכוח אותם. אחר-כך הוספתי שם את התאריכים השונים, שהיו חשובים בשבילנו, ז.א.: התאריכים של היציאה מנויאן-דורף עד להגיענו לאושוויץ, ואחר-כך מן היציאה מאושוויץ, התחנות השונות אשר עברנו. וכמובן, שכלי העזרה הזאת לא הייתי יכולה היום לשחזר את הכל עד כדי-כך.
- 168 שול: איך הצלחת לשמור על הספרון בזמן החיפושים הקפדניים של הגרמנים
- 169 לגבי כל רכוש ואפילו הזעיר ביותר.
- אורה: זה אני כבר לא זוכרת. כי זה לא יכולתי להסתיר כמו את הקסע הנקרע מן הדגל בכל מיני מקומות על גופי ובתוך גופי. אני כבר לא יודעת, איך עשיתי את זה, ואיך הצלחתי לשמור על הספרון. אך עובדה, שהוא קיים, אמנם כבר בצורה מאוד לא תקינה. כנראה שלקראת הסוף כבר לא בדקו אותנו כל-כך. ואני רואה שהכתב מתחיל להיות ממושמש לגמרי. היום, לקראת שיחתנו, ניסיתי עוד פעם להוציא את התאריכים, בכדי שיהיה לי יותר ברור, ומבינה שאני צריכה להעביר את זה. אני רואה, שיש כמה ציורים שאותם ציירתי, כשהיינו כבר בדרך וכשלא היה לנו מה לעשות. היה זמן פנוי, שיכולנו לבלות בצורה יותר חופשית, דברים, שאולי אחר-כך אסביר אותם.

188 שול.: תסליחי לי רגע, דיברת על רגעי תושיה, שהיתה נחוצה במצבים מאוד קשים ומסובכים, אולי גם פה ההחבאה של המחברת הזאת היתה קשורה בתושיה כזאת, שמתפתחת בתנאים המיוחדים, הקשים האלה.

אורה: אני כמעט בטוחה בזה.

שול.: אולי בהזדמנות זאת ובהמשך תספרי על רגעים של תושיה כזאת, שאת זוכרת אותה עוד כיום, שלמעשה שם עמד לך הכח להתגבר על סכנות גדולות.

196 אולי טוב, שאת שואלת על כך. לפעמים חשבתי על זה. בתוך המחנה באושוויץ, ה"תושיה" היתה נחוצה במיוחד בימים הראשונים, כשהיינו בבירקנאו, זה היה למעשה מקום של השמדה. כאשר כבר עבדנו במקום עבודה קבועה בשכיל ה.ס.ס. היינו מוגנים באופן יחסי, כי היו מעוניינים לשמור על כוח העבודה שלנו. אחרי שהגעתי אל הנס הזה, אשר כבר סיפרתי עליו, עם הרופאה, אשר העבירה אותי לעבודה בחדר התפירה, אחרי שכבר היינו מסודרים שם, הייתי מוגנת באופן יחסי. אחר-כך התושיה היתה נחוצה יותר פנימה לגבי החברה שלנו. כבר לא הצטרכנו להגיב באופן מידי וספונמני ברגעי סכנה מגיחים, לא צפויים מראש.

צד עלי דוד השאלירה על הנאוראל

אלא הצטרכנו בעיקר לשמור על המוראל, לא להיכנס לאיזה מצב של יאוש, ואיזה חוסר אונים, שבו אנחנו אומרים לעצמינו, שכבר לא איכפת לנו. גם החברות ניסו - והשתדלתי מאוד לעזור להן - לשמור ולעודד בהן כל הזמן את הכוח הפנימי, את העירנות הפנימית לגבי מטרותנו; שיהיה איכפת לנו, שלא נגלוש למצב, שכבר שום דבר לא יהיה לנו חשוב.

266 ראינו, שזה היה תמיד המצב הראשון, שממנו "נאספו" האנשים והועברו להשמדה. אלה נעלמו ... נהרגו, הושמדו ...

לנו היה כל הזמן כושר גופני, מאוד שמרנו על זה, על הניקיון הגופני, אפילו בתנאים הקשים ביותר, המקלחת היום-יומית בתנאים הקשים ביותר.

שול.: איך התנהלה שם מקלחת, כשהמים היו בהגבלה?

אורה: כשכבר עבדנו במכבסה ובבית של ה.ס.ס. זה היה כבר מסודר, אך שם הצטרכנו כל הזמן לשמור למשל, שלא יתפסו עלינו כינים. אחרי שלא היה לנו שיער אז, כיני השיער לא היו כל כך מסוכנים כמו כיני הבגדים. כי זה אמר: סיפוס! העברת מחלת הסיפוס התקיימה באמצעות הכינים, שהתישבו בבגדים והסיפוס גם נגרס ע"י אוכל לא כל-כך נקי. המקום, שאליו הגענו, היה מסודר למדי, אך כל ערב, בדקנו את כל הבגדים שלנו, ולא היו לנו הרבה. על סמך שהיינו שם ליד המכבסה, יכולנו לכבס ולפעמים ולהחליף בגד, משני ספים, שהיו לנו, לאחד יותר נקי או יותר שלם ולא קרוע.

השתדלנו להיראות מסודרים, ידענו שזה בכל זאת עושה רושם טוב, זה יותר נאה גם בשבילנו, וזה שומר גם על המוראל, ההשגחה על הצד החיוני. גם נפשית שמרנו על עצמנו וזאת ע"י שמירה על אידיאלים. אני שוב משתמשת במילה הזאת, בכדי לתפוס את הכל במכה אחת. השתדלתי מאוד, להוציא את החברות מהיום האפור. סיפרתי את זה כבר - כשהבאתי להם משהו מן התרבות הכללית, שהיה ידוע לי, ע"י סיפורים, ע"י אגדות, ע"י המחזות, שעשינו ביחד וכך הלאה והלאה.

שול: מה היה הפרש הגיל בינך לעומת אותן החברות המוזכרות על ידיך ?

אורה: נניח, אני חושבת, שהייתי בין חמש עד עשר שנים יותר מבוגרת מהן.

בכל זאת, לי הייתה השכלה גמורה ולהן לא. קיבלתי את החינוך עוד מן הבית, והן כבר לא קבלוהו.

שול: היות שם המסחר, או אפשר להגיד הציר המרכז את החברה הקטנה הזאת של הבנות, אשר נותרו יחדיו בתוך המחנה.

אורה: כן, ... אפשר להגיד ככה אולי ... מאלה, שנשארו יחד באותם מקומות

294 עבודה והצטרפו לזה באמת עוד כמה, שלא השתייכו לחברה זו.

לפעמים קורה לי, שמישהו אומר לי: "אבל אני מכיר אותך" ... ואני בכלל לא יודעת מי זה. "אבל אנחנו היינו ביחד שם" ואני לא יודעת מי זה. לשמחתנו חלק יחסי גדול הגיע לארץ והיום חי בה. ז.א. הוא הגיע לארץ לפני 30 או 40 שנה.

שול: האם האחרים הרגישו בכנס, אסירי המחנה, האם הם הרגישו בכוח הפנימי שלכם, של הקבוצה הזאת ?

אורה: כן, אני חושבת שכן, כי הם לפעמים שאלו, מתי יש לנו "עונג-שבת" והם רצו להצטרף. אבל אלה היו מועטים, מאוד מעוניינים. כשהגענו, הרוב כבר היה במקומות העבודה, הם היו שייכים לשכבה העליונה ולא היו זקוקים לזה והיו לוחמים את מלחמתם, כל אחת בשבילה, בשביל החברות או הקרובות שלה. ואלה, שהיתה להם אפשרות להגיע לקצת יותר לחם או לסיגריות ולעשות עם זה חליפין, זה היה חשוב מאוד או שעבדו כפקידות או כאחיות, מה שהיה גם כן חשוב מאוד חלק קטן מאוד, שבאמת עד אז לא היה להם שום דבר וחופשו איזה מרכז, שהם יכולים להצטרף אליו, הם באו אלינו, אבל אלה היו מועטים.

327 שול: האחרים היו כבר במצב של יאוש, של אי-יכולת ?

אורה: כן, זה היה כבר מעבר לזה. אני צריכה להודות, שלא השתדלנו לאסוף עוד, כי לא יכולנו. היה לנו בהחלט מספיק עם כל הכוח לשמור על עצמנו והשתדלנו נורא לשמור על הקשר עם הבנים. קיבלנו די הרבה "מכות" ע"י זה, שקיבלנו מידי פעם, שוב ושוב הודעה, שמישהו נפטר, שמישהו נהרג, שקרה אסון בזמן העבודה. כבר היה מספיק, שהצטרבנו להתגבר על זה, ככה, שלא היה לנו עוד כוח לעזור לאחרים.

יכול להיות, שמישהו אחר אולי היה יכול לעשות את זה, דיברו לפעמים על כמה גיבורים, שעשו את זה, אבל לנו גם לא היה עד כדי כל מעמד רשמי שם. היינו סתם עובדות, לא היינו בשכבה העליונה.

שול: שכבה עליונה בין האסירות ?

אורה: כן, אלו היו "הקאפוז" ואלו עם תפקיד בכיר כביכול ואנחנו היינו סתם פועלות.

מקור הכות הפנימי

356 שול: סליחה, שהפסקתי אותך, רציתי, שיצטייר לי גם היחס שלך אל היותר צעירות. ואני מתחילה להבין, שהמסען התרבותי שלך יחד עם היתרון של הבגרות הנוספת והכוח הפנימי שלך היו לעזר, לך ולקבוצה המצומצמת של בנות התנועה.

אורה: אני חושבת שכן, ואני צריכה אולי להגיד במקום זה, גם מאוד עזר לי, עד כמה שזה מוזר, החינוך הפרוסי, שקיבלתי, "חינוך פרוסי" במרכאות. שול: את פה מזכירה את החינוך הפרוסי כזכר חיובי. במה את רואה את החיוב באותו חינוך ?

אורה: אני חושבת ככה, שהיה מאוד חשוב, ולמדתי מילדותי הרבה מאוד, שלא צריכים להתפנק, שצריכים ללמוד להתגבר, שאסור לחיות יותר מדי על-פי אמוציות, אלא צריכים לשקול ולקבל האחריות. אני חושבת שאותם הנתונים, אותן התכונות, שהורי השתדלו ע"י הדוגמא שלהם וע"י האווירה בבית להעביר גם אלי, ... כאילו שהם ידעו בשביל מה אני אצטרך את זה, אלה היו מאוד, מאוד לעזרה בשבילי באותן השנים.

נדמה לי, שאת הסיפור הפסקנו באותו הרגע, שבו יצאנו מן השער של

397

אושוויץ. ראיתי את זה כמין פרק שנגמר ופרק חדש שהתחיל.

שאלנו את עצמנו, מדוע הגרמנים בעצם מוציאים אותנו מן המחנה עם כל-כך הרבה בעיות, הכרוכות בזה ? אני רק יכולה להגיד, שאף אחד לא אמר לנו, אבל בינינו חיכינו כל הזמן לאותו הרגע, והיה לנו ברור שזה יקרה, אינני יודעת משום מה. אולי בכל זאת מהערות, שאולי הפקידות הביאו לנו מהקצינים. ככה בדרך כלל הגיעו ההשערות אלינו וה"קאפוז" של הפוליטיים היו בדרך כלל הכי טובים בתוך העניינים. סיפרו לנו דרך הבחורים שלנו, שלא רצו, שניפול לתוך הידיים של הרוסים. ידענו יותר מדי דברים לא חיוביים על הגרמנים ומה שהיה נעשה על ידיהם.

יצאנו עם הרגשה מאוד לא טובה. ידענו שהיינו בתוך המחנה במקום יחסית מאוד בטוח, באיזה הגנה מסוימת ע"י העבודה שלנו. עתה יצאנו לגמרי שוב לבלתי ידוע. חוץ מזה, זה היה חורף קר ביותר.

442

סוף היו לנו כל הזמן שלג וקרח. זה היה בודאי כ- 5 - 7 מעלות.

002 הבגדים שהיו לנו, זה היה, אם אני זוכרת נכון, איזה מין חזיה של, אני כבר לא יודעת מאיין היתה לנו, משהו מן כותנה, מאותו הבד איזה מין גופיה ומין תחתונים מאוד גסים. זאת היתה התלבושת לאסירים, שקיבלנו תיכף בהתחלה, רק שמרנו, שזה ישאר נקי, על סמך זה, שיכולנו בעצמנו לכבס את זה. החברות שלנו במכבסה כיבסו את זה בשבילנו, ודאגנו, שלכל אחת מאיתנו יהיו שניים מכל דבר. וזה לבשנו, כשידענו, שאנחנו עומדים לצאת, אחד מעל השני.

שול.: ומה היה הבגד העליון ?

אורה: הבגד העליון היה גם כן מכותנה, זאת היתה שמלה ארוכה מעל הברכיים כמובן, עם שרוול ארוך אני חושבת, עם פסים כחול-לבן, והמילה "יודה" היתה כתובה. עוד השגנו ולקחנו ברגע האחרון מתוך המכבסה - גנבנו... כל אחת איזו שהיא חתיכה של שמיכה, שבסח לא היתה מצמר, אני לא יודעת מה זה היה, משהו זק אבל קצת יותר חם, שקשרנו לנו מעל הבטן. קיווינו, שלא יגלו את זה. גרביים היו לנו. לקחנו, כל אחת, גרביים מן הס.ס. פרמנו משם את הסימון של הס.ס. זה כבר לפני כן סידרנו, לנו ולחברות, שלא היו באותו מקום העבודה, ונעליים... סיפרתי, שכבתחלה השאירו לכל אחת את הנעליים שלו, אבל אלה כבר מזמן לא היו עוד קיימות. עכשיו היו לנו, אני חושבת, נעלי עץ והיה לנו מאוד חשוב, שבכל זאת נוכל ללכת בהן. איך הלכנו בהן, אינני יודעת. אלה היו נעלי עץ - חצי גבוהות, עם בד למעלה ועץ למטה, אם אני זוכרת נכון, די גדולות יכול להיות, שבתוכן שמנו עוד כמה סמרטוטים, שזה יחזיק יותר טוב. והיה לכל אחת תיק מן התיקים שתפרנו לנו עם איזה רכוך, כדי

033

לקשור אותם מסביב לצואר. בתיקים שמנו את האוכל האחרון, שהיה לנו, חתיכת לחם וזהו.

על הראש היו לנו גם כן איזו מספחת שהיא מאותו הבד הגס כמו השמלות שלנו. הצטרכנו ללבוש כל הזמן איזו מספחת כזאת.

שול.: איך אדם יכול לעמוד בתלבושת כזאת בקור הזה, שהיה שם ?

אורה: זה באמת מצחיק מאוד... אני לא זוכרת, שהרגשנו, שזה היה כל כך קר.

042 שול.: זה אחד הדברים המפליאים, לעמוד בקור הזה העצום, אפילו בלי מעיל

פשוט ביותר.

אורה: אני חושבת עכשיו, שבאמת קודם כל התרגלנו לזה במשך הזמן. זה היה כבר

החורף... 1943... 44... 45... החורף השלישי כביכול.

באנו באפריל 43 לשם, ואז זה היה עוד די קריר בסביבות אלו. זה היה

בכל זאת בצפון ויכול להיות שהתרגלנו. היונו חיים בתנאים כאלה.

אני חושבת, שמקום העבודה שלנו היה עם איזהשהו חימום, אבל בסח לא

צריך המיסות והשמיכות שלנו היו מאוד דלות... אני לא יודעת... אני

פשוט לא יודעת וגם לא הרגשנו את זה כל-כך.

הוצאת השדרות

כשיצאנו, היה לנו דבר אחד חשוב, לא הבגדים ולא דבר אחר, אלא רק שנשאר ביחד טוב, עם השורות של החמישיות שלנו. היינו, כך נדמה לי, שלוש שורות של חמש חברות, שלהן הצטרפו הבחורות האחרות, שהיו ממאלה מוצמדות אלינו, והיה לנו נורא חשוב להשאר ביחד. ונדמה לי, שזאת היתה ההזדמנות השניה, שקיבלתי ספירת-לחי מאחת מנשי ה.ס.ס., כי ראיתי, שמשום מה יצאתי מן השורה. עמדתי לגמרי לבד, בלי מישהי מן החברות שלי שכבר התחילו ללכת. אני לא יודעת, איך זה קרה. הייתי אומללה נורא, כי היה נדמה לי, כאילו אבדתי את כל הכוח של תמיכה, והם גם איבדו אותי, אז זה שהיו בשבילי שני צדדים רעים מאוד. התחלתי לבכות ובאה אחת מנשי ה.ס.ס., שהיו גם כן מעוצבנות, אבל זה לא היה משהו מיוחד. היא ראתה אותי, שעמדתי שם לבד, ואמרה לי: מה את עושה כאן בלי החמישיות שלך? נתנה לי ספירה אחת מכל צד לפניים, זה בכלל לא עשה רושם. זה היה בפעם השניה. אני כבר לא זוכרת, באיזו הזדמנות היתה הפעם הראשונה. ו... שולמית, אלה היו דברים, שבכלל לא השפיעו עלי, ואני חושבת, גם לא על החברות, כי בשבילנו האנשים האלה פשוט לא היו קיימים בצורה כזאת, ולא היתה בכך אפילו השפלה, שום דבר לא, כאילו עברת ליד איזה עץ וקיבלת ממנו שריסות, זה כאב אולי, אך זה היה הכל.

התחנות לרציחתם בני-אדם

שול: ההתייחסות שלכם אל הזוועות שלהם ואליהם, לא היתה התייחסות כמו אל בני-אדם, אלא כמו אל מפלצות, שאין צורך להתיחס אליהם בצורה אנושית מצידכם.

אורה: בדיוק, ויכול להיות, אולי זה גם מסביר... כי לפעמים אמרו לי, שלא מרגישים אצלי דבר זה אם אני מספרת וגם בדברים, שכתבתי (בגרמנית ב - 1970, שול).

082 לא מרגישים בכלל שנאה. בכלל לא היה כדאי לי.

שול: זה אחד הדברים, שאני כל-כך מתרשמת מהם בזמן השיחה.

אורה: יכול להיות, שזה ההסבר. התנגדות יש לי עד היום, התנגדות חזקה מאוד

נגד כמה דברים. אני למשל לא הייתי מוכנה אפילו לדרוך על אדמת

גרמניה, בשנים שלפעם הראשונה אחרי הרבה שנים יכולנו לנסוע

לחוץ-לארץ. זה לא! אבל לא שנאתי אותם. לא היו שווים אפילו, שישנאו

אותם. כנראה שגם זה היה איזה מנגנון של הגנה, להיות מעל הדברים. 082

שול: אז, איך בכל זאת הגעת שוב אל שורות החמישיות שלך ?

עוד נס

אורה: זה היה שוב אחד הניסים, שבלי זה גם הייתי אבודה. היא לקחה אותי בכעס: "עכשיו תחפשי איפה יש חור", לקחה אותי ביד והעמידה אותי בדיוק על-יד החברה שלי. זה היה באמת שוב נס, כולנו כמעט בכינו מרוב שמחה, ששוב היינו ביחד, ובאותו הרגע - זה היה כבר מחוץ לשער - נתנו את הפקודה: קדימה ! והצעדה התחילה להתנועע, ואני שומעת עד היום את המילים שאנשי ה.ס.ס. העבירו זה לזה:

Der Transport laeuft - ההצעדה זזה !

הלכנו בשורות של חמישה בקבוצות של מאה. היה בראש כל קבוצה איש ס.ס. על אופניים עם כלב ואחרי כל קבוצה של מאה היה איש ס.ס. בין זה לבין זה ... הנשים, וככה הלכנו.

105 שול: על יד איזה עיר גדולה של היום נמצאת אושוויץ ? בפולין.

אורה: זה בפולין, לא כל-כך רחוק מברסלאו

ההודרים לצחור בהשודרה לעכשיו

זה ככה .. היום ניסיתי לרשום לי, בכל זאת ... כשאת אמרת לפני זה, איך זה היה עם הקור לפני זה, בהפסקת הצהריים ישבתי בשמש על המרפסת שלי, וזה היה כל-כך חם והיה ירק והיו ציפורים, וניסיתי לשחזר כאן את התאריכים וזה עכשיו כמעט 32 שנה (בעת הראיון ב1977) הלכנו, הלכנו יום ולילה, וכמה שעות ישנו תמיד על השלג, בלי כיסוי, ולו מישהו היה מספר לי, אז, שאחרי 32 שנה, וגם יותר מוקדם, אשב בכסא נוח, על המרפסת, על-יד הבית של משפחתי, בתוך הגינה שלנו עם בגדים נקיים, מסודרים, ובכלל, יש לי הכל מה שכעס רוצים, הייתי מאושרת, זה חלום, לא יכול להיות. זה ככה דרך אגב, פתאום צץ לי - יצאנו, כבר אמרתי זאת, ב-18. בינואר 1945, והיינו 7 ימים קודם-כל בדרך, עד שהגענו לרבנס-בריק, השם גם מדבר על עצמו, אך לא אפרט, כי אני רוצה לספר על הדרך.

132 אני חושבת, ששבעת הימים האלה הם כמעט הדבר הגרוע ביותר בתוך הזמן, שעבר עלינו.

צעדת המרד

אם קוראים את זה "צעדת המרות", זה בהחלט לא מוגזם. כי כל אחד שלא היה יכול להשאר בשורה שלו, ומשום מה, קצת נשאר אחורנית, נהרג ע"י ס.ס. שמענו בדרך-כלל את היריות, ונורא-נורא השתדלנו לא להישאר אחורנית בתוך התהלוכה הזאת. כמובן שביום הראשון עוד איכשהו הלכנו, וזה היה מיום ליום יותר קשה. נדמה לי, שהלכנו שלושה ימים. הלכנו במשך היום והלילה ורק לקראת בוקר, נדמה לי, ככה בערך בין 3.00 עד 5.00 או 6.00, כשלוש שעות, אמרו לנו, שמוחר לנו לנוח. ואז, כמו שהיינו עייפות עד מוות, פשוט התישבנו בקצה הדרך ונרדמנו. בבוקר שוב העירו אותנו: יאללה, ללכת הלאה. הם אמרו "בעוד רבע שעה ללכת" בדרך כלל ואז מהיום הראשון, ידענו שלא תיכף צריכים ללכת. עשינו לנו להרגל, שלוש השורות שלנו, תמיד ישבנו ביחד, מאוד קרובות אחת לשניה, שקודם-כל הלכנו קצת הצידה, והתרחצנו בשלג מלמעלה למטה, בכדי להיות נקיים.

שול: הורדתם בקור הזה את כל הבגדים? והייתן ערומות?

אורה: היינו ערומות, התרחצנו בשלג, אנשי הס.ס. הסתכלו, בכלל לא היה איכפת לנו, כי חשוב היה לנו להיות נקיות ולשמור על זה. זה היה באיזה מובן, גם כן שמירה על המוראל. זה עשינו כל בוקר. ואחת הזכירה לשניה, ואם אחת לא רצתה, האחרים סחבו אותה.

זאת היחה הרחצה בזמן ההליכה. את הלחם המועט שהיה לנו, עוד פעם חילקנו בינינו. מה שהיה לנו עוד, זה היה מספיק לשלושה ימים, משהו כזה, אחר-כך נשארנו בלי אוכל. התחלנו לאכול שלג, באמת כל הזמן רק אכלנו שלג. אני לא מבינה היום, איך זה היה אפשרי. אני לא זוכרת שהיינו רעבים, לא זוכרת שהיה לנו כאב-בסן. לא היתה לי אפילו נזלת. אני לא יודעת, איך זה היה אפשרי.

משם יש גם בזכרון התמונות האיומות ביותר, שאני זוכרת. נדמה לי שזאת היחה הפעם שהרגשתי הכי חזק את הקרבה, או את האפשרות, שכנראה עכשיו בכל זאת הקץ בא. בבוקר, ביום השלישי, הם אמרו שכולם יכולים לנוח עוד רגע והביאו אותנו לאיזה מין מכתש גדול. היו שם, אני חושבת כל הנשים. העמידו את כל אנשי הס.ס. עם... זה לא היו תותחים, אבל מכוונות ירייה ועם כלי היריה מסביב במעגל חיצוני, אנתנו באמצע ואמרו לנו: לנוח! אז הייתי בסוחה, שהם יורידו אותנו כולנו, יירו ככולן.

למעשה, אני חושבת, כולנו חיכינו לזה. את התמונה הזאת, שהיינו עם עליית השמש בתוך המכתש הזה, אני רואה עד היום. משום מה, לא קרה שום דבר. הם אמרו לנו לנוח! ואחרי שעה, שעה וחצי, אמרו לנו שוב להסתדר בחמישיות וללכת הלאה. יכול להיות, שחיכו לאיזו פקודה.

182
186

אחר-כך, הרבה יותר מאוחר שמענו, שהיתה כבר בימים האלה, בינואר, התחלת פברואר 1945, עירבוביה כזאת בגרמניה, שאף אחד כבר לא ידע בדיוק, מה לעשות, וגם לא ידעו בדיוק מה לעשות איתנו. אחר-כך זה היה ברור לנו, היינו בדיוק בין שני החזיתות, בין החזית האמריקאית ובין החזית הרוסית, והם הגרמנים, ניסו כנראה לעשות איזה תרגיל איתנו. לא רצו, שנגיע לחזית הרוסית ולא לחזית האמריקאית. וחיכו להוראות, לאן להביא אותנו או... להשמיד אותנו, עד כמה שאפשר. כנראה שלא באו הוראות והם איבדו את הראש לגמרי. בינתיים נשארו עוד אנשי המשמר שלנו. זה היה בשלב יותר מאוחר, שהם נעשו פחות ופחות.

219 שול: רגע, אנשי המשמר, מה קרה להם? הם ליוו אתכם כל הזמן וישנו גם כן רק שלוש שעות?

אורה: כן... אני לא יודעת, אבל כל פעם ראינו אותם. יכול להיות שהם התחלפו ביניהם, זה לא ידוע לי, אבל ראינו אותם בכל אופן. בשלבים האלה הם היו עוד איתנו. זה היה הרבה יותר מאוחר, שפחתו. הם בכל אופן הביאו אותנו לראבנס-בריק, אני חושבת, שהדרך לראבנס-בריק, היה הדבר הגרוע ביותר. מהלך כמה ימים זה היה לשם?

אורה: שבעה ימים על פי הרישום שלי, ועד כמה שאני זוכרת, היו חמישה ימים ברגל ויומיים על קרונות פחם. אמנם היינו נורא שמחים, שלא היינו צריכים ללכת, אלא שכבנו. אלה היו קרונות פחם. על הפחם היה שלג ועל השלג שכבנו. פתוח כמובן, אבל היה טוב, שלפחות יכולנו לנסוע. כך הגענו בסוף לראבנס-בריק.

במחנה הריכוז לראבנס-בריק

238 ראבנס-בריק היה מפורסם כאחד ממחנות הריכוז. לא היו שם חזרי גזים להשמדה, אך בדרך-כלל האנשים שם נהרגו בצורה אחרת. לא היו הרבה שיצאו מראבנס-בריק בחיים. כאשר הגענו לשם, למעשה לא ידעו מה לעשות איתנו. אבל סידרו לנו איזה מין פרוזדורים, חדרונים... קיבלנו שם מין שקי קש. שכבנו עליהם, לא היתה שום אפשרות אחרת. לא כולנו יכולנו לשכב, כי לא היה מספיק מקום. מחצית הנשים תמיד היתה יושבת ומחצית היתה שוכבת. ככה התחלפנו, בלילות ניסינו קצת לישון. במשך היום יכולנו לצאת קצת החוצה וללכת קצת לטייל בין הצריפים. כל בוקר התרחקנו קצת, כמובן בתוך המחנה. הכל היה מגודר בחוטי הטייל המחושמלים, כמו מסביב אושוויץ. זה בכלל לא צריך להזכיר, זה מספיק ידוע.

בבוקר יצאנו כדבר ראשון והתרחצנו בשלג לגמרי ערומות.
אני לא זוכרת אם התנגבנו, אך אני חושבת שלא היה משהו להתנגב בו.
אחר-כך שוב לכשנו את הבגדים שלנו, הסתכלנו יפה מאוד, אם אין כינים
והלכנו שוב לשכב על המזרונים. שם היינו, אני חושבת, כבר עייפים מדי
בכדי לספר סיפורים, לפעמים קצת משחקים. כל אחד חלם בשביל עצמו משהו.
נשארנו בראבנס-בריק בערך 15 יום, כשבועיים, ושם בכל אופן קיבלנו קצת
אוכל. שם, בזמן שישבנו - שכבנו על המזרונים, לפעמים הביאו לנו קצת
מרק, חצי חם וקורטוב לחם לזה. זה שוב היה משהו מצוי, באותו הזמן,
ששוב לא היה לנו בכלל משהו לאכול. מראבנס-בריק הועברנו למחנה אחר,
"מלחו". ככה זה רשום אצלי, אחרת בודאי לא הייתי זוכרת. בדרך לשם 294
היתה הפעם השניה, ששכבנו, שבמח עכשיו סופינו, והפעם בצורה אחרת. היה
מותר לנו לנסוע והיינו שוב על אותם קרונות הפחם הפתוחים. שכבנו שם.
נשארנו באיזה פסים צדדים, כי לא יכולנו להמשיך לפרנקפורט - ליד
ה"אורד", לתחנה מרכזית, שבה בזמנים הטובים היתה תנועה רבה מאוד.
אך אז זה היה זמן מלחמה, עוד היו חיילים וכוודאי נשק, ואותנו עם
הקרונות שלנו שמו בפס צדדי, קצת בחוץ.

התקופת האריד על תחנת הרכבת בפרנקפורט

פתאום היה אות אזעקה, והתחילה התקפת אויר איומה של "בנות הברית" על
התחנה המרכזית של פרנקפורט. אני לא זוכרת שהייתי אי-פעם בהתקפה
אורית כל-כך חזקה. והיינו בדיוק מתחת זה.
אנשי ה.ס.ס, מהר קפצו ושכבו מתחת לקרונות. לנו היה אסור לזוז. וכל פעם
שאחת מאיתנו ניסתה לזוז, הם אמרו: אנחנו יורים, זה אסור לכם.
אחם תשאר איפה שאתם. ואני זוכרת, שהחברה שלי ואני, פשוט נתנו אחת 321
לשניה את היד וחיכינו ואחרי כל ברק של פצצה בשמים, ספרנו. ידענו אם
אפשר לספור עד שלוש, ואנחנו עוד בחיים, לא נפגענו. אני זוכרת, שהיו
שניים או שלושה קרונות עם אסירות ולא קרה לנו משהו. אז כנראה שוב
אלוהים שמר עלינו. אי אפשר להגיד אחרת. זה גם כן היה איזה לילה בלתי
נשכח. היה די איום.
אחר-כך הגענו למלחו, ובמלחו לא היה אמנם אוכל, אבל כבר לא היתה
הרגשה של סכנה כזאת. זה היה יותר לג'ר יותר חופשי, אני זוכרת טוב
מאוד, - מוזר איזה דברים זוכרים, היינו שם רעבים מאוד. אחת החברות
שלנו הגיעה לצלחת אחת של מרק, היא כמוכן לא חשבה לאכול את זה - וזה
לא כל-כך מוכן מאליו - אלא הביאה את הצלחת למקום בו חמשתנו ישבנו,
וחילקנו את המרק הזה בינינו. לפעמים יש דברים מאוד מוזרים. 356

הרגשתי באיזו צורה שהיא, פעם אחת אני צריכה להגיז לה את זה, ונידמה לי, שלפני כחמש או שש שנים כתבתי באיזו הזדמנות, היא חיה באיזה קיבוץ כאן בארץ, כתבתי לה שלא אשכח לה את החלק מן המרק שלה, שחילקה לנו, עכשיו, כאן במלחו נשארנו הרבה זמן, וכאן היה לנו זמן להתעסק עם כל מיני דברים, אף אחד לא שם-לב למה שעשינו, ושם היה לי זמן, ציורתי בתוך המחברת הקמנה, ציורים "קורנמ", כי לא היה לנו מה לעשות.

שול.: את מוכנה להראות לי ?

אורה: איכשהו תמיד חיפשתי עיסוקים.

שם בדף השני התחלתי כבר לרשום את הראשונים מן התאריכים, כדי לא לשכוח אותם. היתה לי ההרגשה כבר אז, הבטוחה מאוד, שקודם כל אצא מזה ... לא ידעתי מה עוד הכל לפנינו, כי זה עוד לא היה סוף הדרך.

כל הזמן היתה בי גם הרגשה, ואני לא הראשונה שאומרת את זה.

394

להישאר בחיים כדי לספר

אמרו זאת אנשים יותר חשובים, ואנשים שיודעים יותר טוב להתבטא ממני, שהיה להם חשוב להישאר בחיים, כדי לספר ... שלא ישכחו. וגם לי היתה ההרגשה, קודם לתת דין וחשבון לחברים שלנו, שכאן בארץ, מה קרה עם החברה שלנו. וחשבתי גם על הדורות הבאים, שצריכים למסור גם להם, מה קרה, ושזה לא יקרה שוב. בגלל זה התאריכים היו חשובים לי כמו אלה שהתחלתי לרשום אותם.

במלחו היינו די הרבה זמן, היינו כמעט חודשיים ... אחר-כך שוב הביאו אותנו הלאה דרך שלג, היה אמנם באפריל, אך היה עוד שלג. שוב היו ההליכות הארוכות.

421

שול.: באיזה סביבה זה היה ?

הולכי-בד נד סחר-סדר

אורה: זה היה כל הזמן ... היה לנו הרושם, ואחר-כך ניסיתי למצוא את במפות, וזה באמת היה נכון, שהם הביאו אותנו במעגל, סחר-סדר, כי החזיתות משני הצדדים התקרבו יותר ויותר, ואנחנו כלילות, כששכבנו שם בתעלות הדרך, ראינו שעברו על ידינו שורות, שורות של גרמנים, שברחו מן הרוסים. הם רצו להגיע לצד האמריקאי. משום דבר לא פחדו יותר, מאשר מן הרוסים. כולם ברחו מן הרוסים.

זה היה בסביבות לייפציג, במרכז גרמניה, היום בגרמניה המזרחית.
סאוכניץ. ... את רואה ?

שול: נכון, אפשר היה לנסוע אל הפרבר הזה ב"חשמלית" בלייפציג.
אורה: את רואה, - אנחנו ב - 2, באפריל 1945.

ק" 6 ב

001 בדרך ממלחו לסאוכניץ. זה היה כנראה שוב הליכה ברגל, אני זוכרת.

אף פעם לא היו לנו לפני זה כל כך הרבה התקפות מן האוויר,
כאן אני צריכה אולי להסביר, אלו לא היו התקפות גדולות או הפצצות, אלא
זה היה במשך היום, כשהלכנו, באו האווירונים של בנות הברית, הנמיכו טוס
וירו, הם כנראה לא ידעו מי אנחנו, הם ראו אנשי ס.ס. וחשבו שאנו
אזרחים גרמניים וירו בינינו. וזה נשאר לי עד היום, מי שמכיר אותי,
יודע שאני נבהלת נורא, אם פתאום אירון יורד - וזה נשאר לי מהזמן

015 הזה. זה מאוד הפריע לי בזמן הראשון, לאחר שיצאנו לחופשי, כי יצאתי עד
כדי כך ממצב של שיווי משקל כשמסוס הנמיך טוס מעלי, שלא יכולתי להמשיך
במה שעשיתי, כשעבדתי עם ילדים.

עכשיו התרגלתי, אך לפעמים זה עוד חוזר. זה עוד אחד מהסימפטומים
החיצוניים שנשארו לי. למדנו במשך הזמן, שצריכים מהר לחפש מחסה.
זה למדנו מאנשי הס.ס, כי הם תמיד היו הראשונים שהסתתרו וכבר לא אמרו
משהו, כשגם אנחנו הסתתרנו. למדנו מהר לשכב על האדמה והכי טוב מתחת
איזה עץ בודד. תחת קבוצת עצים לא טוב, כי אז חושבים, ששם מסתתרים.
מוטב ללכת למקום לא יותר מדי מוגן אלא מעט מוגן, משהו כזה.
למדנו זאת במהירות עצומה. זה שייך לתגובות המהירות, שצריכים להפעיל
אותן. קרו שם הרבה מקרים של אסונות.

034 ככה הגענו לסאוכניץ ושם זה כבר לא היה ממש מחנה ריכוז, אלא איזה מחנה
בצרוף בית חרושת. אמנם גם שם כבר לא היתה להם עבודה, וכנראה לא ידעו
הלאה, מה לעשות איחנו. השאירו אותנו שם. אני חושבת ששם שוב לא היה
שום דבר לאכול. אני זוכרת ששוב חיינו איזה שבוע רק משלג, ושוב
התרחצנו כל יום בשלג. אבל שם היו גם קצת מים.

בסאוכניץ כבר יכולנו לשתות מים ... כן, ... כן אני זוכרת, זאת היתה
האפשרות, ההזדמנות הראשונה לשתות מים. זה היה ממש ...
החנפלונו על הברז האחד או השניים, שהיו שם, בכדי לשתות רק כמה לגימות
של מים ממשיים. בסאוכניץ נשארו איזה שבוע ימים ואחר-כך אמרו לנו,
ששוב צריכים לצאת. וזה היה, אני זוכרת את זה כל-כך טוב, זה היה
ב- 13 באפריל 1945. זה היה בבוקר אחד, ואני זוכרת, שזה היה יום שישי.
אמרתי לחברה שלי, יום שישי וגם ה 13.

אם זה לא "אומן" טוב, במסך יהיה לנו טוב. יצאנו בבוקר וציפינו שמהר יקרה ובאמת אותו יום קרה משהו. בזמן שהיינו בדרך... לא, לפני זה אני רוצה לספר משהו, כי אני חושבת שזה חשוב. באותם הימים והלילות, שבהם כל הזמן היינו בדרך ולקראת ערב בדרך כלל, ראינו מסביב ושמענו מרחוק את ההפצות, כל הזמן. התרגלנו לזה. ראינו את הגרמנים, זה סיפרתי כבר, בורחים עם העגלות, כמו שרואים את זה בסרטים, עם עגלות עמוסות עם הריהוט, המטלטלים שלהם. אזרחים, איכרים בדרך כלל, וקצת היתה בליבנו הרגשה: נו טוב, שגם הם ירגישו איך זה. לנו לא היה איכפת הרבה, ובכל זאת קצת, אני מוכרחה להגיד, מה שנתן לי קצת סיפוק היה שראינו, שעלו להבות מסביב, מסביב מכל הכפרים, זה תמיד הזכיר לי את שירת "מכות מצרים" מאת אלתרמן, כשלמדתי אותה אח"כ על הלהבות, ששם עולות בתאורו, עכשיו אני לא זוכרת את המילים, אבל אני יודעת, כשפעם הראשונה שמעתי את שירו "מכות מצרים", ראיתי שוב את התמונה הזאת. את הכפרים בגרמניה, שאז עלו באש מסביבנו, כל הזמן, אחד, אחד... כל קו האופק, הכל היה אדום מן הלהבות. אלו היו התוצאות של הפצות האווירונים של צבאות בנות הברית. זה היה לנו ברור לגמרי. לנו זה נתן הרגשה, עם קצת שמחה, שעכשיו זה קורה להם, מה שהם עשו לנו. והיתה לנו ההרגשה, עכשיו זה כבר לא יכול להיות הרבה זמן... אם הם לא יגמרו אותנו ברגע האחרון, אז עוד נראה שאנחנו באמת נהיה חופשיים. ולנו בכלל לא היה איכפת, אם אלה יהיו הרוסים או האמריקאים, העיקר שבנות הברית יתפסו את הגרמנים ואנחנו נהיה חופשיים.

066

085

אזכרון דו"ס לנפלא לנד

באותו הבוקר של 13 באפריל, יום שישי... כשיצאנו בבוקר עם ההרגשה, שהיום יקרה משהו, - זה היה בשנת 1945, השנה של סיום המלחמה, ראינו מעל ראשינו אחרי הליכה של כשעתיים - אירון מאוד, מאוד נמוך וכשהסתכלנו בדיוק, ראינו: אירון רוסי. הם פסו כל כך נמוך, שהם כנראה הכירו אותנו, כי הם התחילו לנפנף ולקחנו כולנו מהר את המטפחות, ונפנפנו בחזרה. היתה בנו שמחה עצומה. וכמה דקות אחרי זה באה אחת מהחברות שלנו...

שול: ואיפה היו אנשי ה.ס.ס. אז ?

אורה: הם היו, אבל השורות שלהם כבר התדלדלו, כי הם כנראה גם כן כבר ניסו להסתלק, להתחמק. כל אחד כבר פחד על עורו. ניסו להציל את עצמם. כמה דקות אחרי זה באה חברה אחת, שהיתה פקידה אצל אחד הקצינים. "שימשו, הקצין שלי אמר, אם אתם רוצים לברוח, עכשיו הזמן". וזה היא אמרה לשורות החמישיות שלנו.

היינו אז עוד ליד מאוכנניץ בקרבת לייפציג, וזה היה בדרך לוארן. -
 אני רואה שכל המקומות האלה ידועים לך היטב, בשבילי כברלינאית
 הסביבה היתה לגמרי לא מוכרת, גם לא הייתי יודעת עכשיו, שזה היה בין 119
 מאוכנניץ לוארן, לולא זה היה רשום אצלי, חמישתנו נזכרנו בינינו
 והחלטנו שרק אנחנו נעשה נסיון ולא נגיד לאחרים, כי הם לא היו כל-כך
 קרובות לנו, חמישתנו, אלו היו שלוש החברות מן החברה שלנו ושתיים מן
 הנויאנ-דורפים, והן בינתיים היו מאוד קרובות לנו, ונזכרנו ככה,
 וראינו שאחד מן השומרים שלנו, זה שהיה מאחורנית, כבר לא היה, ז.א.
 אחרי קבוצת ה-100 שלנו, איש ה.ס.ס. מאחורינו כבר נעלם ובקבוצה
 אחרינו גם כבר לא היו, והחלטנו... ללכת באיזה פס צר של יער או
 שדות, אחת מאיתנו עשתה ניסיון והלכה רגע הצידה, כאילו שהיא רוצה -
 מאשר, דרך אגב עשינו כל הזמן - אחרי שהשלג כבר קצת נעלם, לקסוף כמה
 עשבים, כדי שיהיה לנו אוכל, בהתחלה היו תיכף מגיבים לזה והיו צועקים,
 "צריכים לחזור לשורה", הפעם אף אחד לא הגיב,

חשבנו, שזה סימן טוב, היא חזרה והלכנו הלאה ובאנו עתה לתוך איזה
 שביל ובשני הצדדים היה יער עבה מאוד, ובתוך היער היה שוב שביל
 קטן מאוד וכשהגענו לשביל, בלי הרבה רעש, הראשונה התחילה ללכת בתוך
 השביל הזה וארבעתנו... אחריה,
 שול: איש ה.ס.ס. מקדימה לא הבחין והאחרים סגרו מהר את הרווח?
 אורה: סגרו ואף אחד כנראה לא הרגיש בזה, הבנות בוודאי אך אף אחד מן
 ה.ס.ס. לא.

151 והלכנו איזה עשר דקות בתוך היער, בכיוון הנגדי כמובן מן התלוכה
 ואחר-כך הסתתרנו תחת שיחים והחלטנו, שנחכה, ואני חושבת, ששוב
 שלא ידענו...

שול: באיזו שעה זה היה במשך היום?
 אורה: זה היה אחרי הצהריים וחיכינו ללילה, במשך הלילה היו שוב התקפות
 אויר, חשבנו, או שיקרה לנו משהו... או לא יקרה... אבל לא קרה לנו
 כלום, היינו מספיק קרובות לכביש, כדי לראות את הסנקים, וגם
 לשמוע את האזרחים הגרמניים ביחד עם - ובין הסנקים...
 שול: של הרוסים?

הבחינה

אורה: עד היום אני לא יודעת, אני חושבת שאלה היו כלי נשק גרמניים, שכבר
 היו בבריחה, בנסיגה, שכבנו שם, חיכינו כל הלילה ושוב, שלא ידענו,
 שהגרמנים עשו כל הזמן חיפושים.

171

ז.א. מן הצעדה הזאת ניסו עוד הרבה לברוח - במשך שלושה או ארבעה ימים, כל הזמן עוד עשו חיפושים בתוך היערות והרגו בלי רחמים את מי שמצאו. שלא מצאו אותנו זה שוב נס, ... נס בהחלם, זה עוד לא האחרון בשורת הניסים.

עברנו שם את הלילה בחוץ. תיכינו לבוקר והתפלאנו, שאנחנו עוד בחיים. ואת יודעת, מה שעשינו כדבר כראשון? הורדנו את הכגדים ובדקנו יפה מאוד, אם אין לנו כינים. זה היה לנו חשוב ביותר. אחרי זה החלפנו, עכשיו עבר כבר מספיק זמן, אלו היו בכל זאת כבר 12 שעות בערך מאז שברחנו. הם הצמרכו להיות רחוקים מאוד. לא נשמע שום דבר בסביבה. עכשיו עשינו דבר אחד, לקחנו... ידענו, שרואים מרחוק... אלה דברים, שעכשיו אני שוב זוכרת ששכחתי לגמרי. פתאום, בזמן שאני מספרת לך, חשבתי, איך יכולנו ללכת עם הסימון שלנו "יוזה" הרחב בגדי הק-צ, בגדי מחנה הריכות. ואני חושבת שעשינו דבר כזה, הפכנו את החולצות, כך שלא ראו את זה ואת השמיכות קשרנו, במקום כפנים, מבחוץ. אלו היו כאילו חצאיות. אחרי שממאלה כל אחד היה ראה מוזר מאוד בימים אלה, חשבנו שגלך ככה.

סיפור הבליסור

עכשיו החלפנו, מה נספר? חשבנו שאנו צריכות עכשיו למצוא קצת אוכל ואיזה מקום, שבו נוכל להשאר עד סוף המלחמה. כי זה היה ברור, סוף המלחמה קרוב מאוד. החלפנו, נדמה לי, להגיד, שאנחנו יגוסלביה, משהו, שהם לא יכולים כל-כך בקלות לבדוק; איזו שפה, שלא כירים כל-כך טוב, ושאנחנו מוכנות לעבוד בעד קצת אוכל ושאנחנו חפשות לשם כך איזה איכר בסביבה.

שול: שבויי מלחמה, מאיזה צד?
אורה: מובן מצד הגרמנים, כאלה, שהגרמנים תפסו אותם. זה היה ברור, שרק כולנו לעשות את זה ככה. זה היה נהוג ככה. היחס היה די טוב והם עבדו אצל האיכרים. הם היו מפורזים בין האוכלוסיה הגרמנית, והנשים מיוחד. היתה כבר אנדרלמוסיה כללית. החלפנו לעשות ראשית כל נסיון.
222
225 החלפנו ללכת. האיש הראשון שפגשנו, היה איזה איכר. ראיתי אותו עוד על אופניים, עם איזה שק גדול. שאלנו אותו, אם הוא אולי יכול לתת לנו כמה תפוחי-אדמה, אנחנו רעבים, שבויי מלחמה וכך הלאה. הוא אמר בבקשה, הוציא לנו כמה תפוחי-אדמה. אמרנו שאנו מאוד מודים לו והיינו רק מבקשים, אם הוא גם מוכן לתת לנו כמה גפרורים, שנוכל לבשל אותם או לסגן אותם, אני כבר לא יודעת. הוא נתן לנו גם את זה.

אנחנו, מתחת לעצים, שוב מאוד בזהירות, בנינו איתו כירה לאש קטנה, כי הרגשנו את עצמנו נורא בסוחות, כאילו שכבר לא יכול לקרות לנו שום-דבר. זאת היתה סיפשות עצומה, אבל כנראה שאיבדנו כבר כל קנה-מידה.

עד היום אינני מבינה, איך היינו בסוחות. אבל כנראה היינו כל כך מאושרות, שהיינו כביכול חופשיות. אחרי זה המשכנו ללכת והגענו לאיזה

241

מקום. עוד נשארנו עם התפוחים ועשבים, שבוזאוי אכלנו אותם, כמו כל הזמן. נשארנו עוד שני לילות באמצע היער באותו המקום, עוד קצת יותר

עמוק בתוך היער. עוד שני לילות עם התקפות אויר ועם הזרם של האזרחים הגרמנים בכיוון אחד, ומהכיוון השני, ראינו את הסנקים. עכשיו כבר היינו בסוחות שאלה הם הרוסים, כי אלה באו מן הכיוון ההפוך. אני רואה את זה שוב עכשיו לפני עיני; בגלל זה אני יודעת ... אחרי זה, ביום

השלישי, היה בינתיים ה- 17. ב- 13 ברחנו, ב- 15 וב- 16 באפריל 1945, הסתחרנו בסכיבות אושאץ וב- 17 הגענו לאיזה מקום, היה נראה לנו מאוד "פאודאלי", כעין חווה גדולה, והחלטנו, ננסה, מה יכול להיות.

252

נכנסנו, שאלנו, מי בעל האחוזה, הביאו אותנו אליה, אמרנו שאנחנו שבויי מלחמה מסכנות, יגוסלבויות, אם הוא מוכן להשאיר אותנו אצלו עד סוף המלחמה.

הוא הסתכל עלינו ואמר: "איתי אל תעשו שמויות כאלו. אני יודע טוב מאוד. ... כאן עברה צעדה מאושויץ, נכון? אתם ברחתן ממנה. אני מוכן להסתיר אתכן, בתנאי אחד; בו ברגע, כשהרוסים יבואו ויכנסו כאן לחווה, אתן תגידו, שהייתי טוב אליכן, ושהם יהיו טובים אלי ואל הילדים שלי".

279

אמרנו כמובן. ואחת החברות שלנו אמרה, אם אני אגיע לאמריקה -

היא רצתה לאמריקה לאחותה - אני מבטיחה, שאדאג, שהילדים שלך יבואו לאמריקה. "בתנאי זה" - הוא אמר "יש לי באמת מקום מסתור טוב בשבילכם". הביא אותנו לעליית הגג, שבה היה הקש, החציר. שם השכיב את חמישתנו ואיזה חצי שעה אחרי זה אישה זקנה באה והביאה לנו מרק-חלב עם לחם ... ואכלנו ... אינני יודע מתי אכלתי עוד פעם דבר כזה, כל כך טוב, וכל כך טעים. היה לנו רע מאוד אחרי זה. הם היו חכמים, כי רק נתנו לנו את זה. שמעתי אחר כך, על הרבה מקרים, שאנשים מתו מזה, שאכלו את הכל מה שקיבלו, בלי לבחור ובכמויות יותר מדי גדולות.

הם היו חכמים, ונתנו לנו רק דבר קל באופן יחסי ואמרו גם, "אנחנו לא רוצים לתת לכן יותר, כי אתן כל כך לא רגילות לאכול, זה בשבילכם עכשיו מספיק." אמרנו לאיכר, שאנחנו מוכנות לעבוד, והוא אמר, "אני לא יכול להוציא אתכם, כי יש לי כאן בחווה אנשים אחרים, ואינני יודע, אם מישהו יגלה אתכם." והא היה באמת אחד מן הניסים. איש פנטסטי ...

שול.: ששעה את חשבוננו, שאולי תצילו אותנו

אורה: נכון, זה לא היה לגמרי מחוץ לחשבון הוא השאיר אותנו שם חמישה או שישה ימים. אני חושבת, שהרגשנו לשם, עד כמה שאפשר, טוב. ביום השישי קרה איזה דבר, ואת שוב תראי הוא בא אלינו ואמר, שהוא צריך לדבר עם אחת מאיתנו. אז כמובן שאני הלכתי, והוא אמר: "תראי, קיבלתי כרגע הודעה, בעוד חצי שעה אנשי ס.ס. יבואו לעשות חיפוש. הם בכל הסביבה כבר והודיעו לי. יכול להיות, שמישהו בחווה הרגיש שאני מסתיר מישהו, או אולי סתם עורכים את החיפוש. בכל אופן, אסור שאתן תהיו כאן עכשיו. עכשיו אני מציע לכן, יש לי חבר טוב, שגר חצי שעה ברגל מכאן. אגיד לכן בדיוק איך להגיע, אבל תלכו מהר".

כבר היינו בשער שלו, פתאום נזכרתי, עשיתי סיבוב וחזרתי אליו ואמרתי, "תעשה לי טובה, תן לי את זה בכתב, שאתה שולח אותנו".

הוא נתן לי פתקה, הוא כתב: בבקשה תעזור לבחורות האלו, הם הבטיחו לי גם לעזור לנו, או משהו כזה - ואנחנו, אני עם הפתקה ביד או בכיס שלי, אני כבר לא יודעת, מה היה לי אז. הלכנו הלואה. באנו באמת תוך חצי שעה לאיש השני, אמרנו לו, לאיש, שבעל החווה מבקש שתעזור לנו הלואה ותסתיר אותנו. הוא הסתכל עלינו, ואמר, "בואו תכנסו כאן למקום" וכבר נכנסנו, פתאום נזכרתי בפתקה ורצתי אחריו ואמרתי, בוא רגע, יש לי כאן עוד איזו פתקה בשבילך, הוא אמר, תני לי את זה, קרא, מסתכל עלי ואמר לי: "את יודעת, שכרגע הצלת את החיים שלך? כי הייתי בדרך לסלפן לט.ס, שיבואו לקחת אתכן, כי לא האמנתי באמת שחבר שלי שלח אתכן. אחרי שאת הראית לי את הפתקה, אני באמת מאמין. ועכשיו אני מוכן בהחלט. בואו מהר מכאן, כי כאן מישהו יגלה אתכן חלילה".

הוא הביא אותנו לאיזה חדר קטן, מאחרי הבית שלו, ואמר, אני צריך לסגור אתכן כאן וסגר אותנו. הוא הביא לנו עוד אוכל והשאיר אותנו שם, נדמה לי, עוד שני לילות.

340

שול.: אין סוף לניסים.

אורה: כן, וזה באמת עוד לא הסוף, שולמית.

שול.: לך יש יד טובה ביחסים עם הגורל.

אורה: כנראה.

שול.: הרעיון לבקש את הפתק בכתב, זה היה יוצא מן הכלל ...

אורה: תראי, מה שאמרתי, אותם הדברים של תושיה כנראה הופיעו, ואני עד היום אינני יודעת, מאין זה בא לי. כנראה שהיה שם יד הגורל או איך שאת רוצה לקרוא את לזה.

עכשיו, אחרי יומיים, אותו האיש בא וקרא לי, כי כבר ידע, שאני כנראה בכל זאת האחראית של הקבוצה, ואמר, "אני רוצה לספר לך משהו שמאוד ישמח אתכן, כרגע הודיעו ברדיו, שכל האסירים וכל שבויי המלחמה יתאספו באושאץ, זה איזו שעה של זרך מכאן, כי כרגע האמריקאים נכנסו לאושוויץ... לא... לאושאץ (ליד לייפציג)... הוא אמר, אתן תגיעו לשם

410

לשם במהירה ויריה לכן מאוד טוב. אני שמח, (תנצלו. ש.) ואל תשכחו אותנו. " אמרתי: לא, הכנו בשביל כל אחת חבילת אוכל, נתן אותה, כולנו לקחנו את החבילה - כן, היו לנו עוד התיקים, שכל הזמן סחבנו אותם. תפרנו אותם עוד ביום האחרון בחדר-התפירה של אושוויץ. - הלכנו בכיוון שהוא הראה לנו. אך היינו די בטוחות שזאת שוב בכל זאת היתה למלכודת. היינו מלאי חשדות, אחרי שהלכנו רבע שעה באותו הכיוון. עשינו אחורה-פנה והלכנו בכיוון הנגדי, - על הכביש אמנם, אבל חשבנו, לא נלך לכיוון שהוא שלח אותנו. מי יודע, האם לא שלח אותנו ישר לידיים של הנאצים? והלכנו חמישתנו, עכשיו לא כל-כך מרוצות, היתה לנו הרגשה, משהו יכול לקרות עכשיו על הכביש, פתאום באו לקראתנו שתי נשים על אופניים, ואחח צעקה לשניה: ומה את אומרת, שהאמריקאים כבר באושוויץ... סליחה, באושץ... וכל העיר יפה כל כך עם הדגלים הלבנים.

הם עברו על ידנו. וכלי להגיד משהו, כולנו התישבנו, כמו שהיינו,

סוף

על התעלה לצידי הכביש ובכינו. אחר כך אכלנו את הלחם שלנו.

ק' 6 ב הבנו, שעכשיו מותר לנו לאכול, הסתובבנו שוב והלכנו והפעם אל

451 הכיוון הנכון.

התחלה

ק' 7 א'

(X) אורה: ערב טוב, שולמית, נדמה לי, שזה הערב החמישי שאנו יושבות ביחד, נכון? וזה ה-3. במרס 1977 בינתיים.

שול: ערב פורים... חג שמח לכולנו....

אורה: חג שמח... בהחלט.

נחזור... אידה 32 שנה אחרנית, נדמה לי, שסיימנו, כשחמשתנו ישבנו

בתעלה ובכינו. כרגע שמענו שאמריקאים באמת... כבר באושאץ, ז.א.

שבשבילנו זה היה מין חלום שהתגשם, שלא היינו בטוחות, שאי-פעם

יתגשם, ז.א. החלק הראשון למעשה של החלום.

בחזרה לארשאן

אבל חשבנו, שעכשיו כבר לא יכול לקרות לנו שום-דבר, התישבנו בכינו, אכלנו את הלחם שנשאר לנו, אחר-כך התחלנו ללכת בשקט לכיוון חזרה לארשאן. ארשאן בשבילנו היה באמת מקום עם איזו הדגשה מיוחדת, שם בסביבה גם ברחנו, אם את זוכרת, מצעדת-המוות. שם ראינו את האוירונים הרוסיים, ז.א. האוירון שפס כל-כך נמוך, והבנו, ואמרנו לעצמנו, שעכשיו הגיע הזמן שננסה לברוח... וברחנו בדרכים לא דרכים, עם כל מיני ניסים ו... הגענו שוב לארשאן. כשהתקרבו לעיר, ראינו מרחוק את הדגלים הלבנים שהונפו, ואז עוד פעם בכינו, כי המראה הזה היה באמת משהו בלתי נשכח. אחר-כך המשכנו ללכת. התלמנו: עכשיו נלך לקומנדאנטורה האמריקאית, ונגיד מי אנחנו, וישלחו אותנו לארץ-ישראל, לפאלסטינה. זה היה לנו די ברור, שצריכים עכשיו לעשות את הכל, לשכות כל דבר אחר, אלא רק לשלוח אותנו לפאלסטינה. זה שוב וזאי יבוא לביטוי במשך הסיפור שלי.

למעשה לא היה לנו שום מושג, אני חושבת לכולנו... אני יודעת את זה ממני וכנראה גם מאחרים, כי אחרת מישהו היה אומר זאת, - לא היה לנו שום מושג מן המציאות של אותם הימים. חשבנו שכל העולם עכשיו רק לרשותנו ורק מתרכז מסביבנו... הלכנו לארשאן. שאלנו כמה אנשים, הם אמרו: אה, האמריקאים? ... הם כבר בדיוק עכשיו הולכים לעזוב את העיר. הם השאירו פה את המפקדה בידי שכויי מלחמה צרפתיים. בואו, תמצאו אותם בערך בכיוון זה. נתנו לנו הוראות, איך ללכת בכיוון מסויים. הגענו לאיזה מקום, שהיו שם, כבר מרחוק ראינו את זה, המון חיילים עם גיפיים, התקרבו וחשבנו, עכשיו לא יכול לקרות לנו שום דבר. הלכנו דרך כל הקהל ואני כבר לא יודעת איך. כנראה היה לנו בסחון כזה... אני בסוחה, שהיינו נראות איומות, לא התקלחנו, לא התרחצנו. השלג כבר עבר. קצת מים אולי היו לנו. ישבנו כל הזמן בנסתר על עליה עם קש. אני בסוחה שהיינו נראות איומות, עוד בלי שיער, הבגדים הקרועים ועם השמיכות שקשרנו מסביב למותניים.

012

אני בסוחה, שהיינו רזות מאוד-מאד. אני יודעת, שאחרי שלושה חודשים משקלי עוד לא הגיע ל- 40 ק"ג. היינו כנראה נראות כמו שלדים. אך משום מה כולם פינו לנו דרך עד שבסוף הדרך עמדנו על-יד גיפיים ובהם קצינים, שהבנתי, גבוהים מאוד ומישהו מן החיילים הסתובב ואמר: אולי מישהו כאן יכול לתרגם מאנגלית לצרפתית, ואמרתי, כן, אני יכולה.

שול: אורה, אין כמוך.

אורה: כן, אני חושבת שהיתה לנו איזו הרגשה של התרוממות, חשבנו ש... אני בכל אופן... שאנו מסוגלות לכל. אני לא יודעת, כמה זמן לא דיברתי אנגלית או צרפתית.

אז הוא אמר: בבקשה. ואני זוכרת יפה מאוד, זה אחר כך התברר לי, שזה היה קצין גבוה מאוד אמריקאי וקומנדנט הרוסי הגבוה, - נפגשנו בדיוק שתי החזיתות באותו המקום באושץ. זה היה רגע היסטורי. והם רצו להחליף מספר מילים ידידותיות ולא ידעו איך לדבר. הרוסי רק דיבר צרפתית ומהגרמנים שם, אף אחד לא היה יכול לתרגם, אז אני הייתי מוכנה לתרגם.

043 שול: נכנסת להיסטוריה!

אורה: בצחוק: אולי בדרך הזו...

אני כבר לא זוכרת, מה אמר כל אחד מהם, אך תוכן השיחה היה, שאחד ברך את השני, ושניהם ביחד שמחו שהם נפגשים והצליחו להתגבר על האויב המשותף ושמעכשיו מקווים מאוד, שהנעמים של כל אחד מהם ומכל הארצות, כולם יחיו בשקט ובשלווה. הם לחצו ידיים ותירגמתי להנה ובחזרה בשתי השפות, עד היום אינני יודעת, איך עשיתי את זה. אולי הרוסי לא הבין אותי כל כך טוב, אבל כל אחד הבין שאלו היו מילים טובות. אמרתי, שמברכים וחושבים שמגיע לשני כל התודה, שהצליחו לנצח בנצחון גדול מאוד ושהאנשים הלוחמים היו מאוד, מאוד אמיצים ובמילות פריזה מאוד לבביות נפרדו. הרוסים שוב יצאו לאחור והאמריקאים גם כן. האמריקאים הכניסו כעין חיל מצב, והטילו תפקיד זה על שבויי המלחמה הצרפתיים והאנגליים, שנשארו שם.

קדמא דנאורה הארפתית בארשאץ

אמרו לנו, הקומנדנטורה עכשיו בידיהם, תגשו אליהם, ועכשיו באה שוב איזו פרשה כמעט בלתי נשכחת, זאת היתה אדיבות והעדינות של הצרפתיים. חמשתנו, שבאמת, אני חושבת הלאה היינו נראות איומות.... שול: את היות היחידה שידעה צרפתית?

אורה: כן. גם צרפתית וגם אנגלית. האחרות לא העיזו לדבר, גם לא באנגלית. אז הצטרפתי לדבר עם שני המחנות. עשיתי את זה בכלל בלי שום מעצורים עד כמה שאני זוכרת. אני גם לא יודעת איך דיברתי. הסתדרתי איתם. הלכנו לצרפתים. אמרנו להם כמובן עכשיו, מי אנחנו; אנחנו יהודיות מגרמניה, שהיינו שנתיים באושוויץ, ששחררנו את עצמנו. הם אמרו, טוב שהגעתם הנה, והם היו הראשונים שסיפרו לנו, שהגרמנים בינתיים עושים צייד אחרי אלה, מ"צעדת המוות". תשארנו כל הזמן בסביבתנו, אל תתרחקו יותר מדי מכאן, הם סידרו לנו איזה צריף ליזם, שהיה לפני זה, צריפים של אנשי ס.ס. הצריפים היו מסודרים ודי בסדר במיסות וכך הלאה. הם אמרו, אנחנו מבינים שאתן צריכות משהו לאכול, חכו רגע, נביא לכם.

אחר-כך בא מישהו מהם ואמר: אבל אנחנו מכינים דבר אחד, לפני שאתן אוכלות, אתן בודאי רוצות להתרחץ והם הביאו לנו, וזה מה שאמרתי, העדינות הזאת, הביאו לנו סבון טוב, ואמרו: זה נראה לנו, שזה ודאי עוד יותר חשוב לכן מאשר אוכל. אחר-כך - אנחנו כבר מכינים לכם איזו ארוחה. הם הביאו לנו כלי רחצה, את הסבון הטוב ואחר-כך אוכל קל ושמפניה, אותו הם גילו מהר מאוד. שם בין הדברים, שהגרמנים עזבו, הם עזבו כולם בבהלה, וברחו. הצרפתים פתחו את המחסנים שלהם. הם היו מלאים כל טוב וגם המון חביות יין. הם פשוט פתחו את חביות היין ומלאו תמיד את הבקבוקים. אני זוכרת, באותו הזמן, כשהיינו שם בצריף, כל לילה הלכתי לישון עם בקבוק יין ע"י המיטה שלי ושתיתי כמה שרציתי ואחר-כך נרדמתי וגם האחרות. אני לא זוכרת, שזה עשה לנו משהו. נשארנו באושץ בערך שישה שבועות, מסוף אפריל 1945 עד ל-19. במאי זה היה כמעט שנתיים אחרי שנכנסנו לאושוויץ. ב 20. באפריל 1943. עכשיו אולי, כדי לתת איזה תאור חי ואותנטי מאוד, כדאי שאתרגם לך מגרמנית, מה שרשמתי שם במקום. שם מצאתי בין היתר מהגרמנים, מחברת עבה בכריכה קשה, מלאה דפים ריקים. זאת לקחתי לעצמי. זה הדבר הראשון, שכחתי בדיו ובעט שגם זה היה.

הידידות

זה כתוב ב 30. באפריל 1945. אנסה לתרגם באופן חופשי, כי היומן שבידי כמובן כתוב בגרמנית. "עוד מעט חצות. מסביבי הכל שקט. אני היחידה שעוד ערה." - חמישתנו גרנו בחדר אחד כמובן. לא רצינו לעזוב אחת את השניה. "אני יושבת ע"י שולחן ומעליו מנורה ויש אפילו מספיק נייר בכדי לכתוב. אני רק צריכה ללכת ולגשת לארון, אם אני רוצה לאכול משהו, אני יכולה לקחת כמה שאני רוצה ומה שאני רוצה, בלי פחד, שמחר כבר לא יהיה. ושם עומד אפילו קומקום עם יין. בפינה יש תנור ויכולתי אפילו קצת להתחמם בו, אבל למעשה לא קר. ואם אני עייפה מאוד, אשכב במיטה. וזה הכל לא חלום. לא, לא... זה לא חלום. זה לא אחד מאותם הלילות בלי שינה, על שק-קש... או במקום פתוח ביער על עשב שאספנו במקצת. זה איננו חלום, שאני חולמת בקרון הפחם הפתוח, כדי קצת למצוא נחמה או תרדמה. זה גם לא חלום מתוך אחד הלילות, בהם שכבתי בחדרי החולים באושוויץ בין הצעקות והריחות והאנחות, כששלושתנו שכבנו בתוך מיטה אחת, אם בכלל אפשר לקרוא לערמת הזבל הזאת מיטה. זה גם לא חלום של אותם הלילות והמנוחות הקצרות והקרות בתעלות הכביש, כי אז אפילו בכדי לחלום היינו עייפות מדי.

לא, זה לא חלום... זה נס, אבל זה נכון.
 אני לא יודעת, אם מחר עוד אהיה כאן, כי למדנו במשך הזמן, שכל
 חצי-שעה, כל רגע אפילו, יכול להביא איזה דבר בלתי צפוי.
 זה ראינו יותר מכל, בשבועות האחרונים, שהכל מה שקרה, נהפך בשבילנו
 לטוב. ובגלל זה גם אני יודעת, שאפילו אם אנחנו צריכות שוב לעזוב את
 גן-העדן הזה, ואפילו אם אנחנו צריכות להתחיל שוב חיים יותר קשים, הכל
 יהיה בכל זאת צעד אחד יותר קרוב למטרה - למולדת שלנו.
 לו זה לא היה כך, גם אני לא הייתי היום בחיים עוד, אז אני גם לא
 הייתי משתחררת. מה זאת אומרת בכלל "להיות חופשי" ?
 אף אחד לא יכול לתת את המילה הזאת, אם לא היה חי את זה בעצמו:
 להיות לא חופשי, להיות שכוי - עם כל ההבנה מה ז.א. חופשיות פנימית.
 כל הזמן לא עוזבת אותי השלווה הזאת השקמה, הבטחה... בשבילה אני
 מלאת תודה."

אני חושבת עד הנה אחרגם מן המחברת, כי אחר-כך אני מתחילה לספר שם על
 הזמנים שעברו ועל יציאה מאושוויץ, שכבר הכנסתי כאן לפני זה באופן
 כרונולוגי, יש ברשימותי בהמשך פרקים, שהם לא רק משמעותיים בשבילי...
 יש שם פרקים 3-5. במאי 1945 וב 8 במאי, שזה היום של הכרזת השלום.
 שם יש זכרים כלליים וחזקים שאולי כדאי לתרגם את אלה, כי כאן במקור זה
 כל כך טוב.....

שול: וחזק... שמעתי אותך בגרמנית...

אורה: טוב... שאולי נתרגם את זה עכשיו.

כן, כאן זה רשום... באותה המחברת העבה, שמצאתיה בצריף אנשי הס.ס.
 התאריך: ה - 8. במאי 1945. וכאן הפרק הזה מתחיל:
 "מאז שעות הבוקר המוקדמות - בשעה 2.40 - יש שלום ! שלום,
 ש - ל - ו - ס ! קשה מאוד לתפוס את זה. אי-אפשר כמעט לתאר זאת, כמו
 כל אחד מן הניסים שקרו... ואנו חיים... ואנו יושבים כאן ביחד עם
 לוחמים ושותים ביחד לכבוד השלום. - יש פרחים על השולחן, ואולי,
 עוד מעט נוכל כבר לכתוב לכל מקום.
 ואז הידידים בחוץ ילמדו שאנחנו עדיין קיימים - למרות הכל...
 אי אפשר לתאר - עוד אי-אפשר לתאר: שלום ! ש-ל-ו-ם !
 מה עוד להגיד ? הלילה אינני מסוגלת לכתוב יותר... עד עכשיו ישבנו
 ביחד עם איש מקנדה. אולי הוא יהיה בביתו עוד מעט ?
 אולי גם אנחנו נהיה בבית בקרוב ? בבית... ? לא, אי אפשר לכתוב הלילה
 משהו הגיוני.

אני משתדלת להבהיר לעצמי את המצב החדש הזה, להבין אותו.
 אך זה אי אפשר להבין - אי אפשר, כמו כל הדברים שקרו לנו בזמן האחרון.

ואוסיף עוד כמה משפטים: שום דבר לא נעשה לי ברור יותר בימים אלה מאשר הידע העמוק: כל אחד זקוק למולדת !

כל אחד מן הגברים שהכרנו כאן - כל אחד - לא חשוב, אם הוא חייל מארתי"ב או קנדה, מצרפת או אנגליה, מסרביה או פולניה, מרוסיה או מיגוסלביה, מאיסליה או מצ'כיה, כל אחד מהם גאה במולדתו.

כל אחד מוציא צילומים מאשתו וילדיו.

הגאווה הזאת על מולדתו, על זאת אני מקנא בהם, וזה מה שמחזק אותי יותר ויותר בבחירת דרכי. " - עד כאן התרגום מן הרישום המקורי.

אחזור לסיפור ואנסה אולי לסכם אותם הדברים, שבזכרוני מאותם הימים, כי אני מבינה שזהו מה שנשאר וזה די הרבה.

הרגשת החופש

קודם כל כתבתי כבר וסיפרתי, שההרגשה של חופש כה קשה לתאר במילים. אבל אם אני זוכרת עכשיו, נדמה לי שאין רשימה בשום מקום, אבל אני זוכרת זאת טוב מאוד, זה היה כאחד הערבים הראשונים. הלכתי.

היה לי הצורך להיות פעם לבד לגמרי, אחרי שהיינו בכל זאת קרובות מאוד אחת לשניה, אבל כל-כך הרבה זמן לא העזנו בכלל לעזוב אחת את השניה, אבל עכשיו... אינני יודעת, אם לכולנו, אבל אני מתארת לעצמי שזה טבעי, אני הרגשתי את הצורך להיות זמן מה בכדידות.

ואני זוכרת שערב אחד, איזה חצי שעה רק הלכתי.

הצריפים שלנו היו בגבול של איזה פארק, קצת יער, והלכתי בתוך היער, החורשה הקטנה הזאת והיתה לי הרגשה נהדרת.

יכולתי ללכת איך שרציתי, באיזה קצב שרציתי, לאן שרציתי, להפנות את הצעדים לאיזה צד שרציתי, ולעמוד מתי שרציתי, בלי שמישהו דרש ממני ללכת קדימה, אחורנית, בשורות של חמש... בלי שהצטרפתי להיות כל הזמן על המשמר, שמישהו ידחף אותי, שאשאר אחרונית או שמישהו יקרה.

היתה לי הרגשה נפלאה.

אולי אלה היו הרגעים החזקים ביותר של הרגשת חופש, שאי פעם חיייתי.

הדאגה למשפחה ולחברים

יחד עם זה שבאו לאט השקט והשלווה, באו גם זכרונות ומחשבות רבות מאוד, מה עם בני המשפחה שלנו.

הרבה זמן לא היה לי בכלל מקום לחשוב עליהם. עכשיו התחלתי לחשוב די הרבה.

התחלתי לחשוב לגורל ההורים, כי תיארתי לעצמי, כי קיימת אפשרות די סבירה שכבר לא יהיו בחיים.

בצד שני חשבנו ודיברנו הרבה על כך, שבכל זאת חלק גדול מן החברים שלנו יהיו בחיים, גם אלה שהרבה זמן לא שמענו מהם. אחר-כך התברר, שכמה מהם, שידענו שיצאו מאושוויץ, נהרגו בדרך.

אבל חלק גדול בכל זאת נשאר בחיים.

עוד היום אני לא יודעת בדיוק את המספרים, אולי קצת יותר מחצי יצאו.

אבל אז עוד לא ידענו, אלא רק קווינו.

בדרך כלל בימים הראשונים היו לנו בהחלט מחשבות והרגשות של שמחה ואיזון התרוממות רוח, שהיו בלתי רגילות, שנתנו לנו את הכוח ואת האמונה, שאנחנו יכולות לעשות את הכל. בעצם רק חיכינו, עד כמה שהיה לנו טוב, ... קצת לנוח שם, להסתדר.

אני זוכרת שתפרנו לנו ביד מן השמיכות מין חצאיות.

היינו נראות בודאי אלגנטיות מאוד.

בתוך הצריפים של ה.ס.ס. מצאנו כלי תפירה ושמיכות נוספות.

בינתיים באו עוד, אינני יודעת מאיין, אנשי אושוויץ לשעבר, נכנסו שם לעיר והם נכנסו לבתים שהגרמנים עזבו והם הוציאו משם כל מיני דברים, דברי ערך. לא היה איכפת להם.

לא היינו מוכנות לזה ואמרנו מראש, לא נעמיד את עצמנו על אותה רמה כמו שהם וגם אף פעם לא הגענו לרעיון כזה.

היה רק דבר אחד, שאני כן עשיתי: נכנסתי לגינות שלהם וקמפתי פרחים בשביל החדר שלנו, זה כן.

הכרזת המלחמה העולם השנייה -
בניעת משמור הנאצים -

אחר-כך בא היום הגדול. זה היה ה - 8. במאי 1945, שהכריזו על הפסקת-אש באופן רשמי. - סיפרתי כבר לפני זה במפורס, איך חגגנו.

כמובן שהשכנים האפוסטרופסים שלנו, הצרפתים באו מהר לספר לנו את זה, שיש שלום ולא צריך עכשיו כבר בכלל לפחד והכל יהיה טוב ועוד מעט "כבר תצאו הביתה".

כבר עשינו חשבון, אני חושבת שעשיתי את החישוב: הביתה בשבילם זה בודאי צרפת, מרסיו, ממרסיו אפשר להגיע לפליסטינה.

דיברתי עם הקצין, אם הוא חושב, שיהיה אפשרי, שהם יקחו אותנו למרסיו ומשם כבר נגיע לפליסטינה. הוא אמר, נחכה ונראה, אולי זה אפשרי.

בינתיים חיכינו והם אמרו, שגם הם צריכים לחכות עד שהם מקבלים את הפקודות מלמעלה. טוב, חיכינו יחד איתם.

001 יום אחד אמר הקצין הצרפתי, שעוד מעט הם יעזבו ויחזרו למולדת שלהם, באמת היינו כל-כך חיים באיזה עולם אחד, עם מושגים אחרים, בינתיים כמובן לא ידענו שום דבר, אולי לא רצינו לדעת שיש מנדס, ואיזה מצב לא כל כך נוח שודר בין בריטים ויהודים, חשבנו רגע, אולי האנגלים יוכלו לקחת אותנו, אבל היה נראה לנו, שזה בכל זאת יותר ימדי רחוק, ולא נכנסנו אתם למשא ומתן, אלא חיכינו לצרפתים, וביום אחד בא אחד מהצרפתים ואמר לי ברצינות רבה, שהם יעזבו בעוד יום-יומיים או שלושה, והוא לא חושב שהם יכולים לקחת אותנו, אבל הוא מציע לנו, שנעשה את הכל, בכדי לצאת משם. בינתיים שמענו גם ככה ברחובות העיר, שהרוסים יתפסו את החלק הזה של גרמניה, ושכבר כל הגרמנים, וזה הרגשנו, עד כמה שיכלו, עזבו חבל ארץ זה ושהאמריקאים עוד מעט יעצרו את התנועה הזאת. היה ככה שחלק של גדת האודר וחבל הארץ ליזה היה בידי האמריקאים, וכל האוכלוסייה האזרחית מן הגדה שניה ניסתה להגיע לאיזור של האמריקאים, אלא כבר לא ידעו, מה לעשות איתם, איך לדאוג להם, לא היה להם מספיק מקום ולא מספיק אוכל. שם מעל האודר ליד גרימה היה גשר, הגשר הזה היה מקום מעבר. האמריקאים החלו לעשות שם מחסום, פשוט כדי לא לתת לאזרחים לעבור בלי אישור מיוחד, רק לחיילים, שהצטרפו לחזור ליחידות שלהם, לאזרחים גרמניים כבר לא נתנו לעבור. כל זאת סיפר לנו הצרפתי, ואמר, אתן צריכות לדאוג שאמן יכולות לחזור ולעבור לאיזור של האמריקאים ! טוב, חשבנו, מה יכול לקרות לנו כבר, אנחנו סוף סוף יהודיות, והיינו שנתיים באושוויץ, כולם צריכים להתחשב בנו.

חבל אדשאץ ערבור ליד הרוסים

ובלילה של אותו היום קרה הדבר, ועוד אמר לנו הקצין הצרפתי, כבר נכנסים הרוסים הראשונים לאושץ, הם יהיו כאן יענה האחראיים על העיר, ו... הזהרו קצת, יכול להיות, שהם לא כל כך נחמדים תמיד ! 041 נזכרתי טוב מאוד בשיחה, שהיחה אז לקומנדאנט האמריקאי עם הקומנדאנט הרוסי, והייתי מאוד מושפעת מן האלגנטיות של הרוסי, והיה לי גם עוד, אינני יודעת ממתי, כנראה עוד מסולסטוי ומדוסטיבסקי איזה תאור מרוסים רומנטיים, אלייגיים, - וחשבתי, מה הרוסים כבר יכולים לעשות לנו. הבנתי, שהם שונאים את הגרמנים, אבל אנחנו ? מה כבר יכול לקרות לנו.

כבר ראינו בחוץ ברחובות, שהרוסים הלכו כפטרולים, שניים, שלושה, לא היו נראים כל כך נעימים.

אומנם הבנו, שהיו במלחמה ובודאי עייפים וגם מחפשים עוד גרמנים, אבל ברור, אנחנו לא גרמניות.

ואני חושבת, שזה היה בלילה הזה.

ישנו בצריף שלנו, הדלת נפתחה, אנחנו חמש בחורות - ונכנסו שני רוסיים. אחד נשאר בדלת והשני התישב על המיטה הקרובה ביותר לדלת ואמר לבחורה 063 שם: בואי אני רוצה עכשיו לשכב איתך, בגרמנית מאוד, מאוד משובשת.

היא התחילה לדבר איתו גם כן בגרמנית פשוטה.

כולנו עזרנו, ואמרנו "יהודיות יהודיות" והראינו את הסימנים שלנו ממחנה הריכוז ואת הקעקוע של המספר שלנו על היד, אך הרגשנו שהם שיכורים, והוא אמר, עכשיו תעשי, מה שאני רוצה, או שהחזיק ליד הלח מתחיל עתה לירות באחת אחרי השנייה. הוא כבר התחיל להרים את הרובה ושוב צעקנו: "אבל יהודיות... אושוויץ! אושוויץ!"

צעקנו כל הזמן, כי רצינו לשכנע אותם.

ראינו שהשני כבר הרים את הרובה, וניסינו לשכנע את החברה, שהוא כבר תשכב איתו, אחרת אנחנו עוד נמות במקום זה על ידי הרוסים ובשעה זו.

עוד נס שאירע

ואז הנס, - אני חושבת, אינני יודעת, אולי האחרון בשורה הזאת - אירע פתאום מישהו הוריד לו את היד עם הרובה, ועמד קצין רוסי לפנינו עם שני אנשים.

אמר לאנשים משהו ברוסית, הם תפסו את השניים, הוציאו אותם החוצה. אלינו הקצין קד קידה, חיפש וחיסס קצת באיזו שפה לדבר איתנו.

אחר כך שאל בצרפתית, אם מישהו מבין, אמרתי כן.

ואז הוא אמר, שהוא מבקש סליחה, שהאנשים שלו אינם יודעים איך להתנהג. התוקפן יקבל עונש חמור מאוד.

אחר-כך אמר: המזל שלכן היה, שבדיוק עברתי בחוץ ע"י החלון שלכן, ושמעתי שהיו דיבורים בקול רם. שמעתי את השם "אושוויץ" ויהודיה, הקשבתי והבנתי שאתן בסכנה ונכנסתי.

שול: אורה, לא יאומן, ... לא יאומן... השגחה עליונה עליך...

083 אורה: עלינו ... עוד פעם, נס גדול בהחלט. רעדנו בכל גופנו. והוא אמר: אתן לא צריכות לפחד.

אני מעכשיו, כל זמן שאתן תהיו כאן, אנמ"ד תמיד שני אנשים אחראיים לפני הדלת שלכן, שלא יוכל שלא לקרות לכן משהו.

אז זה היה הנסיון האישי שלי עם הרוסים, - בחלק הרע, אך בחלק השני - טוב מאוד וחיובי, כי הקצין היה פנסטי. הוא ביקש עוד פעם סליחה והלך, והשאיר לנו מישהו לפני הדלת. ביום המחרת החלטנו, עכשיו זה מספיק.

103

אנחנו בכל זאת צריכות לנסות להגיע לגרימה דרך הגשר.

שול: איך זה נקרא? גרימר?

אורה: גרימה...

106 שול: אה, גרימה ליד לייפציג, עיר מולדתי. זה הכל בסביבת לייפציג. שם ערכנו טיולים עם התנועה בגרימה.

הקשר

אורה: בימים הטובים... אך אז, זה לא היה כל כך טוב...

החלטנו, אנחנו צריכות להגיע לגרימה דרך הגשר.

את בודאי מכירה את הגשר העצום? כי בצד אחד היה עומד רוסי, ובצד

השני אמריקאי,

והשאלה היתה, איך עוברים מצד אחד לשני... הלכתי להתייעץ עם הצרפתים

שלנו, וזה היה יום אחד או יומיים לפני שהם היו צריכים לעזוב.

סיפרתי לו, מה קרה לנו בלילה, והוא אמר, שהוא מבין שהם צריכים לעזור

לנו, והתייעץ עם החברים שלו למחרת הבוקר הוא אמר, תחכו, אל תצאו

הרבה, התכוננו לדרך, אנחנו נשתדל לעזור לכן.

למחרת הבוקר אחרי זה הוא הביא לנו חמישה ג'קטים צרפתיים ונתנם לנו.

החצאיות שלנו היו בערך גם כן בצבע של מדי צבא, תפרנו אותם משמיכות

צבאיות. לבשנו את ג'קטים. הם אמרו לנו, הכנסו איתנו לאוסו, ננסה

להעבירכם מעל הגשר. נסענו יחד איתם לגשר.

המעבר לצד האמריקאי

כשהגענו לפני הגשר, הם הצטרפו לרדת מן האוסו ובשורות לעבור.

עכשיו עליהם היה ללכת, גם כן טוב... בחמישיות. הם הלכו תמיד שני

צרפתים מצד שמאל, שניים מצד ימין ובאמצע לקחו אחת מאיתנו.

כשבאו לצד הרוסים, הקצין שלנו הצדיע ואמר, שהינם עשרים שבויי מלחמה

צרפתיים, ושהם צריכים לעבור לצד השני. הראה את הפקודה שלו, והוסיף

שיחד איתם חמש נשים, ששייכות להם. הרוסי לא אמר שום דבר.

147 הגענו, עם דפיקות לב, אבל בשלום למחצית הגשר וכל הזמן התפללנו, שגם

נגיע טוב לעבר הצד השני.

הקצין הצרפתי אמר אותם הדברים בצד השני לאמריקאי, וגם האמריקאי לא אמר שום דבר ונתן לנו לעבור, וכשכבר היינו בצד השני, אכן עצומה נפלה מן הלב שלנו, ועכשיו הלכתי שוב אל הקצין הצרפתי ואמרתי לו, תראה, אחרי שהייתם כל כך טובים אלינו, הבאתם אותנו עד הנה, אולי תיקח אותנו הלאה עד למרסיי? משם כבר נסתדר ונגיע לבד לפליסטינה.

ואז באמת חיידי ואמר, תראי, זה לא נראה לי, כי אנחנו לא יודעים מתי נגיע בכלל למרסיי, ואם בכלל באלו זרעים, ונהיה... אני זוכרת את זה 159

כל כך טוב, אני רואה אותו לפני, וזוכרת ממש באופן מילולי, מה שענה לי, והוא אמר לי, אנחנו בוודאי נצטרך להיות עוד הרבה זמן במחנות של חיילים, ותראי, זה לא מקום בשביל בנות צעירות. אבל אני בטוח, שמכאן אתם כבר יכולים להגיע הלאה. נאחל לכם כל טוב ושתגיעו בשלום.

שול: בצחוק: הספיק לו.

אורה: כן, בהחלט, אך הוא עשה יותר, למה שבכלל היה אפשר לצפות.

כאן אני זוכרת משהו, גם-כן דבר נחמד ויפה. בכלל היחס של כל שבויי המלחמה, שנפגשנו איתם, היה משהו בלתי רגיל.

הם היו כאילו האנשים הכי קרובים לנו. הם כל-כך טוב הבינו אותנו.

שול: משפתה אחת גדולה.

אורה: כן, הם התייחסו... אולי את זוכרת את המחברת הקטנה, שהראיתי לך,

שקיבלתי מהחברה שלי, של הקורננט ובמקום של הצד השני של הדף הריק,

כתובות של שבעה או שמונה אנשים, שנפגשנו איתם ביחד באותו הלילה של

ה - 8 במאי 1945, היום של הפסקת האש ושתינו ביחד.

כולם היו מוכנים לתת לנו את הכתובת, כדי שנוכל אחר-כך לכתוב להם.

מאז הכתובות שם בתוך המחברת.

שול: האם התקשרת איתם אי-פעם?

אורה: לא... אחר-כך כבר הכל נשכח. - אולי חבל.

כן, אנחנו שוב בקצה השני של הגשר. היינו כבר בגרימה,

ולפנינו היו - וזאת הייתה בעצם הרגשה נהדרת - ראינו עכשיו לפנינו,

וזאת אחרי נסיוננו. ראינו חיילים אמריקאים וחשבת, עכשיו צריכים

לעשות את הכל, כדי שישלחו אותנו מהר מאוד לפליסטינה. הלכתי לאחד,

שהיה שם. אמרתי שאני מבקשת לדבר עם הקצין הכי גבוה. הוא הסתכל עלי

ואמר: "זה בלתי אפשרי. אמרתי, אבל אני צריכה לדבר איתו!"

אנחנו מאושוויץ, אנחנו יהודיות והיינו שם שנתיים ועכשיו אנחנו צריכות

הלאה, ואני מבקשת, שהוא יביא אותי עכשיו לאן שביקשתי.

הוא הלאה הסתכל, אבל כנראה היה משהו כל-כך משכנע, איך שאמרתי לו,

מה שאמרתי, שהוא הלך ואמר, שאני אחכה. חזר עם איזה שהוא קצין, הוא 203

בעצמו, כנראה היה חייל פשוט. הקצין הסתכל ושאל אותי עוד פעם, מה אני

רוצה. סיפרתי לו עוד פעם את כל הסיפור.

עד היום אינני יודעת, איך דיברתי אז אנגלית, נדמה לי, מאוד לא טוב, אבל הם הבינו אותי. אז הקצין אמר, טוב, שאני אבוא איתו. הוא לקח אותי, וזה היה איזה ארמון, שלקחו אותו כנראה מאיזה איש גבוה מאוד מן הגרמנים, שישב שם. הוא הוביל אותי דרך פרוזדור אחרי פרוזדור, דרך אולמות עצומים. בסוף הגענו לאיזה חדר גדול מאוד, ואיזה שולחן כתיבה ואחרי שולחן הכתיבה הזה, ישב איש, כמו שרואים את זה בסרטים. אני חושבת מיידית - גנרל או משהו כזה, במדים ו"קישומים", כמו שצריכים אותם. הקצין הצדיע והציג אותי ואמר: "זאת הכתורה שרוצה לדבר איתך". ועכשיו בכל זאת רעדתי, אבל אמרתי: "היינו שנתיים באושוויץ. אנחנו חמש בחורות ואנחנו רוצות להגיע לפלסטין, עד כמה שאפשר יותר מהר, ואני מבקשת מאוד, שתעזור לנו בזה."

ואז אני שוב זוכרת באופן סילולי, מה הוא אמר: "MY DEAR CHILD" אני חושב, אם אתם הגעתן הנה, מעל הגשר הזה, שהצלחתם לבוא הנה מאושץ, מעבר הגשר הזה, - שכמעט לא הייתם צריכים להגיע, שזה הישג עצום מאוד! תהיי מאוד מרוצה שהגעת עד הנה. אני חושב, שאת יכולה בינתיים להסתפק בזה. בבוא זמן יותר טוב, כבר תגיעו הלאה, אבל אני מבטיח, שאני אדאג לכן. שלח אותי עם קצין החוצה, שאמר, קצת לחכות. טוב, הבנתי שאין לי כבר משהו הלאה לבקש. אמרתי רק לחברות, שעלינו לחכות, ונראה, מה שיהיה. עמדנו אולי חמש דקות, לא יותר.

במחנה עם אזרחים גרמנים

בא עם ג'יפ ואיזה קצין הזמין אותנו להכנס והביאנו לאיזה מחנה של שבויים גרמניים, אזרחים ציוויליים. לא בדיוק שבויים, זה לא נכון. 255 אלה היו אזרחים גרמנים ציוויליים, שלא היה להם כבר מקום לחיות. שול: אוי וואוי...

אורה: אני מבינה, בשבילם זה היה פתרון, מצד האמריקאים. בשבילנו זה לא היה פתרון. אמנם אני צריכה להגיד, האמריקאים איכשהו התייחסו אלינו טוב. 261 במחנה הכניסו אותנו לחדר לחוד, היה אוכל בסדר, היו מיטות, מקלחות - אבל היינו מאחרי גדר, החלסנו שאנחנו מאחרי גדר לא נשאר. נשארנו שם יומיים, נדמה לי. היינו לגמרי חופשיים לעשות מה שרצינו. זה היה על-יד איזה נחל קטן, נחמד מאוד ולידו דשא. שכבנו כל היום על הדשא, בשמש. זה היה כבר מאי והיה חם ונעים. ערכנו תכנית, מה אנחנו נעשה, בערב סגרו את השער, רק בבוקר פתחו אותו, כדי שכל הנשים יכולות לצאת לעבודה. המחנה היה רק לנשים. ביום הראשון ראינו, שהם פותחים את השער בשבע, נדמה לי, ביום הראשון של בואנו לא הצטרכנו לעבוד. גם לא ידענו, אם יתנו לנו לעבוד. אבל החלסנו: זה לא.

אחרי שהיינו כבר בעלות ניסיון רב, לקחנו את האוכל מארוחת הערב. קצת אכלנו, היה לנו גם מספיק בינתיים. שמרנו לנו חצי המנה. בבוקר קמנו בחמש. הערנו אחת את השניה. בשקט, בשקט על קצה האצבעות יצאנו. אף אחד לא היה שם. זה היה מזלנו. אני גם לא יודעת, אם היו מחזיקים אותנו. השער היה סגור, אבל מצאנו לנו דרך וסיפסנו מעל השער, רצנו קצת והיינו בחוץ. ז.א. שוב היינו חופשיות.

שול: בלי קורת-גג ... וכלי אוכל ...

אורה: היה לנו קצת כסף, שנתנו לנו בזמן הראשון, הראשון האיכרים. הם אמרו: ש"יהיה לנו משהו". הם היו אלה, שרצו שנעזור להם, כשהרוסים יבואו. ונדמה לי, שגם הצרפחים נתנו לנו עוד קצת. לכן היה לנו קצת כסף. עכשיו, אחרי כה הרבה זמן, קטע זה קצת מטושטש. עד כמה שאני זוכרת, התפלגנו ונשארתי והלכתי עם החברה הטובה שלי, עם חנה שכל הזמן היינו ביחד, גם במחנה. היא היתה הרבה יותר צעירה, קיבלתיה עוד כחניכה בארנס-דורף.

היום היא כבר בעצמה סבתא, וחיה בקיבוץ בנצר-סירני ואנחנו שמחות מאוד להיפגש.

הולכים לפלסטונה

333 - איתה נשארתי והחלטנו, עכשיו נתחיל ללכת, פשוט נתחיל ללכת לקראת פלסטונה. לא ידענו בדיוק, איך נגיע, אבל ידענו שנגיע בדרך כלשהיא. שול: כמו שעגנון סיפר, בשיחזור במלויזיה, איך הוא בתור ילד קטן החליט ללכת לפלסטונה, לארץ הקודש... ראית.

338 אורה: את רואה, בדיוק ככה אני חושבת - חשבנו. כן, זה היה כבר החחלת יוני. ידענו ושמענו, שהעיר הגדולה הקרובה זאת היא לייפציג. אז החלטנו, נלך ללייפציג. אולי אנחנו ניפגש עם אחד החברים שלנו שם. מאוד רצינו לדעת, כל הזמן, על קורותיהם.

שול: לייפציג אז עוד לא הייתה בידי הרוסים ?

אורה: עד כמה שאני יודעת, לא, כי אחרת בודאי לא היינו מעיזים להגיע לשם. שול: כן, זה הוסכם בין המעצמות בהסכם יותר מאוחר.

אורה: החלטנו ללכת מגרימה לכיוון לייפציג. מחצית הדרך הלכנו וחלק הדרך נסענו ברכבת בכרטיס ובאישור מיוחד. היתה רכבת מיוחדת של קרונות משא. אני חושבת, שיש לי עוד באיזה מקום האישור המיוחד עם הסיבה מדוע אנחנו צריכות להגיע ללייפציג, זה לא היה רחוק, קיבלנו את האישור בתור: "EHEMALIGE K.-Z - INSASSEN" ז.א. "אסירי מחנה-ריכוז לשעבר." קטע נסענו ושוב הצטרכנו ללכת. לפעמים תפסנו "טרמפ" עם האיכרים הגרמניים, שהיו בדרכים. הם לקחו אותנו, בלי לשאול וכלי לשוחח איתנו רבות.

לפעמים סיפרנו להם עלינו, כי חשבנו, שכולם צריכים לקבל אותנו, ואם לא לרחם עלינו, אך בודאי ירצו בעקבות קורותינו לעשות לנו משהו טוב. עד שקרה לנו יום אחד, שאיכר אחד בעגלתו לקח אותנו. כבר היינו איתו כרבע שעה בדרך, כאשר פתאום, הסתובב ושאל, מאיין אתן בעצם באות? ואמרנו, היינו שבויים באושוויץ. הוא שאל: מדוע? מפני שאנחנו יהודיות. ואז הוא הסתובב ונתן לכל אחת מאיתנו סטירת-לחי. אני זוכרת, שזה באמת כאב לי יותר מכל דבר אחר, שאחרי המלחמה, אחרי כינון השלום, גרמנים היו מוכנים לעשות דבר כזה, זה היה דבר, שכמעט עד היום אני לא מבינה. קפצנו מן העגלה שלו כמובן, לא דיברנו איתו, לא אמרנו שום דבר, זה היה בלתי צפוי ביותר וזה גם לא קרה לנו עוד. בדרך-כלל האנשים היו נחמדים ומוכנים לעזור לנו. הלכנו הלאה במדים הצרפתיים. היה די קריר עוד, היה לנו נעים בהם וזה היה יותר טוב מן הבגד ממחנה הריכוז.

389

418

בילה יפציה

בסוף הדרך של שני הנדודים הגענו ביום אחד לליפציה, בינתיים פתחתי לי את האצבע באיזו קופסת קונזרבטים, שרציתי לפתוח. גם מזה עוד אפשר לראות איזו צלקת. אחרי שהגוף לא היה במלוא הכוח, מה שאפשר להבין, פצע זה הפך לאינפקציה מאוד גרועה. נדמה לי, היה לי גם חום והחלפנו, שכנראה צריכים בכל זאת לעשות משהו עם האצבע. החברה שלי ואני חיפשנו שלט של רופא בליפציה. מצאנו אחד. בלי להתחשב בשם או משהו.

סוף

ק' 7 ב שכנראה צריכים בכל זאת לעשות משהו עם האצבע. החברה שלי ואני חיפשנו שלט של רופא בליפציה. מצאנו אחד. בלי להתחשב בשם או משהו. 450

ק' 8 א

הרופא הזה היה בהחלט נחמד מאוד, לא שאל רבות. רק שאל מאיין אנחנו באות, סיפרנו לו. הוא אמר בצורה בהחלט מתקבלת על הדעת, שהוא מצטער על מה שקרה וכמובן, שהוא יספל בי ושהוא לא רוצה תשלום בשביל זה, טיפל בנאמנות והזמין אותי לעוד פעמיים. אני פשוט לא יודעת, איפה היינו אז - נעלם לי... אני חושבת, שהיינו בשלושה ימים בליפציה. ביום האחרון הלכנו ברחוב, ונפגשנו באחד החברים שלנו. פתאום הוא עמד לפנינו... ובכלל לא התפלא. זה היה כל-כך מובן מאליו, שאנחנו צריכות לפגוש מישהו מן החברה שלנו... זה היה אחד הבחורים, שהוא בן של נישואי תערוכת ושנשאר עם המעוטים בנואן-דורף. כשעזבנו את החווה הוא היה אותו הבחור, שכרגע האחרון אני נתתי לו דבר, שהיה מאוד, מאוד יקר לי. זה היה סמל הקבוצה שלי, שהייתי המדריכה הספציפית שלה. הם רקמו לי את הסמל של "קבוצת-גשר".

019

זה היה גשר סימבולי וכתוב מתחתיו "גשר" וזה תמיד היה תלוי בנואן-דורף מעל המיטה שלי. קודם כל רציתי לקחת איתי סמל זה, ברגע האחרון, כשכבר עמדנו בשורות לצאת את נואן-דורף, חשבתי, אולי בכל זאת זה ילך לאיבוד בדרך או מישהו יקח לי את זה.

יותר טוב, אני אשאיר את זה כאן, נתתי לו את זה ואמרתי: "מרדכי, תשמור לי את זה, והוא הכניס את זה לכיס שלו.

עכשיו אחרי שנתיים, אחרי הכל, שעברנו מה שעברנו; הוא היה עם האחים שלו בברלין ובקושי, זאת שמענו מאוחר יותר, בדרכים לא דרכים דרך המים של נהר השפלה מנהרות ברח מברלין הבוערת, מן הרוסיים, עוד ברגע האחרון והגיע גם כן בדרכים לא דרכים ללייפציג.

שול: כל זאת עם סמל שלך ...

אורה: הוא הוציאנו באותו הרגע, כשנפגשנו, החלפנו איזה: נו, מה שלומך ... אתה שמעת משהו מן האחרים ?

הוא אמר - אן הבאתי לך בכלל משהו. הוא הוציא את הסמל שלי מן הכיס, כמו שאז הכניס אותו. הוא נתן לי אותו, כאילו נתתי לו אותו לפני מספר ימים. זה היה איזה דבר ... אני חושבת, שאז זה עוד לא חדר להכרתי, איזה דבר נפלא זה היה. כנראה שהוא האמין בדיוק כמונו, בבסחון מלא, שכולנו צריכים שוב להיפגש באיזה מקום. ככה זה נראה לי. זה הסיפור על הסמל של הקבוצה שלי.

שול: סיפור בלתי רגיל.

אורה: אחרי זה הוא אמר לנו, כדבר דחוף ביותר: תראו, אתן צריכות להגיע לויימר. בי על-יד ויימר זה קיבוץ בוכנוואלד עוד מעט ייצא סרנפורט של ילדים לשויצריה. אתן צריכות לנסות להגיע לשם. יש עוד חברים שלנו, שכבר שם, ואחרים יתווספו שם. אנחנו חושבים, שכמה יותר צריכים להגיע לשויצריה. נדברנו שאחרי המלחמה ניפגש אצל נתן שוואלב. אז אפשר גם לראות, מי עוד בחיים וניתן גם לחפש את האחרים. אחר-כך כולנו נלך ביחד הלאה ונבנה קיבוץ !

שול: איזה מזל, שפגשתם אותו, כי אחרת לא הייתן מגיעות אפילו לשויצריה. אורה: כן, יכול להיות ... נכון, בהחלט, אני אפילו עוד לא חשבת על זה. O65 שול: השגחה עליונה

בדורך ללייפציג בדרכנו לאלד בודי למאמר

אורה: אחרי זה באמת החלטנו, שאנחנו צריכות עכשיו ללכת בדרך המהירה ביותר לויימאר. היה לנו עוד לילה אחד, שאני זוכרת, כי הרשינו לעצמנו לוקסוס בלתי רגיל, לנו לילה אחד באיזה מלון קטן ליד איזה נהר קטן. הלכנו ועברנו בנואנבורג, כן, דרך נאואנבורג הלכנו, זה רשום אצלי, שעברנו שם בדרך, זה היה יום יפה מאוד. הלכנו הרבה ברגל.

היינו כנראה רגילות להליכה ארוכה. אני זוכרת, ימים שלמים הלכנו ברגל. אני אפילו לא זוכרת, איזו נעליים היו לנו, עוד אלה מן הצעדה מאושוויץ, או אם נעלנו בינתיים אחרות. זה אני כבר לא זוכרת. אני רק זוכרת את המדים הצרפתיים, אתם אני חושבת, הגענו, כמעט עד שוויצריה. אנחנו בכל אופן החלסנו לילה אחד ללון באיזה מלון קטן. ביקשנו חדר. היה זה חדר עם שתי מיטות עם ... זה היה ממש לבן לגמרי ... כלי מיטה ... משהו פנטסטי וגקי ולא הצטרכנו לחפש, אם יש כינים בפנים ... זה היה פוך, וזה היה חם, וזה היה רך והתיישבנו - אמנם לבד, עוד לא היחה שם עונת התיירות. התישנו, אני כבר לא זוכרת, מה הזמנו לאכול, אבל אני זוכרת, שהזמנו יין-תפוחים לשתיה, וזה היה משהו נהדר, נהדר, הרגשנו, נדמה לי, די טוב.

שול: זה לא בלע את כל חסכוניתכן ?

אורה: כנראה, שהסתדרנו עם זה. אני לא יודעת, אם נשאר לנו עוד.

שול: זה היה בניגוד להרגל לשמור לזמנים קשים, עתידם לבוא, אולי דברים ?

אורה: לא היו לנו דאגות כאלו. את יודעת, בימים הראשונים האלה....

שול: הייתם בכולמוס הניצחון ?

108 אורה: בדיוק. חשבנו, שממאלה הכל צריך להיות טוב ואף פעם לא דאגנו,

מה יהיה מחר. לא דאגנו. עכשיו ידענו, אנחנו כבר נגיע לווימאר, נגיע

לאנשי קבוץ בוכנוואלד, שם יהיו עוד חברים שלנו, הם כבר יעזרו לנו

הלאה. הגענו באמת ... אני כבר צוחקת, את תיכף תראי, ששוב אירעו

דברים מוזרים. הגענו לשם, לווימאר, מווימאר לבוכנוואלד היתה איזו

רכבת קטנה.

בבוכנוואלד תיכף ראינו את החברים הראשונים וכמובן.... שמחה עצומה,

שעוד מישהו הגיע והביאו אותנו לאחרים.

מצאנו שם יחסית לא כל-כך הרבה חברים מהקבוצה שלנו, אך אחרים, שהיו

ביחד עם החברים שלנו. סה"כ היו שם די הרבה אנשים, שהיו באושוויץ

ובצורה זו או אחרת ברחו ממצעד המוות או גם הלכו עד הסוף עם הסרנספורט

הזה. הסוף של הסרנספורט הזה היה, אני חושבת, שהם עוד הלכו שלושה או

ארבעה ימים ולילות. שם בדרך, בימים האחרונים אנשי הס.ס. עוד הרגו

הרבה הצועדים היו בחוסר כוחות, כשלו, נפלו ואנשי הס.ס. ירו בהם.

אנשי הס.ס. היו כבר מאוד עצבניים .. ירו בקלות. לא היו כבר הרבה, אך

אנשי הס.ס. שהתמידו ונשארו, עשו זאת, כדי למלא את התפקוד שלהם עד

הסוף. אחר-כך אחרי שלושה או ארבעה ימים ולילות של נידודים קבלו את

הפקודה, להגיד לאסירים, שהם יכולים ללכת לאן שהם רוצים, ואפשרו להם

לצאת מן המקום המסוכן בין שתי החזיתות, שהמרחק ביניהן הלך והצטמצם.

146 האסירים חיפּו וגם הם השתדלו להיות בצד של האמריקאים. כל זאת סיפרו

לנו. גם אנחנו התחלנו לספר על קורותינו.

הצלב הצדדים השוויצרי בבוכנדואלד

אחרי יומיים אמרו, וזה עבר מהר מאוד, שהאנשים מהצלב האדום השוויצרי הגיעו, ושהם רוצים לקחת לשוויצריה את הסרנספורס הראשון של ילדים. הפקודה שלהם היתה, לקחת ילדים עד גיל 12. אבל כבר מהר מאוד הם גילו, שבגיל 12 אף אחד לא היה עוד בחיים.

156

הצטרפו להתקשר בחזרה לשוויצריה והם קיבלו אישור לקחת עד שנות הלידה של 1928, ז.א. הגבול העליון היה גיל 17 או 18. החברות והחברים שלי היו באמת כולם בני 17 ל-21, צעירים ממני והם החליטו שהם יגידו כולם, שהם שנתון 1927, 1928 או שנתון 1929. לאף אחד לא היו נירות, וגם לא ציפו לזה, והאמינו להם. התייעצתי איתם והחלטתי כבר לפני זה, ובקשתי מן החברים, שיסכימו: אני אגיד פשוט, שאני מורה, ואני מחנכת ואני מבקשת שהצלב האדום השוויצרי יסכים, שאני אלוה אחכם ואת הסרנספורס הזה. לי היה מאוד חשוב, להגיע לנתן שוואלכ.

מספרים וכתובות בראש

בעצמי אינני מבינה, איזה זיכרון טוב היה לי אז. היו לי בראש כל מספרי הקיעקוע של חברינו באושוויץ, בחורות כבחורים. היה לי זכרון פנטסטי אולי זה היה בגלל הצורך, כי היה אסור באושוויץ לרשום כל דבר שהו.

את יודעת שהחברות שלנו עבדו כפקידות אצל אנשי הס.ס. במטה אושוויץ. הן נתנו לנו רשימות של כל שמות חברינו עם מספרי הקיעקוע שלהם על זרועותיהם. ידעתי גם משלושת רבע החברים את הכתובות של בני משפחה, שצריך להודיע להם, איפה ראו כל אחד מהם באחרונה וכ'... כל אלה העליתי על הנייר וכתבתי אותם מזכרונני ברכבת לשוויצריה. בוויימאר היינו עוד עסוקים מדי לספר ולנח ולא הספקתי שם לעשות זאת. בכל אופן אנשי הצלב האדום השוויצרי היו ככה, כמו שהם... צריכים להכיר את השוויצרים, קצת תמימים וקצת פשוטים... שול: לא כל-כך נעימים...

אורה: לא תמיד נעימים. באופן מיוחד האחראית לא היתה נעימה.

היא היתה חריפה מאוד. אבל יחד איתם באה גם משלחת מן ה"אונר'א" (United Nations Relief Agency - U.N.R.A) מן האמריקאים. זה היה מעודד.

213 הם היו במדים של הצבא האמריקאי. הם היו מאוד טובים ומאוד נחמדים והם היו יהודים. הם כל הזמן עודדו אותנו ואמרו: אל תדאגו, אנחנו נעזור לכם שיהיה לכם טוב. נקווה, שיקבלו את כולכם !

ארגון מרנספורט הילדים לשוויצריה

אחר-כך עשו רשימות למרנספורט לשוויצריה, כולנו עמדנו בשורה ארוכה, כי היו שם המונים, המונים, ילדים, ילדים עם אמהות לאו דוקא ממחנות השמדה, אלא ממחנות עבודה.

היו שם גם נשים יותר מבוגרות. אלו הוציאו ואמרו, שזה מרנספורט בשביל צעירים, בשנתונים סביב 1928 בלבד. אחר-כך הם חקרו כל אחד ואחד שנבר על פי התור לפניי. אחריו ישבה איזו גברת מהצלב האדום השוויצרי ורשמה. היא שאלה כל אחד מאיין בא, איפה היה במשך המלחמה ומה שנת הלידה שלו? לפני עמדו חברות צעירות, הם שינו את שנת לידתן בשנה או שנתיים, בכדי להגיע לשנתון 1928. אחרי זאת בא התור שלי.

228

אני התכוונתי להגיד כבר את הסיפור שלי של המורה המלווה וכו'. היא הסתכלה אלי ואמרה, שנתון 28, נכון?

שול: אורה, אורה ... עוד נס!

אורה: ידעתי, שתגידי זאת....

כמוכן אמרתי, כן... כן... מה יכולתי כבר להגיד. והלכתי לחבר'ה שלנו, שישבו בינתיים במפקדה של בוכנוואלד וסיפרתי להם את הסיפור, הם נורא שמחו וצחקו ואמרו, עכשיו נוציא לך פספורט על שנתון 1928, ועשו את זה פנססטי. עשו לי זיוף נהדר, עם המספר שלי מהמחנה ועם תאריך הלידה של 5 בספטמבר 1928. עם זה הגעתי עד לארץ ישראל, עד שקיבלתי את תעודת הזהות שלי הראשונה... עוד הרבה התלבסתי, אם אני-אשנה בחזרה את תאריך הלידה... או אשאר את... 28 אבל החלפתי, אני בכל זאת אמסור את תאריך הלידה האמיתי.

יכול להיות, שיום אחד, זה לא יהיה כל-כך נאה. כולם יגידו, מה? היא באמת נראית נורא זקנה לגיל שלה.

זה הסיפור, איך הגעתי ל KINDER-TRANSPORT למרנספורט הילדים לשוויצריה. ואולי עוד נס.

262

פסי רכבת על בלגיה

אמנם זה לא כל-כך, אבל נס שהגענו. כי הרכבת שבה נסענו, הרכבת הראשונה, שבכלל נסעה שוב בגרמניה והיא נסעה על פסים לא פסים. אמנם הפסים היו, אך מתחת הפסים לא היה שום דבר. פעם אחת הסתכלתי החוצה ונעשה לי רע ומהר התישבתי שוב. מפסגת הר רק היו פסים. זה היה עוד בגרמניה, בדרך לשוויצריה. בשוויצריה, כבר הכל היה בסדר. נסענו רק עד באזל, דרך האלסאס, דרך צרפת. נסענו גם בדרכים מאוד ארוכות. היינו חמישה ימים בדרך. לא נתנו לנו כל-כך הרבה לאכול.

קבלת פנים המלבבת אלטאס

283 ואני לא אשכח, אנשי האלטאס, שהיה להם מאוד קשה וסבלו מאוד, מאוד. הם שמעו כנראה וידעו שצריכה לבוא הרכבת עם הילדים המסוכנים של המחנות, בכל אופן כשבאנו לשם, הזמינו אותנו לרדת מן הרכבת, עמדו שם נשים וגם גברים עם עוגות, עם שוקולד, עם קאקאו, נדמה לי, הביאו לנו כל אלה.

שול: : אלה היו דוברי צרפתית ?

אורה: : אני כבר לא זוכרת.

אני רק התרשמתי נורא מזה... והתרשמתי עוד יותר אחרי שהגענו לבאזל-באז, בשוויצריה, זאת היתה התחנה הסופית שלנו, שם הנשים מהצלב האדום השוויצרי קיבלו את פנינו ואמרו: אתם בסח מאוד צמאים ומאוד רעבים. אמרנו, כן, כן !

קודד העשרה הצדדים

מה שהיה נכון... והם הביאו לנו קומקומים עצומים עם מיס קרים. בצחוק רם: זה גם סיפוי לשוויצרים.

אורה: : כן, גם הלאה התנהגו ככה, אה, דרך-אגב, כן, צריכים גם כאן לספר, בכל הדרך ברכבת עשו הלאה סלקציה וסינון והוציאו את כולם, שהיו

נראים יותר מבוגרים. הוציאו עוד המונים, בין אלו החברות שלי, שתיים, זאת שהייתי איתה כל הזמן ביחד והצעירה מכולם, אבל אחרי

314 הרבי מה UNRA הלך דרך כל הקרונות ואמר: "יינגלכן", צעירים, אתם עכשיו צריכים להתגלח, כי עוד מעט יבואו אנשי הצלב האדום, כדאי

שתראו יפים וצעירים... אז כבר ידענו להתכונן, ואני תמיד התישבתתי עם חיוך ילדותי ושמתי לי איזה סרט לשיער... אחר-כך הרבי בא ואמר:

תראו, את מי שלא יקחו, אל תהיו עצובים, אני מבטיח לכם, תגיעו מהר מאוד לאן שאתם רוצים להגיע, אני עוד לא יכול להגיד יותר, אך תגיעו הבנו כבר, שיש להם אידו תכנית.

החלטנו שאף אחד לא יתנגד, אם יוציאו אותנו. עובדה, שהם אחרי חודש ימים כבר היו בארץ, אחרי שהוציאו אותם מן הרכבת הזאת.

שול: : הרבה יותר מהר, מאשר אתם.

אורה: : בסח, הגענו לשוויצריה, ורק אחרי חצי שנה, הצלחנו לקבל את הצרטיפיקאטים הראשונים של עלית הנוער. אני נשארת בכוונה עוד בשוויצריה, זה כבר, כמעט סיפור אחר.

344 נכנסתי לרכבת בגרמניה לשוויצריה ב-19. ביוני 1945 והגענו, אני חושבת, שבוע ימים יותר מאוחר לשם, ז.א. שהגיע הסוף של הנידודים, ז.א.

הנידודים המסוכנים, מאז כבר לא היו צפויות סכנת חיים ולא רדיפות. התחילה תקופה של חיים עוד לא נורמאליים אך התקרבו לדפוסים יותר נורמאליים. כאן אפשר עכשיו לקצר.

בשוויצריה הביאו אותנו קודם כל ל"קארנטינה", לאיזולציה, כי פחדו שנביא מחלות וכל מיני דברים אחרים לשוויצריה. האוכל בהחלט לא היה מספיק.

ביום השני נפגשנו עם האחראית על המחנה שם, מצד השוויצרים, שהיתה מאוד לא נחמדה, מאוד חריפה, אבל יכול להיות, שזה היה קשור בתפקיד שלה. הם אסרו עלינו להתקשר עם אנשים מחוץ למחנה. אפילו היה אסור לכתוב מכתב. לנו היה מאוד חשוב, שאנשים אחרים יידעו שנשארו בחיים.

400

אחר-כך התברר לי, וזה צריך להבין, כדי בכלל לתפוס, מה קרה שם:

התנועות השונות שבתוך יהדות שוויצריה, ז.א. תנועות הנוער השונות, בעיקר הדתיות לעומת החופשיות, ניסו לתפוס את הצעירים שכאו.

402

והיתה איזו הוראה, שאסור שיתקשרו עם אותם הילדים, שהובאו מן מחנות הריכוז, בכדי לא לתפוס שם נפשות. אבל זאת אף אחד לא הסביר לנו. אמרו שאסור. אז היתה לנו כמעט הרגשה, שאנחנו שוב במחנה, והיינו גם שוב אחרי גדר תייל, אמנם לא מחושמלת... אבל גדר תייל.

ג. ילדינו לילציהות קשה עם נתן שוואלב

הייתי בכל זאת ילדה תמימה וצעירה וניסיתי ליצור קשר עם נתן שוואלב, שליח תנועתנו בעיר ג'נבה בארץ הנויסראלית, שוויצריה, כמשך מלחמת העולם השנייה. היה לי מאוד, מאוד חשוב להודיע לו, מי נשאר בחיים כדי שהוא יוכל הלאה למסור למשפחותינו, במידת האפשר, על קיומנו ושיכול ק"ב א הלאה להודיע, מה שצריך להודיע. אז אני קודם הכנתי את הרשימות עם המספרים ממחנות הריכוז, ליד שמות החברים, ואיפה היו בזמן המלחמה,

סוף

ק"ב א

443

ק"ב ב

הכנתי את הרשימות מהזכרון ברכבת מבוכנוואלד לשוויצריה, והן היו מוכנות. חיכיתי לאתו הגע שאוכל למוסרן לנתן שוואלב כדי שהוא יוכל להשתמש בהן. זה היה מאוד, מאוד חשוב לי. זאת היתה אכזבה עצומה, שהרגשתי, שאני שוב לא חופשית, שוב לא יכולה לעשות מה שאני רוצה, אפילו לא להתקשר בדואר, לא ידעתי בהתחלה, מה לעשות. אחר-כך החלטתי, אני אנסה מין תכסים. הלכתי ישר לאותה האחראית של המחנה השוויצרי, עם הפנים הצעירות ביותר, שיכולתי להציג, ואמרתי: תראי, אני יחידה מכל המשפחה שכנראה נשארה בחיים. יש לי רק עוד זוד אחד בשוויצריה, בג'נבה, אולי אני יכולה לכתוב לו גלויה, שאני כאן ?

006

אז היא אמרה: את באמת ילדה טובה מאוד. תראי, האחרים ניסו עם החיילים השוויצריים שלנו לשלוח דואר החוצה, זה כמובן אסור לגמרי.

את היית כל-כך טובה וכאת אלי, כתבתי גלויה ואני אפילו אתן לך בול בשבילה. זה היה פנמסטי, נכון, איזו נדיבות מצידה ! אז כתבתי גלויה.

- שול.: איזו דרכים ידעת להמציא כל פעם...
- אורה: טוב, זה היה פשוט ביותר. כתבתי: דוד נתן היקר, רק רציתי להודיע לך, שאני ועוד שתי חברות שלי הגענו עכשיו סוף סוף לשוויצריה.
- 026 הייתי שמחה, לו הייתי יכולה לראות אותך ולדבר איתך וקצת לשמוע ממך, מה נשמע במשפחה. - כי היה ברור לי לגמרי, שהוא יבין כבר, ש"המשפחה" היא החברים וכל הענין המשותף שלנו. זה היה ה"קוד" שלנו עוד בגרמניה במכתבים אליו, דודה ארצי... וכי וכל מיני דברים כאלה. הוא גם בן היה גדול מאוד בהמצאות. האחראית על המחנה השוויצרית שלחה את הגלויה ויומיים אחרי זה כבר בא מישהו בעקבות הגלויה. מאנשי הצלב האדום באו לקרוא לי מהאולם, ואמרו שאני אבוא, כי בא אלי איזה בן-דוד, בכדי לראות אותי. אז הבנתי, שזה מוכרח להיות מישהו, שנתן שוואלב שלח. אני כמובן רצתי ולקחתי בחשאי את הרשימות איתי. הובילו אותי לגדר, לא היתה זאת "גדר טובה", אם אני חושבת על זה. דיברתי בעד גדר התייל ודברתי עם חברנו, שהוא היה מאיר יעקוב. הוא עמד בצד השני, קרא "אנה, (כך קראו לי עוד אז), אני בא מנתן, ואני כל-כך שמח. כולנו שמחנו כל-כך לשמוע, שאתם עוד בחיים. באתי ישר הנה".
- שול.: אה... זה היה מאיר !...
- אורה: אחר-כך, שולמית, שמעתי שבאותו הבוקר עמד להתחתן באופן רשמי ואמיתי במשרד הרישום האזרחי לנישואין בשוויצריה עם רחל. קיבל בבוקר מברק מנתן, זהו: מאיר, אתה צריך לדחות את הנישואין שלך, כי אנחנו יודעים עכשיו, אנה בורנינסקי הגיעה לשוויצריה. עליך תיכף לנסוע ולראות אותה.
- שול.: ז.א. מאיר דחה את חתונתו... עם רחל ?
- אורה: כן, כן.
- שול.: לא ידעתי, שהקשר שלך איתו ועם רחל נבע מאירוע כזה...
- אורה: כן, כן... מאז הידידות שלנו. לא כעסו עלי אף פעם בגלל הדחוי הזה, ההפך, זה עשה משהו ורקם קשרים ידידותיים. - אנחנו שוחחנו ואני אמרתי לו, יש לי רשימות שאני רוצה לתת לך, והנא שם את התיק שלו בצד אחד של הגדר ואני - עם הכשרון שרכשתי לי במשך השנים - הכנסתי לו מלמעלה לתוך התיק הפתוח דרך גדר התייל.
- 069 רשמתי עוד מקודם, למי שאני מבקשת במיוחד להודיע שאנחנו עוד בחיים. בצורה כזאת, אני חושבת, די הרבה מן ההורים שלנו, שמעו מי בחיים... וגם, מי שידענו בודאות, שהוא נהרג באושוויץ.
- שול.: ההורים היו עוד בחיים ?
- אורה: לפעמים אחים או הורים, שידענו שהגיעו לארץ נוי-סראלית, מהם ידענו את הכתובות. לא היו הרבה, אבל היו אחדים. גם בארץ ישראל היו כבר אחדים. למשל, נתן תיכף ומיד שלח מברק לאח שלי, שהיה כבר בארץ.

הם באמת סיפלו בזה יפה מאוד ודאגו יפה, ואחר-כך, אני חושבת שנתנו לנו כרבע שנה לדבר, מאיר הבסיון, ששוב יתקשרו איתי, כשכועיים אחרי זה קיבלו אישור, שהפעם "בת-דודה" יכולה לבוא והיא קיבלה אישור מיוחד, שהיא יכולה לקחת אותי ליום אחד לביקור בג'נבה מטעם הנהלת המזנה השוויצרי של הצלב האדום.

שול: : היות כנראה "ילדה נורא טובה" באמת

אורה: כנראה התנהגתי טוב, אבל אז אמרתי תיכף, שאני נורא מתביישת ללכת 084 ואני לא רוצה, אלא רק, אם הם יאשרו שאלך עם שתי חברותי. -

את החברה הטובה, סיפרתי לך כבר מקודם, הוציאו מן הרכבת לפני שבאנו לשוויצריה, ז.א, היא היתה כבר בארץ. זאת לא ידענו אז, לה דרך-אגב נחתי את המחברת הקטנה עם ה"קורנס", כתבתי בה מקדימה, שזאת בשבילה לשמירה, עד שאנחנו שוב נפגש. זמן קצר מאוד אחרי שהייתי בארץ, היא ביקרה אצלי והביאה לי אותה בחזרה.

שול: : סמל "הגשר" חוזר אליך... הרשימות האישיות על דפי הקורנס הפנויים... הכל חוזר אליך לטובה.

אורה: עם רישום התאריכים הנוספים, שהיא השלימה בינתיים, איפה הם היו מפרידתנו עד שנפגשנו מחדש - עד שהם הגיעו לקבי שילר, לאפיקים ולבסוף הגיעו לגניגר, לפני שנודדו הלאה בארץ. אז נשארתי עם שתי חברות צעירות ברכבת ובשוויצריה, כחצי-שנה אחרי זה היתה אפשרות ראשונה, לחת צרטיפיקאט ע"י "עלית הנוער", התייעצנו את מי לשלוח,

לחצתי ששתיהן תוכלנה לעלות ארצה, הן עד היום בארץ ואנחנו ביחסים טובים מאוד. אחת מאלו היתה ביחד איתי אז עם המיפוס ובחזרי החולים של אושוויץ. יש לנו קשר במיוחד חזק וגם עם השניה, אנחנו מוסרים דרישות שלום לעתים קרובות אחת לרעותה והלאה... אך זה דרך אגב.

אז אנחנו בכל אופן שלושתנו היינו מוזמנים לביקור בג'נבה, ובאה רות שהיתה אז המזכירה של גמן, היום היא אשתו, ... באה לקחת אותנו, וזה היה מוזר מאוד. בזמן שבגרמניה הלכנו לגמרי בחופשיות ולא היה איכפת לנו בכלל מאומה, בשוויצריה פתאום הרגשתי, ובזדאי האחרות גם כן - נורא מוזרה ולא בטוחה בעצמי.

אני זוכרת, וכשרות הוציאה אותנו משם - עכשיו אינני מאמינה שהיא לקחה אותנו בבגדים כמו שבאנו, זה לא יכול להיות. כנראה שהיו לנו כבר שמלות פשוטות, שנשות הצלב האדום נתנו לנו. אחר-כך בג'נבה רות כבר קנתה לנו את הבגדים הראשונים, קצת יותר טובים. אני זוכרת מהצילומים שהיתה לי כעין שמלה כפרית, היא כנראה קיבלה גם בשבילנו הרבה מתנות והיא נתנה לנו, מה שהיה מתאים, אז הייתי באמת נראית מאוד צעירה. היו לנו כבר שערות, כך שמבחינה חיצונית לא היינו נראות מוזרות.

אני חושבת בכה, שבגרמניה ממאלה הכל היה במצב של התפוררות - ושל התארגנות חדשה, שום דבר לא היה רגיל. שוויצריה לעומת זאת, היתה ארץ שחושביה חיו את החיים שלהם הלגמרי רגילים.

שול: הבורגנות חגגה שם והשיגרה ללא משברים ?

אורה: נכון, הם אמנם סיפרו, אנשי הצלב האדום, כל פעם, בכל ארוחה, שבה נתנו לנו את הלחם עם הריבה, שקיבלנו בדרך כלל וקצת גבינה, - אמרו כל פעם, עד כמה שהם סבלו מן המלחמה... מסכנים... באמת כל פעם מחדש סיפרו לנו זאת. עד כמה שהיה להם רע. נו מאלה...

153 אבל עכשיו, כשהלכנו בפעם הראשונה דרך רחובות, כביכול

"כציביל-פרסונל", אנשים ציביליים, הצטרפנו להיות כמו כל היתר.

גם לא היה לנו כבר סמאוס של משוחררים, משוחררי מחנה הריכוז, שכולם חייבים להם משהו - אני חושבת, שזה היה ההבדל לעומת הרגשתנו

157 החופשית והבטוחה בגרמניה עם הפסקת האש.

בזמרי רחבת הרוח בבוראנו "מפלגאנו" אחד

רוח נכנסה איתנו לאיזה בית קפה על-יד חנות הרכבת, בית-קפה פשוט

161 לגמרי; אבל אני זוכרת, שזה היה איום ונורא. היא אמרה, אנחנו

יכולים לבחור כל אחד, מה שהוא רוצה, לשתות, לאכול... לא ידענו איך

לבחור, לא ידענו מה לבחור, לא ידענו איך להתנהג, איך לשבת, איך

לאכול. הכל כאילו... נעלם. זה לפני זה אף פעם לא היה כל-כך ברור.

הקושי להסתגל לתנאי חיים נורמאליים ולעבור לסדר היום, גם כשהייתי

עם חנה ביחד שם במלון הקמפן, זה לא היה מפריע לנו. אבל שם בשוויצריה

פתאום, זה היה כאילו העבירו אותי לעולם אחר.

שול: היתה תהום כזאת בין החוויות שלכן לעומת הזרם הרגיל, הסתמי של החיים

הבורגניים של אלה, שאי אפשר היה לגשר עליהם בקלות.

אורה: כנראה... ואני חושבת נוסף לזה, שאולי גם יצאנו עכשיו מן ההתעלות

הזאת של בולמוס השחרור, שעתה הכל אפשרי, הכל מותר לנו.

שול: הכל היה יותר ראלי עכשיו.

אורה: כן, עוד לא יכולנו להתאים את עצמנו לזה.

רוח לקחה אותנו גם לג'נבה, שם דיברו צרפתית, אך צרפתית בכל זאת לא

רגילה, אולי גם זה משפיע עלי, אבל אני לא חושבת שזה היה העיקר.

אחר-כך רוח שוואלב הביאה אותנו לדירה הקמנה שלהם, שהיתה פשוטה

לגמרי, לא משהו מפואר. שם הרגשנו את עצמנו שוב חופשיות, בבית.

ואחר-כך בא נתן. ואז קיבלתי שוב שוק, והפעם ממשהו אחר.

הדסר היכולת לאמנצ'ורה - לדאריך בערן להם

מה עבר על אסירי צדשורדיץ בשדאנה

הוא ניגש, אמר שלום וכדבר ראשון כמעט, שאל איזה דבר, שאני לא אשכח לו, הוא שאל: עכשיו הגידו לי דבר אחד, אתן עבדתן בשביל הס.ס., היותן איתם ביחד, מדוע לא יכולתן לשים להם קצת רעל לאוכל ? 196

דבר כל-כך אבסורדי ודבר כל-כך חסר הגיון, בכל זאת הוא היה אדם במקום מרכזי...

שול: הוא היה במקום מבטחים, ללא הסתכנות במאומה, לא עבר תלאות... באיזו זכות הוא שאל זאת, יש פה קהות...

203 אורה: קשה לדעת... אחר-כך התברר בשיחות יותר מאוחרות ובעוד פגישות כאן בארץ, שהוא כל פעם העלה זאת מחזש, שהוא איננו מבין בכלל, מה קרה עם חנועות הנוער שלו בגרמניה. סיפרתי זאת בהתחלה, נדמה לי, הוא לא תפס שהם היו היחידים, שלא הבינו מה שממרכזי כל התנועות מחוץ לגרמניה מסרו והצליחו להודיע לכולם: שעליהם "לנסות לברוח ושיציל כל אחד את עצמו ככל האפשר". בגרמניה כנראה לא הבינו את זה, לא היו מסוגלים להאמין, שיעונו ויירצחו על פי תכנית רשמית. נתן עשה כביכול כל אחד מאיתנו אחראי לזה שלא ראינו את הנולד ולא דאגנו מספיק. אני תמיד אמרתי לו אותו הדבר, שאני לא ישבתי במקום שבו נתקבלו החלטות. סמכתי על החברים שישבו בגרמניה בהנהגה הארצית, הם היו האחראים בשבילי. 224

אם כן, אלו היו הפגישות הראשונות עם נתן. יחד עם זאת הוא היה נחמד וטוב וזאג לנו. אחר-כך הוא כבר לא התקיף אותנו. הוא ורות הנעימו לנו את היום בג'נבה והיו שמחים שראו אותנו ושניצלנו. אך הצטרכנו לחזור.

המצב האבדורח במחנה השדורדיצרי

במחנה שלנו קרו דברים מאוד מצחיקים. העובדות של הצלב האדום, היו באמת מאוד מוגבלות. הם קיבלו הכשרה מה לעשות עם ילדים בני 7 עד 12, והם עשו איתנו אותם הדברים שלימדו לעשות עם קמנים אלה. פעם קרה, שהצטרכתי לרקוד במעגל ולשיר כעין שיר כמו "יש לנו תייש. אחר-כך נתנו לנו תמונות מצוירות ואמרו לנו, שמותר לנו לגזור אותן וגם לתלותן מעל המיטות שלנו. זה הלך די טוב. אך הרגשתי שצריך כאן לעשות משהו וזה לא נתן לי מנוחה.

יחד עם זאת היו שם בתוך הסרנספורס הרבה שבכלל לא רצו לעלות לישראל, רצו הלאה ללכת לאמריקה או להשאר בשוויצריה בכלל.

254 התחלתי לארגן יחד עם החברות שלי עונגי-שבת. הזמנתי את האנשים מהצלב האדום לתכנית, הם הקשיבו והתפעלו ואחת שאלה...

שול: אילו ילדות מפותחות ... !

אורה: אחת באמת שאלה אותי, מאיין יש לי כל-כך הרבה אפשרויות, ואיך אני יודעת לארגן דבר כזה. אמרתי להם, כשהייתי מאוד, מאוד צעירה, כל המכוגרים כבר היו כלואים במחנות ולא יכלו לפעול. אני נשארתי, ולא הייתה לי ברירה, אלא לפעול. אחר-כך היו דברים יותר מסוכנים. גילו פתאום, כשהשערות שלי שוב צמחו, שיש לי מספר שערות אפילו אפורות...

שול: בגיל 18 ! ... !

אורה: קיבלתיו בהיותי עוד צעירה, אך את גילי האמיתי הצטרכתי להעלים. אז אמרתי להם, שאני חושבת שזה בא מהסיפוס. הסבר זה נתקבל על דעתם. אחרי חודש ימים שיחררו אותנו ממחנה הקארנטינה וכבר לא היינו מאחרי גדר תייל.

אחר-כך הזמינו אותנו לעתים שוב לג'נבה. זה היה תמיד טוב וכעין הבראה, שיכולנו להיות "עצמנו". עברנו לאיזה בית-נוער של הצלב האדום במקום פנטסטי ליד אגם נהדר, אינני זוכרת כבר את שמו. סה"כ הייתי מתחת להשגחה

של הצלב האדום כחצי-שנה. בחודשיים האחרונים התפתחה כבר איזו קורספונדנציה רגילה עם האנשים של ה"חלוק", הם התענינו בנו. שלחנו להם הלאה רשימות והם כתבו לנו כל פעם, מה יכלו לגלות. אחז מנשי הצלב האדום, צרפתייה אחת, שהיתה יותר חכמה מכולן. לקחה אותי יום אחד הצידה, ואמרה לי, תראי אולי תגלי לי, מה שיש כאן. משהו אצלך בכל זאת לא נראה לי לגמרי, כמו שאת משחקת.

שול: הם קראו את כל הקורספונדנציה ?

אורה: לא. אנחנו אז יכולנו ללכת לטייל ואז שלחנו את המכתבים. אך קיבלנו גם מכתבים. וזה היה קשור בזה. היא אמרה, תראי, אני גם אומרת לך, מדוע אני שואלת. אני יודעת, שעוד מעט תהיה כאן בדיקה יסודית ואיסור לכתוב ולקבל מכתבים בלי צנזורה.

התברר שזה היה הסכם בין הקהילה היהודית לבין הצלב האדום-ספחד הקהילה, שאגודת ישראל תשתלם ולכן נתנה הוראה, שאף אחד מאיזו תנועה שהיא לא יוכל לגשת אלינו. היא אמרה לי זאת והוסיפה, אצלכם בודאי הכל בסדר ואצלך במח, אני בטוחה. אם את רוצה לגלות לי את הסוד, אני מוכנה לעזור לך. אז גיליתי לה את "הסוד" ואמרתי לה, שאנחנו שייכים לתנועה הציונית ואנחנו מאוד מעוניינים להשאר בקשר עם המוסדות שלנו, שהם בג'נבה, שהם דואגים הלאה גם לקשר בינינו ובין חברינו וכך הלאה. אז אמרה, שתתן לי את הכתובת הפרסית שלה ואני אתן לה את מכתבינו והיא באמת העבירה אותם הלאה. נשארתי איתה בקשר גם אחרי שעזבתי את שוויצריה.

שול: לה הייתה רמה.

אורה: כן, היא באמת עזרה לנו ...

- 338 עכשיו אני חושבת, שאנחנו מתקרבים לסוף של הנידודים.
- 346 אמרו לנו, שיעבירו את כל אלה שרוצים לעלות לפלסטטינה לאיזה "בית עלית נוער". הוא יהיה ב Bex, אחד המקומות היפים ביותר בשוויצריה, לא רחוק מנוי-שאטל. אנחנו בהחלט לא התנגדנו, שמחנו ונסענו לשם. המנהל של אותו בית עלית נוער - היה אלישע לוינסקי. הוא סיפר לנו מהר מאוד, שיש לו קשר עם הארץ והאח שלו הוא שליח ועוד מעט בודאי גם יבוא לשוויצריה. שם היינו חופשיים כבר לגמרי, הרגשנו את עצמנו מאוד טוב. יכולנו כבר לחיות "לפי הגיל שלנו". רות ונתן ביקרו אצלנו ואנחנו אצלם. אני זוכרת שיום אחד ישבתי בחדרי, שבו גרו גם שתי חברותי הצעירות, שעלו אחר-כך בעלית הנוער לא"י. ישבתי על המרפסת עם מבס פנמסטי על אחד ההרים המפורסמים והיפים ביותר בשוויצריה, ה Mont Blanc הסתכלתי לשם ופחאוס הרגשתי שמישהו עומד על-ידי. אמרתי בלי הרבה להסתכל: הגד אלישע, מתי כבר יבוא עקיבא, אני כל-כך כבר רוצה לשמוע משהו על ארץ-ישראל.
- אז מי שעמד על-ידי, אמר: נו, הסתכלי פעם אלי ! הסתכלי ואמרתי, אתה בכלל לא אלישע, אולי אתה עקיבא ? אז הוא אמר כן, אני עקיבא.
- 401 שול: בן כמה הוא היה אז ? עוד צעיר ?
- אורה: הוא היה כבן 27.

התהדרות הקשר לאלנין-צבי

- 412: הוא בכל אופן אמר אחד הדברים המרשימים ביותר. הוא רגע הסתכל ואמר: את מתפלאת כאן על הנוי, נכון ? זה באמת יפה מאוד, אבל במעין-צבי, הבית שלנו, הרבה יותר יפה ! נדמה לי שבאותו הרגע החלמתי, שאינני רוצה לחיות באיזה מקום אחר, אלא במעין-צבי. אני חושבת שזה היה אחד מן הרגעים הגורליים שנפלה בו איזו החלטה פנימית. אחר-כך ביקרתי בג'נבה, שוב בבית עלית הנוער. לרות ולנתן היה שם חדר ובו שולחן הכתיבה.
- 435 לעקיבא היתה פינה, זאת היתה התחלת עבודתו בשביל "עלית-הנוער", בכדי לבנות שוב את המשרדים ואת הארגון של עלית הנוער לאחר סיום מלחמת העולם השנייה. ראיתי שהיתה שם איזו ערימה גדולה של מכתבים, כולם עוד סגורים.
- סוף הוא ישב שם ואמרתי, עקיבא, אולי יש שם דברים חשובים מאוד, צריך לפתוח אותם ! אז הוא אמר, בבקשה, שבי והתחילי לעבוד על זה.
- ק" 8 ובך התחלתי להיות המזכירה של עקיבא והוא החליט לקדם את הדברים.

- 002 הוא הזמין אותי ואת חברותי עוד מספר פעמים. אחר-כך הוא ביקש מן הצלב האדום, לשחרר אותי מהאחריות שלהם עלי, ולהעביר אותי אליו.
- הוא כידוע היה אזרח שוויצרי ועוד היום הוא מחזיק בפספורט שוויצרי. בעיניהם איש כמוהו היה בהחלט כשיר לקבל על עצמו אחריות על ילד. זה היה נחמד מאוד, הוא חתם שהוא מוכן להיות אחראי ולדאוג לבריאות הגופנית והנפשית שלי... ולחינוך הטוב שלי.
- שול: בצחוק - ואת היית מבוגרת ממנו...
- אורה: כן, נכון, אנחנו גם מספיק צחקנו על זה... והוא יקבל אותי כילד
- 017 במשפחה שלו. עברתי לגור עם עקיבא ועם רות, אשתו, ועם שני הילדים. ורד היתה, נדמה לי, אז בת ארבע ויגאל נולד, תינוק מאוד יפה. שניהם היו חמודים מאוד.
- 020 לפעמים גם ביקרתי אצל אמא של עקיבא, גבי לוינסקי, שמאוד אהבתי אותה ומאוד היתה טובה. ביקרתיה בציריך וזאת היתה תמיד חוויה יפה מאוד. עזרה להמון אנשים. היתה לה צורת התייחסות מיוחדת ומאוד יפה. נשאר גם אחר-כך מין יחס מיוחד בינינו. לפעמים אמרתי לה, את בעצם "מכתא שלי", את זוכרת? כמוכן שהיא זכרה. כן, כך זה היה.
- 026 עקיבא עזר לי הרבה, זה אני צריכה תמיד להגיד. הוא גם יודע זאת. אך את יודעת, בחיים היום-יומיים כבר לא מדברים על זה. אך במקום כזה אפשר שוב להזכיר זאת.
- הוא מאוד עזר לי, למצוא את הדרך לחיים הנורמאליים בחזרה, בזכרים קטנים, בהתייחסות יפה מאוד מבן-אדם לאדם, תוך יחס אישי וחמיכה שהוא נתן לי, בכדי ששוב אתמצא איך להתנהג בין אנשים רגילים ואיך להתייחס אליהם, מה שעדיין בכל זאת לא היה כל-כך פשוט. על-יד זה הכין אותי לקראת בואי ארצה.
- 039 בינתיים הגיעו גם שתי חברות יותר מבוגרות מירושלים. הן נשלחו מטעם עליית הנוער, כדי לעזור לסדר את משרד עליית הנוער בג'נבה. לי זה עלה מעל הראש. לא היה לי שום נסיון. אמנם ידעתי לכתוב, לענות, אך עם סיום המלחמה עבודת עליית הנוער קיבלה מימדים, שלא ידענו, ולא יכולנו לעמוד בהם בעצמנו. אז שלחו את שתי הפקידות המנוסות, הוותיקות מעליית הנוער. הן הסבירו לי מה ששייך הכל לאירגון משרד מסודר. יחד עם זה, זה היה פנטסטי, אם אני חושבת על זה, מה עקיבא עשה מפינת השולחן בחדר הקמין והצפוף של נתן שוואלב. הוא בנה מזה, אני חושבת, בערך עשרים משרדים בכל ארצות אירופה עם כל כך הרבה אנשים, ועבד איתם בשוויצריה וגם מחוצה לה.
- הוא לקח אותי בנסיעותיו דרך שוויצריה. אני זוכרת את עצמי, כשנסעתי איתו דרך נוף נהדר, אך לא יכולתי להסתכל על זה, כי הצפרכתי בעת הנסיעה לכתוב במכונת הכתיבה הקטנה, שתמיד היתה לי על הברכיים שלי, בכדי להספיק את שפע העבודה. אלו היו זמנים יפים מאוד.
- 064

בערב בדרך-כלל, כשהיינו בג'נבה, כשגמרנו יום עבודה די ארוך ודי קשה, הלכנו לשתות ולאכול ע"י תחנת הרכבת המרכזית של ג'נבה, זה היה לא רחוק מהבית שלנו. אלו היו ימים טובים, והמעבר האיטי, היה טוב בשבילי אני חושבת, שלא נפלתי ישר לתוך הארץ, אלא חייתי עוד זמן מה בצורה של חיים יותר כורגניים. הייתי ב"בה", Bex = בבית עליית הנוער של אלישע, מספטמבר 1945 עד מרס 1946. זה טוב רשום במחברת שלי.

069

ב- 1946 עברתי באופן סופי לג'נבה ושם נשארתי עד מאי 1947. במאי 1947 הלכתי עוד חודש וחצי לפריס, עבדתי שם עוד קצת במשרד של עליית הנוער. זה היה מאוד יפה ועוד הזדמנות לראות משהו מפריס, בהזדקת האנשים ששם עבדו. משם שלחו אותי לעליה סופית לארץ. כאן בנמל, החברים ממעין-צבי באו לקחת אותי. כי בינתיים עקיבא, כששאלתי אותו, לאן אתה בעצם חושב שאני צריכה ללכת בארץ ?

ענה בחיוך, את חושבת שאני רק אמצתי אותך בשביל שויצריה ? זאת בכלל לא שאלה, את שייכת למעין-צבי. בעצם זה היה לי גם כן ברור. זאת הייתה עליה גם כן לא לגמרי לגאלית. זה היה נקרא: עליה ג', כי לא רצו כבר לשלוח אותי בדרכים מסוכנות.

095 שול.: מה זה היה ?

אורה: פספורט-תייר מזוייף.

שול.: לא ידעתי, שהיה קיים דבר כזה.

אורה: כן, נסעו איתי עוד מספר אנשים, כמוני, שעבדו די הרבה, החליטו לשלוחם בדרך לא מסוכנת אבל גם לא-לגאלית, כי לא היו עוד סרטיפיקאטים. לכן כניסתנו היתה אסורה באופן רשמי.

נסענו כתיירים, קיבלנו הוראות, לא להגיד לאף אחד בארץ, שאנחנו נגיע. אז עוד חשכתי, מה אני אעשה כשאגיע לארץ ?

אבל עקיבא כמובן עם כל הקשרים שלו, דאג לזה, והיתה משלחת ממעין שבאה לקבל אותי. האחרים הצטרפו להשאר יום אחד בבית עלייה, אך אותי תיכף הוציאו - ישר למעין-צבי.

109 שול.: מי לקח אותך ?

אורה: לקחו אותי מאיר יעקב ואני חושבת, דבורה גולן, שהיתה שייכת לחברה שלי ואני חושבת... ירות לוינסקי, כן.

זה היה בדיוק ב- 28 ביוני 1947, בדיוק לפני 30 שנה (עת הראיון היה ב- 1977).

117

לקחו אותי לבית של גרזה ברגר וולפי, שגם כן עוד כולם הכירו אותי מאהרנס-דורף, ושרודה וייל כמובן. היא היתה מדריכה ביסן. הכרנו לפני שטוד אנשי הפסריה עזבו את גרמניה, והיו עוד מפגשים בינינו.

שול.: : אלה, שעלו עם ה"פסריה" חסכו להם עשר שנים קשות.
 אורה: אך גם להם היו דברים מאוד, מאוד קשים.
 כך אפשר להגיד, שהגעתי לסוף דרך הנידונים ולראשית הדרך החדשה.
 שול.: : אני ... , אורה, חושבת, שאשאל אותך עוד רבות ונדקוס קצת הלאה
 את החוט.
 אורה: ברצון רב.
 146 שול.: תודה רבה לך ולהתראות.

* *
 *